

**Чернівецький національний
університет імені Юрія Федьковича
Економічний Факультет**

**Проект ЄС/ПРООН
«Місцевий розвиток, орієнтований
на громаду»**

**СТАЛИЙ РОЗВИТОК МІСЦЕВИХ ГРОМАД:
РОЛЬ ЕКОНОМІЧНОЇ ОСВІТИ ТА НАУКИ**

***Матеріали
науково-практичної конференції***

9-10 листопада 2017 р.

**Чернівці
Чернівецький національний університет
2017**

УДК [338.2:352]:502.131.1
С761

Друкується за ухвалою редакційно-видавничої ради
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

С761 **Сталий** розвиток місцевих громад: роль економічної освіти та науки / Матеріали науково-практичної конференції (9-10 листопада 2017 р.). – Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2017. – 160 с.

У матеріалах конференції представлені результати досліджень щодо поєднання науково-теоретичних принципів і практичного досвіду розвитку територіальних громад на засадах сталості. Акцент зроблено на запитах громад стосовно формування майбутніх кадрів через прикладну підготовку студентів до майбутньої професійної діяльності.

Конференція відбулася на базі економічного факультету Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича за підтримки та участі представників Чернівецького обласного ресурсного центру громад.

Підготовку та видання матеріалів конференції здійснено за підтримки проекту «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду», який фінансується Європейським Союзом і співфінансується та впроваджується Програмою розвитку ООН в Україні. Думки, висновки та пропозиції, які містяться у цих матеріалах, належать авторам і не обов'язково відображають погляди Європейського Союзу чи ПРООН.

УДК [338.2:352]:502.131.1
С761

© Чернівецький національний університет, 2017

Published by the decision of the Editorial and Publishing Council
of Yuriy Fedkovich Chernivtsi National University

Sustainable development of local communities: the role of economic education and science / Materials of the scientific and practical conference (9-10 November, 2017). – Chernivtsi : Chernivtsi National University, 2017. – 160 p.

The materials of the conference present the results of research on the combination of scientific and theoretical principles and practical experience of the development of territorial communities on the basis of sustainability. The emphasis is on community inquiry regarding the formation of future staff through the applied training of students for future professional activities.

The conference was held on the basis of the Faculty of Economics of Yuriy Fedkovich Chernivtsi National University with the support and participation of representatives of the Chernivtsi Regional Resource Center.

The preparation and publication of the conference materials was carried out with the support of the “Community Based Approach to Local Development Project”, funded by the European Union and co-funded and implemented by the United Nations Development Program in Ukraine. Opinions, conclusions and suggestions contained in these materials are the authors’ and do not necessarily reflect the views of the European Union or UNDP.

© Chernivtsi National University, 2017

Проект «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду» (МРГ).

Основна мета Проекту - сприяти сталому соціально-економічному розвитку на місцевому рівні шляхом зміцнення спільного управління та заохочення громадських ініціатив по всій Україні. З 2008 року проект МРГ працює на всій території України. Третя фаза Проекту реалізовується впродовж 2014-2017 рр. Під час третьої фази Проект МРГ надаватиме підтримку обласним та місцевим органам влади щодо поширення кращих практик та досвіду зі спільного планування та подальшого поширення підходу, орієнтованого на громаду. Діяльність Проекту МРГ спрямована на відновлення базової соціальної та комунальної інфраструктури в таких пріоритетних сферах діяльності громад, як енергоефективність, охорона здоров'я, охорона навколишнього середовища, водопостачання спільно з розвитком малого аграрного бізнесу. У контексті розвитку міст Проект МРГ сприяє впровадженню заходів із енергоефективності в багатоквартирних будинках у 25 малих містах України та підтримує впровадження принципів «розумних міст» та електронного врядування в управлінні містами. Проект надає підтримку Уряду України у впровадженні реформ із децентралізації та поширенні інноваційних підходів щодо спільного планування та сприяння сталому соціально- економічному розвитку на місцевому рівні через центри управління знаннями та впровадження курсу в навчальні програми 40 регіональних університетів. Проект фінансується Європейським Союзом та співфінансується й упроваджується Програмою розвитку ООН.

Проект «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду» (МРГ)

Вул. Еспланадна, 20, 7-й поверх, офіс 704-708, Київ, 01601, Україна.

Сайт: www.cba.org.ua

<http://www.facebook.com/cbaproject>

www.twitter.com/CBAProject

Європейський Союз складається з 28 країн-членів, які вирішили поетапно об'єднати разом свої інновації, ресурси і долі. Спільно, протягом 50- річного періоду розширення, вони побудували зону стабільності, демократії і поступального розвитку, підтримуючи культурну різноманітність, толерантність та індивідуальні свободи.

Програма розвитку Організації Об'єднаних Націй (ПРООН) є глобальною мережею ООН у галузі розвитку, організацією, яка виступає за позитивні зміни та надає країнам доступ до джерел знань, досвіду та ресурсів задля допомоги людям в усьому світі будувати краще життя. ПРООН співпрацює з понад 170 країнами світу, допомагаючи їм знаходити власні шляхи розв'язання глобальних та національних проблем у галузі людського розвитку.

РОЗДІЛ 1

ЗМІСТОВНО-ТЕОРЕТИЧНА НАПОВНЕНІСТЬ КОНЦЕПЦІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

д.е.н., проф. Лопатинський Ю.
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

КОНЦЕПЦІЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В ЕКОНОМІЧНІЙ ОСВІТІ ТА НАУЦІ

Значна нестабільність сучасного суспільного розвитку, зумовлена багатьма факторами, призводить до численних різнорівневих наслідків, впливаючи на глобальний, національні та регіональні рівні, а також на ефективність функціонування місцевих громад. У числі можливих парадигм обґрунтування напрямів подолання криз, ризиків, збурень, мінімізації хвильових процесів тощо вагомим базисом виступає концепція сталого розвитку, активний розвиток якої припадає на ХХ століття. Загалом сталий розвиток перестає бути національною чи, тим більше, локальною проблемою, а охоплює глобальні цілі. Вагомою є заслуга ООН, діяльність якої опосередковується всесвітніми самітами, деклараціями, резолюціями, підсумковими документами конференцій та ін. У числі останніх – проголошені глобальні цілі сталого розвитку до 2030 року [1]. Тож на сьогодні актуальність питання пошуку шляхів реалізації цілей сталого розвитку сумнівів не викликає. Стосується це і територіальних, у тому числі об'єднаних, громад в Україні.

Серед загальних підходів до трактування сутності категорії сталого розвитку дотримуємося визначення, запропонованого Всесвітньою комісією з навколишнього середовища та розвитку ООН у 1987 році, згідно із яким сталий розвиток – це розвиток, який задовольняє потреби теперішнього часу, проте не ставить під загрозу здатність майбутніх поколінь задовольняти свої власні потреби [2]. Хоча дане бачення не охоплює змістовної наповненості категорії, проте узагальнено окреслює цілі сталого розвитку.

У сучасному трактуванні актуальною для України з урахуванням євроінтеграційних прагнень є нова європейська стратегія соціально-економічного розвитку на період до 2020 року – «Європа 2020: стратегія розумного, сталого та всеосяжного зростання», як концентрується на таких ключових факторах:

- *розумне зростання*: розвиток економіки, заснований на знаннях та інноваціях;

- *стале зростання*: формування економіки, заснованої на доцільному використанні ресурсів і врахуванні екологічних складових, розвиток так званих «зелених» технологій, плани щодо подальшої боротьби зі змінами клімату;

- *всеохоплююче зростання*: сприяння підвищенню рівня зайнятості населення, досягнення соціальних стандартів, зниження рівня бідності, формування соціально одноріднішого суспільства [3].

Найважливіше в Україні законодавчо-нормативне трактування сталого соціально-економічного розвитку визначає його як функціонування господарського комплексу, коли одночасно задовольняються зростаючі матеріальні і духовні потреби населення, забезпечується раціональне та екологічно безпечне господарювання і високоефективне збалансоване використання природних ресурсів, створюються сприятливі умови для здоров'я людини, збереження і відтворення навколишнього природного середовища та природно-ресурсного потенціалу суспільного виробництва [4]. Таке визначення не тільки узагальнене, але й охоплює основні складові сталого розвитку, серед яких виокремлюються економічна, екологічна та соціальна, які вважаємо базовими.

Разом із тим, наголошуємо на визначальній ролі інституційної компоненти сталого розвитку, яка містить формальні та неформальні норми та правила, які регулюють поведінку соціальних акторів, форми організації життєдіяльності суспільства, механізми, що забезпечують відтворення соціальних практик. Це можна розглядати як своєрідну надбудову до базисних елементів сталого розвитку.

Своєрідними інституціями сталого розвитку є наука й освіта, які розробляють, аналізують та здійснюють навчально-інформаційне забезпечення дійових осіб відповідних процесів. При цьому можна зазначити, що розвиток науки випереджає і освітній процес, і практику впровадження основних ідей.

Також як особливу інституцію, яка сформувалася в Україні у процесі інституційної трансформації національної економіки на засадах децентралізації та реформи місцевого самоврядування, можна розглядати територіальні громади.

Схематично досліджувана інституційна конструкція (матриця) згаданих елементів сталого розвитку (СР) територіальних громад подана на **рисунку**.

Складність та багатоелементність концепції сталого розвитку, нелінійний характер змін, що відбуваються, зумовлюють доцільність міждисциплінарних досліджень і застосування системного підходу.

Отже, сталий розвиток можна розглядати у трьох формах: 1) як процес (збалансування задіяних елементів, насамперед у тріаді «економіка – соціум – довкілля»); 2) як модель (оптимуму господарювання з урахуванням наявних умов і ресурсних обмежень); 3) як керовану стратегічну мету (парадигму суспільного прогресу).

Стосовно ситуації в Україні, то, на нашу думку, тут наявні певні питання, пов'язані з економічними обмеженнями; соціальною нерівністю; екологічними проблемами; інституційною недосконалістю, що вимагає розробки стратегічних заходів з їхнього подолання.

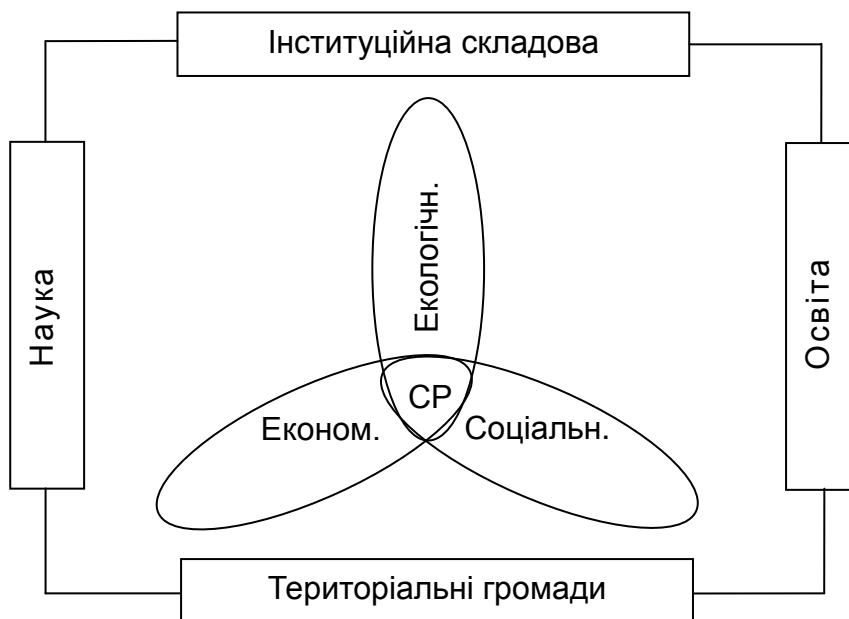

Рис. Основні елементи сталого розвитку територіальних громад

Примітка. Узагальнено автором.

Вагома роль у рамках предмету дослідження належить аграрному сектору національної економіки, що визначається, зокрема, безпосередньою задіяністю природних ресурсів у аграрному виробництві, з одного боку, та значним забруднюючим впливом сектора на довкілля, з іншого. Особливо це актуально для територіальних громад, адже в сільській місцевості аграрне виробництво залишається домінуючим видом економічної діяльності.

Реалізація концепції сталого розвитку в територіальних громадах охоплює декілька, певною мірою суперечливих, блоків завдань. Перше, це нарощування обсягів виробництва насамперед з метою поліпшення економічної складової. Друге – подолання нестачі коштів, а часом і соціальної безвідповідальності бізнесу щодо екологічних вимог. Третє, це подолання залишкового принципу у розв'язанні соціальних питань.

Першочергової уваги потребує завдання забезпечення стійкого виробництва на засадах збереження екосистем [1; **Додаток** цих Матеріалів]. Це можливо, зокрема, за умов розвитку органічного виробництва, використання біотехнологій та ін. Принципово іншим напрямом є розвиток несільськогосподарських видів економічної діяльності у сільській місцевості, що забезпечить диверсифікацію зайнятості та джерел доходів. Поза сумнівом, вагома роль належить лідерському потенціалу місцевих громад.

Список використаних джерел:

1. Глобальні цілі сталого розвитку до 2030 року (відповідно до резолюції Генеральної Асамблеї ООН «Перетворення нашого світу: Порядок денний розвитку у галузі сталого розвитку на період до 2030 року», схваленої 25 вересня 2015 року, A/RES/70/1). – Режим доступу : <http://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/sustainable-development-goals.html>.

2. Report of the World Commission on Environment and Development : *Our Common Future*. – Available at : <http://www.un-documents.net/our-common-future.pdf>

3. EUROPE 2020: A strategy for smart, sustainable and inclusive growth. – Available at : <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:2020:FIN:EN:PDF>.

4. Основні засади (стратегія) державної екологічної політики України на період до 2020 року [Електронний ресурс] / Затверджено Законом України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року» від 21 грудня 2010 року №2818-VI. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2818-17>.

5. Політика сільського розвитку на базі громад в Україні: наук. доп. [за ред. О.М. Бородіної, І.В. Прокопи, О.Л. Попової]. – К. : Ін-т екон. та прогнозув. НАН України, 2015. – 70 с.

6. Вдовенко Н.М. Глобальні пріоритети сталого виробництва сільськогосподарської продукції [Електронний ресурс] / Н.М. Вдовенко // *Innovative solutions in modern science*. – 2016. – Випуск 4. – Режим доступу : naukajournal.org/index.php/ISMSD/article/download/878/1020

**д.е.н., проф. Галушка З.,
к.е.н., доц. Соколов В.**

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ РЕГІОНАЛЬНОГО РИНКУ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ

Обґрунтування методологічних та методичних основ формування ефективного механізму функціонування регіонального ринку освітніх послуг повинно орієнтуватися на вивчення суспільної думки щодо розвитку освіти та можливостей забезпечення її відповідності потребам регіону.

Спеціальні дослідження [1] свідчать, що проблеми вдосконалення освіти – і вищої, і середньої – у суспільстві розцінюються як важливі (так вважає майже три чверті населення), причому більше чверті населення відносить їх до першочергових. Основні позитиви вищої освіти населення вбачає у тому, що вона дає добрі професійні та світоглядні знання (з цим згодні 45% та 51% опитаних відповідно, а не згодні – 32% та 27% респондентів). Але переважають негативи: лише 26% населення згодні з твердженням, що вища освіта в Україні дає можливість знайти хорошу роботу (не згодні – 56%), так само лише 26% вважають, що вища освіта дає усім рівні можливості навчатися безплатно (не згодні з цим 58%). Думки населення щодо того, чи дає змогу вища освіта реалізуватися найбільш здібним і талановитим людям, поділилися приблизно навпіл: із цим згодні 43%, а не згодні 37%.

Трохи більше чверті (27%) населення хотіли би повчитися за кордоном та лише третина опитаних хотіли би відправити на навчання закордон своїх дітей. Вартість навчання в українських вишах переважна більшість населення стабільно вважає зависокою (65%). Більше третини

(36%) населення України вважає, що вищих навчальних закладів в Україні надто багато, тоді як у 2015 та 2014 роках таку думку поділяла приблизно половина всього населення – 47% та 51% відповідно. Поряд із цим зменшилась частка тих, хто вважає, що кількість вищих навчальних закладів має регулюватись потребами ринку праці (42%, у 2015 р. так думав 51%). Половина населення підтримує на сьогодні пропозицію щодо повернення технікумів та коледжів до системи середньої спеціальної освіти – 50%.

Переконали більшість населення (71%) вважає, що заочну форму навчання у ВНЗ потрібно зберегти. Близько третини (35%) всього працездатного населення відчуває потребу (різною мірою) у курсах підвищення кваліфікації. Серед найбільш серйозних проблем української вищої освіти третина респондентів (37%) відзначили: корумпованість викладацького складу ВНЗ (50%), невизнання дипломів українських ВНЗ в інших країнах світу (34%), невідповідність викладання вимогам ринку праці (32%), слабку матеріально-технічну базу вишів (32%).

Першочерговими кроками для покращення якості вищої освіти, на думку населення, мають бути: боротьба з усіма проявами корупції і нечесності у ВНЗ (хабарі, списування курсових та дипломів тощо) (44%); стимулювання наукової діяльності у вишах (39%); підвищення оплати праці викладачів (37%); налагодження співпраці з кращими світовими університетами (35%), більше пов'язування викладання з потребами майбутньої професії (33%).

З нашого погляду, обґрунтування методологічних та методичних основ формування ефективного механізму функціонування регіонального ринку освітніх послуг передбачає покрокове розв'язання низки завдань теоретичного та прикладного характеру:

- 1) оцінити взаємодію механізму соціальної відповідальності ВНЗ, сфери бізнесу, місцевих органів влади та регіонального ринку освітніх послуг на основі використання методичного підходу, який полягає у співставленні рейтингів регіонів за інтегральними показниками регіонального ринку освітніх послуг та рівня соціальної відповідальності а також розробити відповідні заходи регіональної політики для гармонізації параметрів досліджуваних процесів в контексті компетентнісного підходу;

- 2) конкретизувати взаємодію соціальної відповідальності ВНЗ, сфери бізнесу, місцевих органів влади та регіонального ринку освітніх послуг, а також проаналізувати їх взаємовпливи, які прямо і опосередковано через взаємодію попиту і пропозиції формують відповідні запити на нові компетентності, нові знання, нові вміння майбутніх фахівців;

- 3) сформулювати теоретичну модель взаємодії механізму соціальної відповідальності та регіонального ринку освітніх послуг з іншими регіональними ринками, яка реалізує складні системні взаємодії з

ринком праці, ринком інновацій та кредитів та визначає взаємозалежність освітніх потреб, якість надання освітніх послуг та вимог роботодавців до випускників;

4) скласти типовий соціологічний портрет випускника як фахівця, який відповідає вимогам роботодавців до випускників ВНЗ як майбутніх претендентів на робочі місця та передбачає сформованість важливих рис, які дозволяють випускнику бути конкурентоспроможним на регіональному ринку праці в умовах економічної кризи та невизначеності виробничого середовища та вплив на розвиток випускника механізму соціальної відповідальності ВНЗ, органів влади і бізнесу..

Корисними методичними і технічними напрацюваннями на основі практичного досвіду мають бути пропозиції щодо:

1) оцінки взаємодії механізму соціальної відповідальності та регіонального ринку освітніх послуг на основі використання методичного підходу, який полягає у співставленні рейтингів регіонів за інтегральними показниками регіонального ринку освітніх послуг та рівня соціальної відповідальності а також розробити відповідні заходи регіональної політики для гармонізації параметрів досліджуваних процесів;

2) конкретизації взаємодії соціальної відповідальності та регіонального ринку освітніх послуг, аналізу їх взаємовпливів, що прямо і опосередковано через взаємодію попиту і пропозицій формують відповідні запити на нові компетенції, нові знання, нові вміння майбутніх фахівців;

3) розробки методичних рекомендації для удосконалення механізмів регулювання регіонального ринку освітніх послуг на основі побудови моделі соціальної відповідальності ВНЗ, сфери бізнесу та місцевих органів самоврядування.

Цінність очікуваних результатів полягає у розробці конкретних пропозицій щодо удосконалення механізму функціонування регіонального ринку освітніх послуг на основі: 1) статистичного аналізу функціонування ВНЗ різних рівнів акредитації, структури підготовки фахівців з економічних спеціальностей, їх працевлаштування; 2) соціологічного аналізу відповідності обсягу, структури і якості підготовки фахівців потребам ринку (включаючи аналіз професійних знань, умінь, компетенцій, яких потребують роботодавці, та тих, що пропонують ВНЗ); 3) розробки моделі взаємодії ВНЗ, сфери бізнесу і місцевих органів самоврядування, що ґрунтується на принципах соціальної відповідальності та спрямована на забезпечення збалансованості між попитом і пропозицією освітніх послуг, що відповідають сучасним вимогам ефективного розвитку економіки регіону.

Список використаних джерел:

1. Вища освіта в умовах реформи: зміни громадської думки. 13 березня 2017. Фонд «Демократичні ініціативи». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://dif.org.ua/article/vishcha-osvita-v-umovakh-reformi-zmini-gromadskoi-dumki_2016

ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНЕ ПАРТНЕРСТВО ЯК ІНСТРУМЕНТ РОЗВИТКУ ОСВІТИ

Сьогодні, в епоху економіки знань, в будь-якій країні, яка розраховує входити в число прогресивно розвинених та конкурентоспроможних, особливе місце посідає галузь освіти. Пов'язано це з тим, що визначальним чинником забезпечення сталого розвитку держави виступає висококваліфікована робоча сила, підготовлена брати участь у виробничому процесі, який базується на високих технологіях. Вирішити це завдання держава одноосібно не може внаслідок як бюджетних обмежень, так і відсутності інших ресурсів. Тому виникає об'єктивна необхідність пошуку альтернативних джерел розвитку освітньої сфери, у тому числі і приватних.

На сьогодні найпоширенішим підходом до залучення ресурсів приватного бізнесу у розвиток інфраструктури загального користування та надання пов'язаних послуг є співпраця держави та приватного бізнесу у формі державно-приватного партнерства (ДПП). Таке співробітництво передбачає, що функції, які традиційно відносяться до монополії держави, а саме, будівництво і утримання об'єктів соціальної сфери, доріг, мостів, залізничних вокзалів, морських, та аеропортів, а також надання комунальних, соціальних, у т. ч. освітніх, послуг тощо на певних умовах можуть передаватися до сфери відповідальності приватного сектору, що дасть змогу використовувати ресурси, інновації та досвід останнього і запроваджувати їх у практику господарювання.

Мотивами укладання угоди державно-приватного партнерства у сфері освіти можуть бути такими:

- створення чи відновлення інфраструктурних об'єктів;
- надання допоміжних та професійних навчальних послуг;
- запровадження інноваційних технологій у навчальний процес;
- забезпечення доступності навчальних послуг неохопленим територіям та найменш захищеним категоріям споживачів;
- залучення ресурсів приватного сектору для вирішення проблем освітньої галузі;
- реалізація заходів соціальної відповідальності корпорацій з метою формування лояльного ставлення потенційних споживачів;
- надання освітніх послуг інститутами громадянського суспільства та громадськими ініціативами з метою досягнення соціального ефекту (зменшення частки неосвіченого населення, забезпечення рівного доступу до освіти тощо); такі заходи також відомі за назвою «Освітня філантропія» [6].

За предметом угоди в освіті виділяють такі типи державно-приватних партнерств [2-5]:

1. Угоди з послуг менеджменту. Зазвичай, такі угоди передбачають отримання таких послуг державою від приватного сектору як для окремої школи, так і для загальноосвітніх закладів певної території. Послуги, які підпадають під ці угоди, можна умовно поділити на чотири групи: фінансовий менеджмент, менеджмент персоналу, довготермінове планування та загальне керівництво.

2. Угоди з професійних послуг. Йдеться, насамперед, про такі послуги як тренінги для вчителів, постачання підручників, розробка навчальних планів, сертифікація з якості тощо.

3. Угоди з підтримуючих послуг. Відносяться наступні послуги: утримування будівель, перевезення учнів, харчування, медичне обслуговування тощо. Досвід реалізації освітніх проектів ДПП показує, що їхня вартість є дещо нижчою у приватних освітніх закладах.

4. Угоди з операційних послуг. Вони є комплексними за своїм характером і передбачають не тільки управління навчальним закладом, а й будівництво, ремонт, утримання чи покращення інфраструктурних об'єктів. Основна мета таких контрактів – позбавити школи перепон, які притаманні державній освітній установі, надати їй більше автономії та посилити контроль за якістю послуг з боку батьків та інших членів громади.

5. Угоди з освітніх послуг. Передбачають використання державних ресурсів для оплати навчання у вже існуючих приватних школах. Зазвичай, дані угоди ДПП націлені на окремих учнів або студентів чи певних їхніх груп, таких як, наприклад, з низькими доходами.

Як приклад, тут можна навести програму «Контрактування освітніх послуг» уряду Філіппін, відповідно до якої держава укладає угоду з приватними школами для навчання учнів за державний кошт на територіях, де відчувається брак місць в державних навчальних закладах.

Подібним до такого підходу є т. зв. ваучерні чи псевдо-ваучерні програми. Шкільним ваучером є документ, який надає право батькам оплатити навчання їхніх дітей в державній чи недержавній (муніципальній, приватній) школі, яку вони оберуть, замість відвідування того державного навчального закладу, який знаходиться найближче до них, чи до якого діти приписані. Ваучери оплачуються державною установою напряму батькам чи навчальному закладу від імені батьків. Відмінністю від наведеної вище програми контрактування навчальних послуг тут буде те, що уряд не закуповує «місця» в певним чином обраній школі. Проте, в обох випадках, рішення про вибір тієї чи іншої школи залишається більше за батьками, ніж за владою.

6. Угоди з постачання об'єктів інфраструктури. Даний тип угод передбачає мобілізацію ресурсів приватного сектору для фінансування будівництва інфраструктурних об'єктів в освітній сфері.

7. Комплексні угоди, які включають постачання інфраструктурного об'єкта разом з перерахованими послугами. Вони передбачають включення всього циклу робіт, а саме, проектування,

фінансування, будівництво, відновлення та утримання інфраструктурних об'єктів в галузі освіти разом з наданням управлінських, професійних, підтримуючих, операційних та інших послуг у сферу відповідальності одного приватного оператора, чи консорціуму компаній.

Поширеним напрямом застосування державно-приватного партнерства в галузі освіти стало його використання в т. зв. «електронній освіті». Йдеться про електронне навчання, яке передбачає використання комп'ютера та інформаційних технологій для вивчення частини чи цілого певного навчального курсу, тренінгу тощо. Основна причина застосування ДПП в даному випадку – брак коштів на придбання та утримання відповідного комп'ютерного та іншого обладнання; щоб вирішити цю проблему, найпоширенішою практикою стало звернення до можливостей приватного сектору в питаннях залучення ресурсів. Зокрема, у випадку використання спільного підприємства як форми реалізації ДПП, уряд разом із партнером від приватного бізнесу здійснює інвестиції у інфраструктуру інформаційних технологій і керує реалізацією проекту, чи забезпечує менеджмент інфраструктурного об'єкту за допомогою механізму аутсорсингу [5].

Також популярності серед угод державно-приватного партнерства, які стосуються електронних освітніх послуг, отримали, як професійні он-лайн тренінги, так і соціальної спрямованості; метою останніх є покращення добробуту населення в сільських та віддалених територіях. Прикладом тут слугує Академія Кіско (*Cisco Academy*), яка надає послуги он-лайн тренінгів через партнерство з державними та приватними інституціями та університетами, які іменуються як Партнери з підходів до навчання (*Learning Solutions Partners*) чи Партнери Кіско з навчання (*Cisco Learning Partners*). Державні установи інтегрують тренінги Кіско в структуру своїх програм, щоб підвищити їхню актуальність, або надають можливість їх читати за окрему плату [6]. Зокрема, такі тренінги в Україні були започатковані на базі Національного університету «Київський політехнічний інститут» шляхом створення Навчального центру «Інститут підприємництва *Cisco* НТУУ «КПІ».

Отже, як показує світовий досвід, залучення ресурсів приватного сектору в освітню сферу у формі державно-приватного партнерства є на сьогодні актуальним і перспективним напрямком, який повинен стати складовою реформ галузі освіти з метою побудови економічно розвиненої та конкурентоспроможної держави.

Список використаних джерел:

1. Byrd C. M. Public-Private Partnerships for Higher Education Infrastructure: A Multiple-Case Study of Public-Private Partnership Models / C. M. Byrd. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://vtechworks.lib.vt.edu/bitstream/handle/10919/19287/Byrd_CM_T_2013.pdf?sequence=1.
2. Malaysian Smart Schools Project [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.unescobkk.org/education/ict/online-resources/databases/ict-in-education-database/item/article/malaysian-smart-schools-project/>

3. Ministry updates Australian Broadband Guarantee [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.telecompaper.com/news/ministry-updates-australian-broadband-guarantee--625824>.
4. Non-State Providers and Public-Private- Community Partnerships in Education. Background paper for the Education for All Global Monitoring Report 2008: Education for All by 2015: Will We Make It? / A. K. F. Team. – Paris: UNESCO, 2007 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://unesdoc.unesco.org/images/0015/001555/155538e.pdf>.
5. Pillay H., Hearn G. Public-private partnerships in ICT for education / H. Pillay, G. Hearn [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.digital-review.org/uploads/files/pdf/2009-2010/ppp_in_ict4e.pdf.
6. The Cisco Networking Academy Program [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.netacad.com/web/about-us/about-networking-academy>.

к.е.н., доц. Ярошенко О.

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СТРАТЕГІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

У ХХ ст. прагнення людства до забезпечення економічного та технологічного розвитку, як правило, забезпечувалося за рахунок нещадної експлуатації навколишнього середовища. Наслідки цього у ХХІ ст. є очевидними: світ перебуває у глибокій кризі, а суперечності між соціально-економічними та природними системами досягли загрозливого рівня. Ці обставини змусили прогресивну міжнародну громадськість започаткувати так звану «концепцію сталого розвитку» (*sustainable development*), як новий підхід до подолання зазначених проблем.

Основною метою переходу держави до сталого розвитку є побудова суспільства, яке задовольняє потреби нинішнього покоління, не ставлячи при цьому під загрозу здатність майбутніх поколінь задовольняти свої власні потреби та в якому кожна людина має можливість вільно розвиватися, жити у збалансованому суспільстві та гармонії з навколишнім середовищем.

Важливою проблемою на шляху втілення концепції сталого розвитку є розробка методики, яка би враховувала усі складові сталого розвитку на засадах збалансованості та визначала відповідні механізми реалізації.

Насамперед, для формування національної стратегії сталого розвитку необхідно визначити потенційні проблеми, які можуть впливати на успіх впровадження засад сталого розвитку і заздалегідь оцінити можливі ризики екологічного, соціального та економічного характеру. При цьому використання методів економіко-математичного моделювання дозволяє розширити і поглибити область конкретного кількісного аналізу в прийнятті такого типу рішень, вивчити і описати взаємодію істотних факторів.

Наступним етапом є встановлення цільових орієнтирів (індикаторів) й обмежень із забезпеченням процедури контролю за їх досягненням.

Як правило, для оцінки сталого розвитку держави використовують три або чотири групи індикаторів: соціальні, економічні, екологічні [1] та індикатори суспільного добробуту [2]. При цьому різні науковці мають різні точки зору щодо кількості індикаторів у кожній групі та їх змісту. Проте сьогодні виникає необхідність доповнення цих груп так званими «е-індексами», наприклад, індексом цифрової спроможності (*Digital Opportunity Index, DOI*), цифрового доступу (*Digital Access Index, DA*), інформаційного суспільства (*Information Society Index, ISI*) та ін. Вони характеризують нову реальність, яка називається інформаційним суспільством, та допоможуть своєчасно відстежувати темпи розвитку нових технологій.

Наступним етапом повинен стати вибір стратегічного напрямку сталого розвитку, що є основою реалізації державної економічної, соціальної та екологічної політики на середньо- та довгострокову перспективу та оперативне розроблення плану заходів щодо вдосконалення механізму управління сталим розвитком відповідно до визначених стратегічних пріоритетів.

Початковим елементом трансформації суспільства до сталого розвитку можуть стати інформаційні технології як засоби автоматизації роботи та підтримки прийняття рішень на всіх етапах формування національної стратегії, а також освіта, яка не тільки дасть відповідні знання, а й забезпечить мотивацію для втілення уявлення про сталий розвиток у реальність.

Список використаних джерел:

1. Сталий розвиток регіонів України [Текст] / науковий керівник М.З. Згуровський. – К. : НТУУ «КПІ», 2009. – 197 с.
2. Ільченко В. М. Методи оцінки сталого розвитку регіону: індикатори та їх характеристика / В. М. Ільченко. // Дніпропетровська державна фінансова академія. – Вісник ДДФА. Економічні науки. – 2013. – С. 50-61.

к.е.н. Тодюрюк С.

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ДЕТЕРМІНАНТИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

В умовах трансформаційних змін, яких зазнає українське суспільство нині, набуває актуальності модернізація системи публічного управління та забезпечення сталого розвитку суспільства. Президент України, представляючи (25 вересня 2014 року) «Стратегію реформ-2020», заявив, що метою амбітних реформ керівництва нашої держави є досягнення європейських стандартів життя та підготовка до того, щоб у двадцятому році подати заявку на членство в ЄС. При цьому «Стратегія-

2020» складається з трьох векторів руху для досягнення мети: сталий розвиток країни; безпека держави, бізнесу та громадян; відповідальність і соціальна справедливість [1].

На думку Т. Кравченко [2], сталий розвиток – це керований розвиток. Основою його керованості є системний підхід і сучасні інформаційні технології, які дозволяють швидко моделювати різні варіанти напрямків розвитку, з високою точністю прогнозувати їх результати й обрати найбільш оптимальний. Проте забезпечення справжньої сталості позитивних суспільних тенденцій, стійкості економічного зростання та розвитку неможливо без досягнення суспільного консенсусу довкола основоположних складових організаційно-економічного механізму, що забезпечуватиме легітимність і дієвість державної політики. Такий консенсус можливо сформувати лише в разі практичного нарощення потенціалу, передусім економічного, на рівні територіальних громад, становлення останніх як дієздатних суб'єктів реалізації політики соціально-економічного розвитку, інструментів максимально ефективного використання потенціалів територій, з яких, власне, і складається національний потенціал розвитку.

Сталий розвиток повинен започатковуватися та підтримуватися на рівні територіальної громади, і відповідно його забезпечення повинно здійснюватися знизу-вгору, тобто від конкретної громади до національного і світового рівнів. Для того ж, щоб вивести регіон на траєкторію сталого розвитку, слід не тільки визначити ресурсну забезпеченість території, збалансувати економічні, соціальні та екологічні інтереси суб'єктів політики місцевого розвитку, а й детально проаналізувати ситуацію, що склалася у провідних секторах економіки певної території.

Сталий розвиток формується та забезпечується його детермінантами. У суспільстві, за трактуванням Ж. Гурвича [3], детермінант – це універсальний чинник, який стимулює інтегрування окремих реалій суспільної дійсності в соціальні рамки або середовище, позиціонуючи зазначені реалії у визначеному місці соціального простору, детермінант їх наповнює змістом, зумовленим функціональною спрямованістю зазначеного середовища.

Серед багатьох трактувань економічної детермінанти сталого розвитку розглянемо таке, що засноване на теорії максимального потоку сукупного доходу Хікса-Ліндаля, який може бути забезпечений за умови, принаймні, збереження сукупного капіталу, за допомогою якого й одержується цей дохід [4, с. 4]. Зазначена концепція передбачає оптимальне використання обмежених ресурсів і використання екологічних, природо-, енерго- і матеріалозберігаючих технологій, включаючи продукування та переробку сировини, створення екологічно прийнятної продукції, мінімізацію, переробку і знищення відходів. Однак,

при вирішенні питань про те, який капітал повинен зберігатися (наприклад, фізичний або природний, чи людський капітал) і якою мірою різні види капіталу є взаємозамінними, а також при вартісній оцінці цих активів, особливо екологічних ресурсів, виникають проблеми правильної інтерпретації та розрахунку. Є два види стійкості – слабка, коли мова йде про не зменшуваний у часі природний та виробничий капітал, і сильна – коли повинен не зменшуватися природний капітал (причому частина прибутку від продажу невідновних ресурсів повинна спрямовуватися на збільшення цінності відновлюваного природного капіталу) [4, с. 4]. Отже, узагальнено економічна детермінанта означає максимізацію кінцевого результату при ефективному та збалансованому використанні ресурсів територіальних громад.

Соціальна детермінанта тісно пов'язана з економічною та узагальнено охоплює підтримання належного рівня життя населення, забезпечення умов для збереження здоров'я, створення місць прикладання праці, забезпечення певного рівня доходів громадян, можливості задоволення культурних і естетичних потреб, протидія дискримінації. Вагома роль належить добробуту суспільства як такого. Не випадково у Цілях розвитку тисячоліття [5] перша – зниження рівня бідності. Запорукою цього є формування середнього класу, що особливо актуально для сільської місцевості. У рамках концепції людського розвитку людина є не об'єктом, а суб'єктом розвитку. Спираючись на розширення можливостей вибору людини як головної цінності, концепція сталого розвитку передбачає, що людина повинна брати участь у процесах, які формують сферу її життєдіяльності, сприяти прийняттю та реалізації рішень, контролювати їх виконання [4, с. 5]. Соціальна детермінанта стосується соціальної справедливості, запорукою реалізації чого є формування громадянського суспільства. У сукупності це має призвести до зростання соціального капіталу. Водночас, у дещо звуженому трактуванні не варто відкидати такі складові, як рівень та умови життя населення територіальної громади. У соціально-екологічному плані важливим є посилення соціальної екологічної відповідальності, підвищення рівня аграрної культури тощо.

Екологічна детермінанта стосується збереження фізичної і біологічної ресурсної бази й екосистеми [6]. Людина та сфера виробництва згубно впливають на екологічний стан навколишнього середовища, порушується природна рівновага та здатність природи до самовідновлення чи пристосування до змін. Безконтрольно використовуються ресурси, нищиться біосфера, забруднюється атмосфера, скорочується біологічне різноманіття, відбувається деградація ґрунтів, забруднюються річки та водойми, знищуються водні ресурси, руйнується озоновий шар, не нормується внесення добрив, нітратів і пестицидів, вирубаються ліси тощо. Усе це призводить до погіршення екологічної ситуації у світі та в країні, зокрема і на рівні територіальних громад.

При цьому зазначені детермінанти повинні розглядатись у цілісності, насамперед – за принципом системного підходу, згідно з яким усі елементи системи виконують свої окремі функції, але при цьому є взаємодоповнюючими та взаємозалежними, а тому повинні розглядатися у сукупності. Як зазначає О. Кулініч, економічні та соціальні елементи, взаємодіючи один з одним, породжують такі нові завдання, як досягнення справедливості всередині одного покоління (наприклад, щодо розподілу доходів) та надання цілеспрямованої допомоги бідним верствам населення. Механізм взаємодії економічного й екологічного елементів – збалансування сфери виробництва та її впливу на навколишнє середовище з відновленням природи та її ресурсів. Нарешті, зв'язок соціального та екологічного елементів викликав інтерес до таких питань, як внутрішньопоколінна і міжпоколінна рівність, включаючи дотримання прав майбутніх поколінь та участі населення у процесі прийняття рішень [7, с. 28-29].

Отже, соціально-еколого-економічний розвиток України та регіонів, у тому числі територіальних громад має ґрунтуватися на принципах врахування можливостей природних комплексів і поступового зниження негативної дії антропогенного впливу на довкілля.

Список використаних джерел:

1. Президент представив «Стратегію реформ-2020»: Мета реформ – членство в ЄС [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://www.president.gov.ua/news/31289.html>.
2. Кравченко Т.А. Основа сталого розвитку територіальних громад – системний підхід до реалізації національних інтересів України / Т.А. Кравченко // Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування. – 2014. – №1. Режим доступу : http://el-zbirn-du.at.ua/2014_1/24.pdf
3. Гурвич Ж. Диалектика и социология / пер. с фр. Gurvitch G. Dialectique et sociologie / Ж. Гурвич. – Краснодар : Кубанский госуниверситет, НИЦ «Регион-Юг», 2001. – 294 с.
4. Комплексне порівняльно-правове дослідження відповідності законодавства України ACQUIS COMMUNAUTAIRE у сфері торгівлі та сталого розвитку, у тому числі соціальна політика та захист довкілля [Електронний ресурс]. – К. : Міністерство юстиції України, 2011. – 119 с. – Режим доступу : www.minjust.gov.ua/file/23509.
5. Цілі розвитку Тисячоліття. Україна – 2013. Національна доповідь. – К. : Міністерство економічного розвитку і торгівлі України / ПРООН, 2013. – 178 с.
6. Білорус О. Імперативи сталого розвитку в епоху глобалізації [Електронний ресурс] / О. Білорус, Ю. Мацейко // Економічний часопис-XXI : Науковий журнал. – 2002. – №3. – С. 3-8. – Режим доступу : <http://soskin.info/ea/2002/3/20020390.html>.
7. Кулініч О.М. Сталий розвиток національної екології як ознака цивілізаційних процесів XXI століття / О.М. Кулініч // Актуальні проблеми економіки. – 2012. – №1 (127). – С. 25-31.
8. Лопатинський Ю.М. Сталий розвиток аграрного сектора національної економіки у контексті євроінтеграції / Ю.М. Лопатинський // Науковий вісник Чернівецького університету : Збірник наук. праць. – 2015. – Випуск 730-731. Економіка. – С. 17-20.

ОРГАНІЗАЦІЙНО-УПРАВЛІНСЬКІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

*«Ті важливі проблеми, з якими ми стикаємося,
не можливо розв'язати на тому ж рівні мислення,
на якому ми перебувають, коли їх створювали»
Альберт Ейнштейн [1, с. 47]*

Територіальна громада як термінологічне словосполучення набуло широкого розголосу у сфері не лише теоретичного, але й практичного використання. Особливо така тенденція спостерігається останніми роками, коли активно започатковано реалізацію адміністративно-територіального реформування в Україні. Наразі відбулись вибори в уже створених територіальних громадах, а це є поштовхом до винесення на порядок денний питання: «А що далі, після виборів?». Незважаючи на дещо медійну стилістику, порушене питання має актуальну науково-практичну проблематику. Власне, процес формування нових територіальних громад в Україні стикається із проблемами розв'язати які можна за допомогою розроблених і опрацьованих іншими країнами інструментів. Разом із тим, досвід інших слід ретельно вивчати та знаходити способи його адаптації відповідно до національних реалій. Головне, що впливає з сформульованого питання, це визначення наріжних завдань, а саме із якої науково-практичної доцільності слід розпочинати роботу щодо забезпечення сталого розвитку територіальної громади. Це покладено в основу міркувань даної пошукової роботи.

Зрозуміло, що кутом зору всіх, хто побіжно або й системно займається проблематикою розвитку територіальних громад та сферою місцевого самоврядування, є забезпечення економічної бази громади та покращення зайнятості. Проте, навряд чи це можливо безпосередньо та прямо розв'язати. Наука взагалі й економічна зокрема в основі своїй має справу із системними дослідженнями. Саме системи тієї чи іншої наукової галузі є предметом досліджень. Звідси територіальна громада як об'єкт дослідження підпадає під «приціл» науковця як система і до того ж відкритого типу. Тому система, відкрита система та системність визначальні у наших пошукових розвідках.

З організаційного погляду, будь-яка відкрита економічна система корелює з категорією «організація». Отож перший аспект, що нами розглядатиметься – організаційний.

Зазначимо, що організація в нашому розумінні – це організаційна структура, що в організаційно-правовому плані виступає як суб'єкт у системі господарських відносин на локальному рівні. Такі організаційні

структури або просто організації стійко асоціюються нами з такими поняттями як-то: підприємство, компанія, фірма тощо. Проте ніщо не заважає вийти за межі звичного (традиційного) сприйняття та розглянути територіальну громаду в якості організаційної структури, проте вже іншого порядку. Отже, територіальна громада – це організаційна структура в системі господарських (соціально-економічних й політичних) відносин на мезорівні.

Як відомо, будь-яка організаційна структура має два середовища: внутрішнє та зовнішнє. Внутрішнє середовище описується переліком чинників, на які керівництво може прямо чи опосередковано впливати прийняттям чи неприйняттям власних рішень. До таких чинників відносяться: місія, мета (цілі), завдання, організаційні структури управління, технологія, трудові ресурси, інформація [2, с. 88]. Вони можуть бути асоціативно адаптовані й до такої організаційної структури як територіальна громада.

Загалом місія – це основа, причина створення та існування організаційної структури. Що може бути місією громади без прив'язки до конкретної території? В контексті сучасних тенденцій місією може бути – забезпечення якості життя як в цілому громади, так і її окремих складових впритул до окремого домогосподарства. Або місією може бути розглянута теза про забезпечення в межах території свобод, зокрема й економічних та справедливості.

Представник неоліберального або монетаристського погляду на економіку Мілтон Фрідман обстоював політику економічної свободи. Її суть зводиться до такого: «Прогрес і економічне зростання створюють не інституції, а люди. Своїми відкриттями, досягненнями, свободою мислення. Спроби урядів втрутитись в економічну діяльність спотворюють стимули для розвитку, призводять до зменшення людської ініціативи» [3, с. 28].

Український, канадський, швейцарський економіст, колишній член Римського клубу Богдан-Володимир Гаврилишин у своїй праці «До ефективних суспільств: Дорогокази в майбутнє» наголошував на тому, що суспільства не можуть стати ефективними без дотримання низки факторів. Серед них базовим фактором ефективності є цінності, сповідувані громадянами та суспільством у цілому. Навколо цінностей формується ідея, здатна згуртувати людей задля досягнення суспільних цілей. Це справедливо і для територіальних громад. Сталий розвиток, як вказує досвід інших країн, неможливий без забезпечення свободи. «В сучасному постіндустріальному світі головним активом стає **інтелект**, як у вигляді *IQ*, що дозволяє створювати нечувані технології чи підвищувати продуктивність у десятки разів, так і у вигляді *EQ*, **емоційного інтелекту**, який пов'язаний із розумінням глибинних ірраціональних потреб людини – вмінням співпрацювати, взаємодіяти, надихати» [3, с. 122].

Доречним буде взяти до уваги те, що можна купити руки людини, але купити її душу неможливо. Її душа – це те місце, де народжуються

ентузіазм і відданість. Можна купити його спину, але не розум, однак саме в ньому зосереджені творчість, майстерність та винахідливість [1, с. 63].

Узагальнюючи варіанти формулювання, місією територіальної громади може бути «забезпечення щасливого життя». Як би це дивно не звучало, проте такий досвід у світі є. Так, зростання національного щастя стало офіційною політикою Бутану. У цій країні збільшення валового національного щастя було визнано головною метою. Приклад Бутану надихнув і західних науковців. Але західний світ більш прагматичний і сконцентрований на результаті. Принцип менеджменту «Ти не можеш керувати тим, чого не можеш виміряти», знайшов своє відображення і тут. Не можна керувати збільшенням національного щастя, якщо ти не можеш його виміряти. Захід взяв ідею у Сходу й утілює її у звичну формулу. *World Happiness Report* включає такі чинники, як знайомий нам ВВП, але додає до нього очікувану тривалість здорового життя, права і свободи людини, підтримку суспільства, справедливість як мінімізацію корупції [3, с. 135], з чим погоджуємося.

Сформульовані варіанти місій так чи інакше стосуються якості життя, що пов'язується із такою категорією як «*сталий розвиток*». Три складові – економічна, соціальна та екологічна – формують сталий розвиток. У той самий час варто відзначити, що акцент на сталий і багатогранний розвиток роблять здебільшого країни, які вже досягли серйозного економічного добробуту. У певному сенсі це нагадує піраміду потреб – складно ставити собі багато питань, поки не задовольнили базовий рівень людських потреб [3, с.136].

Іншим аналізованим нами параметром є мета(зокрема, й функціонування / діяльності територіальних громад). Мета – це конкретний стан, результат або пункт призначення, якого є намір досягнути. Для її досягнення розробляють стратегію. Стратегія – це план досягнення мети. Звідси, якщо мета – це конкретний стан, результат або пункт призначення, якого намагаються досягнути, то стратегія – це дороговказ, що визначає шлях досягнення мети. Від місії, як головної мети, залежить характер стратегії, яка, у свою чергу, значною мірою визначає здатність конкурувати або слугувати поставленій меті.

Формулювання місії повинно бути покладено в основу визначення стратегії, а також прийняття рішень на всіх рівнях управління. Стратегії фокусують прийняття управлінського рішення. У межах територіальної громади має бути розроблена:

- загальна стратегія, що стосується громади в цілому;
- функціональна стратегія, що стосуються кожної з функціональних ділянок діяльності громади.

До функціональних стратегій належать:

- стратегія розвитку виробництв;
- стратегія розвитку трудових ресурсів;
- стратегія розвитку інфраструктури;

- стратегія фінансово-кредитного забезпечення;
- інвестиційно-інноваційна стратегія;
- стратегія інформаційного забезпечення;
- маркетингова стратегія;
- стратегія соціального розвитку тощо.

Функціональні стратегії перебувають в основі загальної стратегії, так само як остання слугує забезпеченням цілям та місії територіальної громади.

Рис. Ієрархічна структура процесу планування та прийняття управлінських рішень у межах територіальної громади

Для забезпечення стратегії необхідно розробити тактику поведінки. Тактика – це методи та дії, що використовуються для здійснення стратегії. На відміну від стратегії, вона за своєю природою більш визначена (конкретизована). У цілому відносини між місією і фактичними діями ієрархічні за своєю природою.

Економічний розвиток чи не головне завдання для територіальних громад. Отже, стратегія економічного розвитку спрямована на те, щоб:

- Створити якісні робочі місця для місцевого населення. Метою планування розвитку економіки й зайнятості є створення робочих місць для постійних жителів конкретної місцевості їхніми ж силами. Це краще, аніж покладатись на прихід нових працедавців, котрим можуть знадобитись працівники з іншими вміннями й навичками, аніж ті, якими володіє чи яких може набути місцева робоча сила.

- Забезпечити економічну стабільність у кожній місцевості. Економічний розвиток буде успішним лише тоді, якщо громада вчасно подбає про задоволення усіх потреб бізнесу (тобто, це земля,

фінансування, робоча сила, інфраструктура, а також технічна допомога на додаток до робочої сили).

- Створити диверсифіковану економічну базу. Жодна громада, яка має лише одного або декілька працедавців, не застрахована від нестабільності на ринку праці. Економіка повинна мати широку базу, щоб неперервно забезпечувати робочі місця для місцевого населення [4, с. 179-180].

Передумовою розробки стратегії є аналіз соціально-економічної бази територіальної громади. Для цього варто використати *SWOT*-аналіз, визначаючи сильні та слабкі місця, а також переваги та загрози.

У ході розробки стратегії необхідно розглядати альтернативи, оскільки проблеми соціально-економічного характеру, що накопичились у територіальній громаді, багатоаспектні. І приділення уваги якійсь одній складовій не дасть можливості розробити ефективну стратегію, що комплексно розв'яже проблему.

Існує чотири типи стратегічних підходів, кожен з яких зосереджує увагу на (1) розвиткові місцевості, тобто фізичного середовища, або (2) розвиткові бізнесу, або (3) розвиткові людських ресурсів, або (4) місцевим громадським ініціативам. Кожен із цих компонентів є частиною тієї суміші методів, що їх розробляє місцева громада для створення стратегії місцевого економічного розвитку [4, с. 179-180].

Означимо перелік стратегій економічного розвитку, що пропонувані науковою літературою. Серед низки стратегій виокремлюють такі, що ґрунтуються на розвиткові [4, с.181-184]:

- фізичного середовища місцевості (створення відповідної інфраструктури, що позначиться на вартості експлуатаційних витрат при створенні підприємства, зокрема: дороги, водопостачання та каналізація, енергопостачання, покращення зовнішнього вигляду території, забезпеченість житлом робочої сили тощо.);

- бізнесу, тобто стимулювання появи нових підприємств для створення додаткових робочих місць за допомогою центрів підтримки малого бізнесу, створення технопарків, інформаційних центрів тощо;

- людських ресурсів, зокрема шляхом: спеціального навчання, цільового працевлаштування передовсім працівників з місцевого населення, місцева програма зайнятості тощо;

- громадських ініціатив, як засобу підвищення рівня зайнятості.

Наступним чинником внутрішнього середовища є завдання, які групують у три групи робіт:

- робота з елементами організації та управління територіальною громадою (управлінський менеджмент, що здійснює загальне керівництво територіальною громадою);

- робота з інформацією (функціональний менеджмент, що забезпечує виконання функцій в межах територіальної громади, як то: планування, маркетинг, виробництво, мотивація, контроль тощо);

- робота на рівні суб'єктів територіальної громади, а саме: окремих домогосподарств, підприємств, громадських (некомерційних та неприбуткових) організацій тощо.

Не менш важливим у системі управління територіальною громадою є формування організаційної структури, використання якої надає ефективності функціонуванню та розвитку територіальної громади.

За класичним визначенням організаційна структура управління – це логічні взаємовідносини рівнів управління та функціональних сфер, побудовані у такій формі, що дозволяє досягати поставлених цілей перед організацією (в нашому випадку перед територіальною громадою). Головне тут – розподіл функціональних обов'язків між фахівцями з управління територією, без дублювань та необґрунтованого завищення їх чисельності. Утримувати занадто великий штат працівників (ще й з дублюванням функцій) не лише не виправдано (неефективно) з організаційного погляду, але й обтяжливо з економічного (фінансового).

Суттєвим тут є визначення обсягу управління. Кількість осіб, що підпорядковані одному керівникові, стосується сфери контролю. Сфера контролю – важливий компонент організаційної структури. Якщо сфера контролю вузька, то керівнику підпорядковується незначне число людей. Внаслідок цього маємо багаторівневу організаційну структуру. А якщо сфера контролю широка, то керівнику підпорядковується значна кількість людей. Відтак спостерігається малочисельність рівнів управління. Кількість рівнів управління має значення, оскільки в соціально-економічних системах (до прикладу, на підприємствах та організаціях) значне число рівнів ускладнює процес управління та контролю [2, с. 90-92].

Формуючи організаційну структуру управління територією, слід виходити з тези про оптимальність структури як за чисельністю, так і за рівнями управління. Щодо оптимізації організаційної структури управління територіальною громадою, зазначимо про новітні тенденції у цій сфері. Мова тут насамперед йтиме про термін «холократія».

Не відмовляючись від менеджера взагалі холократія йде ще далі. Термін «холократія» є штучним, його винайшов Брайан Робертсон, засновник компанії *HolacracyOne*. Він зауважує, що фіксувати жорстку організаційну структуру недоцільно, адже нові завдання виконують надто часто, а у стійкій структурі люди намагаються уникати їх, виходячи із сталих професійних обов'язків, посилаючись при цьому на посадову інструкцію.

Характерні риси холократії:

1. Соціократія. Рішення приймаються до виконання у випадку, якщо про нього відомо усім учасникам процесу, і вони принаймні частково згодні з ним.

2. Гнучка методологія розробки. Фіксуються лише ключові параметри завдання, які згодом переглядаються відповідно до змін проблем, тож спеціалісти постійно звіряють ключові параметри і прокладають новий шлях розв'язання проблем, які постійно змінюються.

3. Так звані «кола», де навантаження розподілено рівномірно на всіх співробітників, замість відділів; один і той же співробітник може входити до декількох кіл, які працюють над різними задачами.

4. Врахування в діяльності інтересів усіх зацікавлених осіб – так званих стейкхолдерів. Тобто виграти мають усі – клієнти, партнери, співробітники, акціонери [3, с. 193].

У частині оптимізації організаційної структури управління територіальною громадою буде доречним наголосити на можливості використання матричної організаційної структури, що має іншу назву – проектна. Ключове слово тут проект. З огляду на фінансову обмеженість ресурсів для розвитку територій доцільним було б будувати процес управління на основі розробки певних проектів. Проектне управління дозволяє зосереджувати увагу на важливих напрямках розвитку території та дозволяє поєднувати як ресурси громади, так і ресурси її членів задля досягнення обопільних інтересів. Крім того, проекти мають часову обмеженість, концентрують фінансові та трудові ресурси, а також мають конкретних виконавців і відповідальних. Останнє важливо з позиції виконання функції контролю усіх зацікавлених сторін разом із громадськістю.

Викладене корелюється із іншим чинником, а саме – технологією. Ведучи мову про технологію, мається на увазі технологія управління.

Зрозуміло, що розробляють, реалізують та використовують результати від соціально-економічної діяльності люди. Отже, люди, управлінські кадри та трудові ресурси територій є визначальним чинником. Власне від якості трудових та управлінських ресурсів залежать головню якісно-кількісні параметри результатів соціально-економічної діяльності в межах територіальної громади. Гармонізація особистісних та групових інтересів має підтримуватись, розвиватись і оптимізовуватись на перманентній основі.

Існують три аспекти людської змінної у ситуаційному підході до управління: поведінка окремих людей, поведінка людей у групах, характер поведінки керівника, функціонування менеджера в ролі лідера та його вплив на поведінку окремих людей та груп. Як поводить себе людина в суспільстві і на роботі є наслідком складного сполучення індивідуальних характеристик людини та зовнішнього середовища. До факторів, що впливають на індивідуальну поведінку та успішність діяльності, належать: розумові та фізичні здібності, цінності та погляди, потреби, цінності та зазіхання, продуктивність [2, с. 99-106].

Доречним буде пригадати слова Богдана Гаврилишина, який говорив, що йому вдалося багато зробити для багатьох людей, допомагаючи їм стати більш успішнішими і він не спроможний був щось подібне зробити для України. Основна причина такої неможливості, за його висловом, це ментальність та філософське сприйняття життя в тому числі й економічного українським суспільством.

Інформаційний чинник далеко не останній за змістом і роллю, особливо з огляду на тенденції розвитку сучасного світу, становлення та розвиток інформаційних суспільств. Тож перед територіальними громадами постають у цій сфері важливі завдання. Передусім – це формування пізнаваності територіальної громади та її вирізнення з поміж інших. Для цього доречним було б розробити геральдичні символи, зокрема герб зі слоганом, прапор, логотип із назвою територіальної громади. Не менш важливим є постійна презентація громади у засобах масової інформації з висвітлення основних подій, прийнятих рішень та результатів їх реалізації, організація та участь у різноманітних конкурсах, спортивних змаганнях тощо. Реклама громади на основі конкурентних переваг, що має територіальна громада.

Тож інформаційне просування територіальної громади усіма можливими засобами та інструментами привертатиме увагу та забезпечить пропозиції з боку потенційних інвесторів, приток споживачів послуг, трудових ресурсів тощо.

Отже, організаційно-управлінські аспекти в частині сталого розвитку територіальних громад мають вирішальне значення. На нашу думку, дещо теоретичні викладки мають допомогти визначитись із наріжними заходами щодо розробки стратегічного спрямування територіальної громади та сформуванню оновленого філософського мислення для розв'язку існуючих на сьогодні проблем.

Список використаних джерел:

1. Кови Стивен Р. Семь навыков высокоэффективных людей: Мощные инструменты развития личности \ Кови Стивен Р. : Пер. с англ. – М. : Альпина Бизнес Бук, 2009. – 374 с.
2. Мескон М.Х., Альберт М., Хедоури Ф. Основы менеджмента: Пер. с англ. – М. : Дело, 1992. – 702 с.
3. Геращенко О.Л. Економіка XXI: країни, підприємства, люди \ Олексій Геращенко. – Харків : Фоліо, 2017. - 303 с.
4. Блейклі Е. Дж. Планування місцевого економічного розвитку. Теорія і практика \ Пер. з англ. – Львів : Літопис, 2002. – 416 с.
5. Гаврилишин Б. До ефективних суспільств: Дороговкази в майбутнє: Доповіді Римському Клубові / Б. Гаврилишин. – К. : ПУЛЬСАРИ, 2009. – 248 с.

к.е.н., доц. Запухляк В.

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ІНСТИТУЦІЙНА ІНЕРЦІЯ І КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ЕКОНОМІКИ

У постіндустріальному суспільстві, зважаючи на важливість людського капіталу, економічне зростання зорієнтоване на забезпечення добробуту громад і кожного індивіда зокрема. Такий людиноцентричний

економічний прогрес є багатовимірним за своєю сутністю і передбачає задоволення потреб усіх членів суспільства, врахування екологічних аспектів і є справедливим з точки зору створення можливостей для кожного, але не за рахунок майбутніх поколінь. Конкурентоспроможність є одним із тих універсальних критеріїв, орієнтирів, який покликаний вирішити ці завдання.

У звіті про глобальну конкурентоспроможність (*The Global Competitiveness Report 2017–2018*) наголошується, зокрема, на важливості таких пріоритетів:

- Переведення глобалізації до вищої інклюзивності, з урахуванням питань підвищення кваліфікації і перекваліфікації персоналу, звільнень, оподаткування, соціального захисту, подолання нерівності.

- Підвищення продуктивності та економічного потенціалу у контексті Четвертої індустріальної революції, яка фундаментально змінює механізми і межі зростання продуктивності.

- Сприяння і досягнення багатопланової інклюзивності.

- Розвиток комунікацій, доступу до Інтернету та організацій для впровадження нових розробок в сфері соціальних мереж з метою покращення масштабності участі та забезпечення згоди для вибору правильної політики [5, с. 2].

Відповідно до рейтингу *GC/ 2017-2018* Україна посідає 81-ше місце (серед 137 країн) порівняно із минулорічним 85-тим. Схоже на прогрес, однак негатив полягає у тому, що за десять останніх років ключові проблеми нашої економіки фактично не змінились. До прикладу, розглянемо основні недоліки у формуванні конкурентоспроможності України згідно *GC/ 2007-2008* та *GC/ 2017-2018* (для даного періоду рейтингова позиція вказана у дужках): Макроекономічне середовище – 82 (121); Розвиненість фінансового ринку – 85 (120); Технологічна готовність – 93 (81); Ефективність ринку товарів та послуг – 101 (101); Інституції – 115 (118) [4; 5].

Відносними перевагами були і відповідно до *GC/ 2017-2018* ще залишаються позиції за показниками «Охорона здоров'я і початкова освіта» та «Вища освіта і професійне навчання». Водночас, серед шістнадцяти перешкод у веденні бізнесу у числі перших трьох наводяться: інфляція, корупція, політична нестабільність.

Із наведених даних можемо зробити доволі очевидний висновок: в Україні зберігаються потенційні можливості до зростання конкурентоспроможності (зокрема, за рахунок людського капіталу), але вони не реалізуються через проблеми інституційного характеру.

Зміст, послідовність і результати економічних змін формуються під впливом безлічі попередніх подій – причому це події, як систематичні, так і випадкові [4, с. 332].

Незважаючи на те, що агенти сучасного ринку “як прийнято висловлюватися, абсолютно “вільні у своєму виборі”, – їхня поведінка,

проте, визначена подіями віддаленого минулого, у якому ні вони самі, ні їхні інтереси представлені не були” [4, с. 333].

Залежність інституційного устрою ринку від раніше вже обраної траєкторії “викликана сильною інституційною й структурною (організаційною) інерцією” [2, с. 117]. Можна виділити такі найважливіші причини інституційної інерції:

- попередні вкладення в специфічні активи;
- прихильність до існуючих структур і інституцій;
- схильність до уникнення ризику [2, с. 117].

Один з найбільш вагомих наслідків інституційних пасток полягає в тому, що вони хоча й можуть пом'якшити негативні короткострокові наслідки занадто швидких або навіть шоккових трансформаційних процесів, у той же час вони перешкоджають довгостроковому економічному зростанню.

Руйнування довгострокової моделі поведінки відбувалося одночасно з руйнуванням інституту довіри до держави, до системи права, партнерів і, нарешті, сусідів, друзів, рідних. У результаті в суспільстві, на різних його рівнях вкорінюється модель, переважно опортуністична і зорієнтована на досягнення короткотермінових інтересів.

Відомо, що структури бюрократичного (чи корупційного) типу краще пристосовані до “слідування колективно раціональній поведінці пошуку ренти” [1, с. 70]. Але цю “ренту” вони отримують саме за рахунок нехтування інтересами інших, тобто більшості.

Разом з тим, найважливіша ознака постіндустріального суспільства – перетворення творчості, інновативності, знань на ключові, невід’ємні атрибути виробництва. Частина знань у створенні доданої вартості в розвинених країнах оцінюється на рівні 60-80%. Індикаторами зростання ролі знань є збільшення числа інновацій, постійне скорочення життєвих циклів продуктів і часу *R&D*, зміна структури зайнятості на користь працівників розумової праці.

Бюрократичні та корупційні структури неспроможні забезпечити відповідність рішень і ресурсів вимогам нової економіки, про що свідчать, зокрема, стабільно низькі позиції України в *GCI* та інших подібних рейтингах. Важливим є перенесення акцентів із переважно матеріальних, фінансових складових на нематеріальні активи, інтелектуальні ресурси, на формування моделей поведінки і корпоративної культури, які базуються на довірі, що сприятиме переорієнтації на довготривалі рішення, зростанню інвестицій у людський капітал, мінімізації трансакційних витрат.

Список використаних джерел:

1. Норгаард О. Економічні інституції та демократична реформа. Порівняльний аналіз посткомуністичних країн / О. Норгаард – К. : Ніка-Центр, 2007. – 424 с.
2. Радаев В.В. Социология рынков: к формированию нового направления / В.В. Радаев – М.: ГУ–ВШЭ, 2013. – 328 с.

3. David P.A. Clio and the Economics of QWERTY / P.A David // American Economic Review. – 1985. – Vol. 75. No. 2. P. 332–337.

4. The Global Competitiveness Report 2007-2008. – Geneva : World Economic Forum, 2009. – 513 P.

5. The Global Competitiveness Report 2017-2018. – Geneva : World Economic Forum, 2017. – 393 P.

**к.е.н. Кифяк В.,
к.е.н. Сибирка Л.**

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

РЕГІОНАЛЬНИЙ ВИМІР ЛЮДСЬКОГО РОЗВИТКУ

Недооцінка системного та синергетичного підходів до формування державної регіональної політики розвитку формує низький рівень безпеки держави та високий рівень соціальної напруги в країні. Наукові підходи повинні стати базисом розробки кожної програми розвитку та кожного документу. Індикаторами розвитку регіонів є розвиток людського потенціалу. Як показала практика соціально-економічної кризи в Україні розвиток держави визначається людським розвитком регіонів.

Інструментом оцінювання соціально-економічного розвитку на регіональному рівні може бути використаний індекс людського розвитку. Вимірювання людського розвитку бере свій початок з 90-х років ХХ ст., коли експертами ООН у доповіді «Концепція та вимір людського розвитку» була сформульована концепція людського розвитку в її сучасному розумінні. У формулюванні концепції сконцентровано ідеї про те, що розвиток – це процес, у центрі якого перебуває людина. У цій доповіді було введено у публічний обіг Індекс розвитку людського потенціалу (або людського розвитку), основними складовими якого були визначені здоров'я, матеріальний добробут та освіта. Відтоді міжнародний індекс публікується щороку в доповідях про розвиток людського потенціалу [1].

Індекс глобальної конкурентоспроможності регіонів – це зважений інтегрований показник, котрий складається з трьох суб-індексів – базового, ефективності та інноваційності. До базових показників належать такі групи показників: інституційні, макроекономічні, показники інфраструктури, показники здоров'я та якості початкової та середньої освіти. Три перші групи показників обчислюються на загальнодержавному рівні, решта – на регіональному. Ефективна діяльність інституцій сприяє зниженню операційних витрат, розвитку підприємництва та функціонуванню ринку праці [2, с. 6]. Ціллю цих індексів є вимірювання рівня розвитку регіонів та потенціалу людських ресурсів.

Існує декілька методик регіонального виміру людського розвитку у світі, основні з них та наведені у таблиці.

Таблиця. Методичні підходи до вимірювання людського розвитку регіону

Індекс	Характеристика методики розрахунку індексу
Індекс розвитку людського потенціалу	Інтегральний індекс включає показники за тривалістю і способом життя; освітою та гідним рівнем життя
Рейтинг щастя <i>World Happiness Report</i>	Основні показники, які враховуються в інтегральний індекс є: купівельна спроможність, тривалість життя, впевненість у майбутньому, свобода вибору та поширеність корупції.
<i>The Global Competitiveness Report 2017-2018</i>	Індекс глобальної конкурентоспроможності розроблений Всесвітнім економічним форумом (ВЕФ). Індекс порівнює конкурентоспроможність країн за 12 складовими конкурентоспроможності: інституції, інфраструктура, макроекономічна стабільність, охорона здоров'я та початкова освіта, вища освіта та професійна підготовка, ефективність ринку товарів, ефективність ринку праці, рівень розвитку фінансового ринку, технологічна готовність, розмір ринку, рівень розвитку бізнесу, інновації.
Глобальний індекс гендерної нерівності	Інтегральний показник, що відображає нерівність між чоловіками і жінками в 3 вимірах: репродуктивне здоров'я, розширення прав і можливостей, ринок праці. Індекс був представлений Секретаріатом ВЕФ у 2010 р.; використовується ООН в Доповіді про людський розвиток також з 2010 року.
Глобальний індекс талентів	Індекс включає аналіз даних з шістдесяти країн, використовує кількісні та якісні дані для оцінки економічних показників, культурні контексти, тенденції в освіті, здоров'я і плинності ринку, які впливають на здатності, необхідні, аби досягти процвітання в країні.
Індекс благополуччя "Геллап"	Базується на соціологічних опитуваннях, в яких приймають участь 10 тис. респондентів, у яких просять оцінити рівень свого добробуту та задоволеності життям за шкалою від 1 до 10. Респондентів з високими показниками задоволеності життям соціологи відносять до «процвітаючих», а незадоволеності – до «страждаючих». Співвідношення «процвітаючих» і «страждаючих» людей визначав загальний індекс кожної країни.

Примітка. Складено авторами на основі [5-10].

Розглянемо місце України за міжнародними індексами людського розвитку та порівняємо людський розвиток 2017 року з 2012 (рис.).

З рисунку спостерігається значне погіршення ситуації щодо розвитку людського потенціалу України за п'ять років, погіршилась ситуація і в рейтингу щастя згідно, з яким Україна посідає останні місця, що свідчить про соціально-психологічну напругу в країні. Зазначимо, що є покращення згідно індексу гендерної рівності та лише на одне місце опустилась Україна у рейтингу Глобального індексу талентів за 2012-2017 рр.

У 2000 р. фахівці НАН України створили національну методику оцінки людського розвитку [3]. Вона базувалася на використанні 96 показників, які відображали дев'ять аспектів людського розвитку: умови

проживання, соціальне середовище, стан ринку праці, фінансування соціальної сфери, демографічний розвиток, стан охорони здоров'я, освіти, матеріальний добробут, екологічний стан. З 2001 р. Державна служба статистики України розпочала щорічний моніторинг Регіонального індексу людського розвитку.

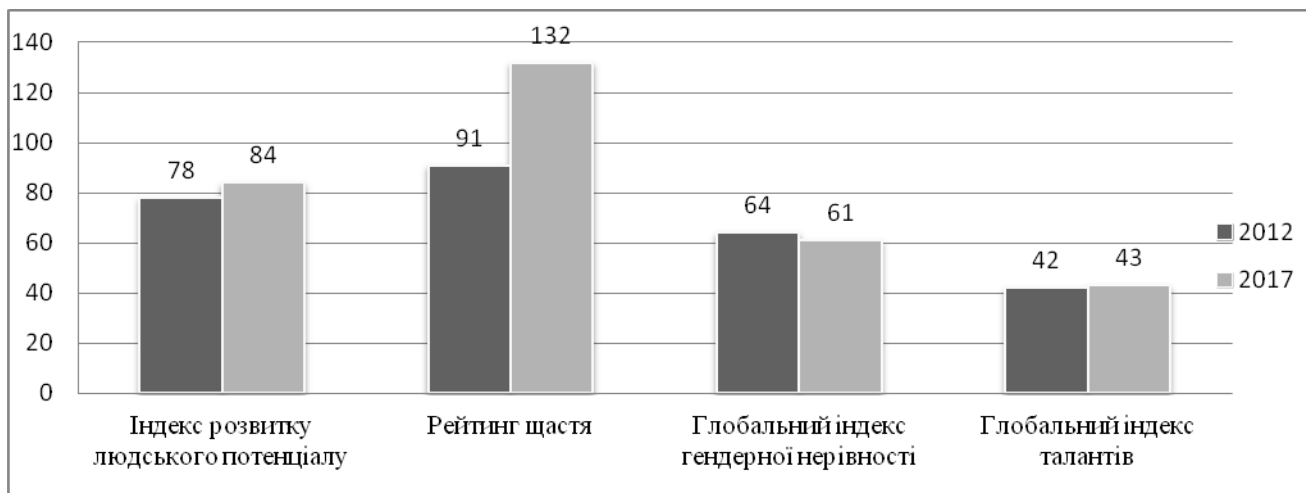

Рис. Місце України в міжнародних індексах людського розвитку

Примітки:

1. Чим вище місце за значенням, тим гірший індекс.
2. Розроблено авторами на основі [5-10].

Національна методика оцінки регіонального людського розвитку призначена для моніторингу стану людського розвитку в регіонах України. Вона дозволяє відстежувати зміни рейтингів регіонів як за інтегральним індексом, так і за його окремими аспектами (частковими індексами); визначати чинники, які зумовили ці зміни, здійснюючи аналіз первинних показників та їх впливу на інтегральні значення. Перевагою національної методики є можливість використати більший спектр показників – характеристик людського розвитку, адаптувати методику до потреб конкретної країни, використовувати її як інструмент для формування та оцінювання державної політики, а також визначення її пріоритетів [1, с. 42].

Сьогодні набуває популярності рейтинг регіонів «Прозорість регіонів України» [4]. Основною метою проекту є надання громадськості відповідних даних щодо прозорості міських та регіональних органів влади на основі дослідження серед представників міст та регіонів, а також даних, зібраних із загальнодоступних джерел. Методологія була розроблена за аналогією подібного проекту, що реалізується *Transparency International Slovakia*. Ми вважаємо, що підвищення рівня поінформованості про ці дані сприятиме підвищенню рівня прозорості окремих міст та регіонів, адже мери будуть керуватися ними.

У рамках підготовки рейтингу було розроблено 67 показників у 9 основних сферах, які відображають ситуацію щодо транспарентності

обласних рад. Найбільш важливими сферами визначено інформаційну політику, складання бюджету, участь громадян, а також професійну етику та конфлікт інтересів. Максимальна оцінка обласної ради з 9 сфер становить 100 балів [4].

Були спроби оцінити індекс конкурентоспроможності регіонів за методикою ВЕФ тощо, проте цінність індексу полягає в його оцінці у динаміці.

Вважаємо, що оцінка людського розвитку в регіонах повинна включати як економічні показники, так і отримані шляхом опитування дані. Адже саме цей спосіб дослідження може показати об'єктивний рівень розвитку середовища, в якому людський потенціал розвивається найоптимальнішим шляхом.

Список використаних джерел:

1. Макарова О.В. Вимірювання людського розвитку в регіонах України: методологічні аспекти та оцінка результатів / О.В. Макарова // Економіка України. – 2015. – № 3 (640). – С. 41-53.
2. Dijkstra L., Annoni P., Kozovska K. A New Regional Competitiveness Index: Theory, Methods and Findings [Electronic resource]. – Available at : http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/work/2011_02_competitiveness.pdf.
3. Лібанова Е.М., Власенко Н.С., Власюк О.С. та ін. Людський розвиток регіонів України: методика оцінки та сучасний стан / Рада з вивчення продуктивних сил України НАН України; ПРООН. – К. : СПД Савчина, 2002. – 123 с.
4. Методологія: Прозорість регіонів України. – Режим доступу: <http://transparency.icps.com.ua/data>.
5. Human Development Index (HDI). – Режим доступу: <http://hdr.undp.org/en/content/human-development-index-hdi>.
6. The Global Competitiveness Report 2017-2018 / <http://reports.weforum.org/global-competitiveness-index-2017-2018/>.
7. World Happiness Report 2017. – Режим доступу: <http://worldhappiness.report/>.
8. The Global Gender Gap Report 2017. – Режим доступу: <https://www.weforum.org/reports/the-global-gender-gap-report-2017>.
9. Gallup 2017 Global Emotions Report. – Режим доступу: http://news.gallup.com/reports/212648/gallup-global-emotions-report-2017.aspx?g_source=REPORT&g_medium=topic&g_campaign=tiles.
10. The Global Talent Index. – Режим доступу: <http://www.globaltalentindex.com/Resources/gti-map.aspx>.

Нафус І.

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

РОЛЬ СОЦІАЛЬНОГО КАПІТАЛУ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ УМОВ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ГРОМАД

Процеси децентралізації у сучасній Україні передбачають формування механізмів розбудови інституту місцевого самоврядування, первинним суб'єктом якого виступають територіальні громади. Як

показує досвід функціонування територіальних громад у соціально розвинених країнах, значну роль у забезпеченні їх згуртованості та розв'язанні низки проблем відіграє соціальний капітал.

Поняття соціального капіталу уперше почали розглядати із соціологічного погляду. Р. Патнем визначив його як традиції соціальної взаємодії, що беруть свій початок в глибині історії і передбачають норми взаємності і довіри між людьми, широке розповсюдження різного роду добровільних асоціацій, а також залучення громадян у політику задля вирішення проблем громади [1, с. 224]. На його думку, соціальний капітал є важливим чинником політичної стабільності, ефективності урядів і навіть економічного прогресу [1, с. 304]. Він зазначив, що громадська співпраця, яка відбувається у результаті взаємодії на основі горизонтальної та вертикальної довіри, є більшим скарбом, ніж економічні та людські ресурси.

Р. Патнем до основних форм соціального капіталу відносить мережі («горизонтальні» людські відносини), соціальні норми та інституціолізовану в соціальних практиках довіру. У праці «Гра в кеглі наодинці: занепад соціального капіталу Америки» Р. Патнем висловлював занепокоєння послабленням довіри та інтенсивності спілкування громадян [2]. Серед причин цих негативних явищ вчений вказав продовження робочого дня і зростаючий брак часу і грошей, нестримне зростання передмість, що утруднює між особові контакти, негативний вплив засобів масової комунікації, які залишають все менше часу на активність, відпочинок, добродійність та зрушення від громадянської свідомості до егоїзму і гедонізму. Природа соціального капіталу, з погляду Р. Патнема, криється у активній взаємодії між індивідами, спільні дії яких детерміновані культурою довіри і толерантності.

Учені виділяють кілька основних підходів до інтерпретації соціального капіталу громади, які склалися в західній суспільствознавчій традиції [3].

1. П. Бурдьє, Р. Барт розглядають соціальний капітал як сукупність ресурсів громади, які утворюються внаслідок включення індивідів у мережеві чи інституціолізовані взаємовідносини, базуються на взаємовигоді, спільних зусиллях, активній участі, творчих ініціативах й стають джерелом потужного соціального впливу.

2. Дж. Коулмен, Р. Патнем визначають роль взаємної довіри, взаємопідтримки, толерантності, як підґрунтя громадянської співпраці. Зростання соціального капіталу, яке відбувається внаслідок активізації соціальних контактів і участі громадян в організаціях громадянського суспільства, визначається головною умовою ефективного функціонування демократії. Такий підхід інтерпретує соціальний капітал як одну із засад формування демократії, засіб вирішення соціальних проблем та досягнення суспільної солідарності.

3. Ф. Фукуяма трактує його як сукупність знань, умінь, навичок, цінностей, традицій, а також установок та життєвого досвіду індивідів, котрі постають у суспільній свідомості як соціально значущі й такі, що дають можливість підвищувати суспільну самоорганізацію. У межах цього підходу визнається вагома роль соціального капіталу не лише у вирішенні соціальних проблем громадян, а й у справі економічного процвітання держави та її політичної стабільності. Він порівнює соціальний капітал з «клеєм», що дозволяє мобілізувати додаткові ресурси людських відносин на основі довіри, тобто нарощування соціального капіталу спільноти зміцнює її, забезпечуючи згуртованість.

Нарощування соціального капіталу не тільки сприяє зміцненню спільнот, але й впливає на відчуття благополуччя і добробут. Його показником називають ступінь довіри. «Чим більший радіус довіри (коло осіб чи соціальних груп, що входять в єдину систему довірчих стосунків), тим потужніший соціальний капітал громади, тим ширшим є коло «якісних» відносин між людьми. Йдеться про збагачення життєвого світу мешканців спільноти, підвищення якості життя, суб'єктивне відчуття соціального добробуту, психічне благополуччя», – зазначає Сила Т.І. [4].

Довіра має такі різновиди: довіра певної спільноти до людей – своїх співвітчизників, яка формується під впливом участі у громадському житті, а також до політичних інститутів. Зв'язок між цими сферами базується на тому, що окремих індивідів, коли взаємодіє з іншими індивідами у системі інститутів громадянського суспільства, отримує певні нові якості, які згодом переносить на інших індивідів і спільноти, з якими взаємодіє.

Створюючи в соціумі мережі спілкування, формуючи моральні якості, індивіди згодом використовують їх при формуванні власного правового поля діяльності. Отже, з точки зору державного управління, «соціальний капітал» дає змогу інтегрувати в одну категорію різноманітні соціальні форми впливу державної влади на суспільство, які необхідні для збереження цілісності і розвитку громадянського суспільства. Ефективність державного управління пропорційна ефективності використання різних форм соціального капіталу. Це проявляється у відносинах взаємної відповідальності в усіх сферах економічного, духовного, політичного, соціального життя.

За своїм змістом соціальний капітал відображає переважно організаційний, структурний компонент соціальної взаємодії, що потенційно міститься в настанові довіри та реалізується в інтегративних спроможностях спільноти утворювати різнорівневі мережі з метою взаємовигідного задоволення спільних потреб та мінімізації можливих ризиків. Культура довіри позначає актуалізацію спільних цілей, неформальних норм та цінностей, демонструючи розповсюджену практику загального визнання нормативного виправдання довіри до генералізованого іншого, що сприяє формуванню цілого спектру можливостей узгодженої колективної взаємодії.

Регіональну специфіку формування мережевих об'єднань зумовлює культурний рівень емерджентних властивостей локального соціального капіталу, детермінованим, зокрема, регіональними особливостями релігійної, економічної, політичної ідентичності. Так, у різних регіонах країни відрізняються способи координації діяльності місцевої влади, бізнесу та інституцій громадянського суспільства, залучення релігійних громад, створення діалогових майданчиків вивчення та вирішення ключових питань розвитку регіону, забезпечення прозорості дій влади та протидії корупції.

Структурний рівень локального соціального капіталу відображає формування вертикальних зв'язків як реалізацію легітимативного потенціалу довіри, та горизонтальних зв'язків як втілення солідаристського та самоорганізаційного потенціалу. Саме зростання активності та дієвості місцевих громад як розширення горизонтальної довіри сприятиме забезпеченню потреб спільноти, реалізуючи принципи субсидіарності, справедливості, солідарності між членами громади.

Список використаних джерел:

1. Патнем Р. Д. Творення демократії: Традиції громадянської активності в сучасній Італії / Р. Д. Патнем, Р. Леонарді, Р. Й. Нанетті. – К. : Основа, 2001. – 302 с.
2. Патнем Р.Д. Гра в кеглі наодинці: занепад соціального капіталу Америки [Ел. ресурс] /Р.Патнем // Ї. – 2001. – № 21. – Режим доступу : <http://www.ji.lviv.ua/n21texts/putnem.htm>.
3. Сила В.Г. Теорія і практика творення соціального капіталу громади в умовах суспільних трансформацій / В.Г. Сила // Проблеми соціальної роботи: філософія, психологія, соціологія. – 2016. – №1 (7). – С. 98-107.
4. Сила Т.І. Розвиток соціального капіталу громади і міжгенераційна робота: нові перспективи для соціальних працівників // Проблеми громадянського поступу українського суспільства: філософсько-правові та соціально-психологічні аспекти: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Чернігів, 21 січня 2015 р.). – Чернігів : Черніг. нац. технолог. ун-т, 2015. – С. 443-449.

Кузьмук (Жилко) С.

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

СТАЛИЙ РОЗВИТОК: БІХЕВІОРИСТИЧНИЙ АСПЕКТ

Поведінка людини лежить в основі практично всіх економічних відносин, крім цього, вона є основою майже всіх екологічних проблем, таких як забруднення повітря та води, кліматичні зміни, знеліснення та втрата біорізноманіття. Дослідження в області поведінкової (біхевіористичної) концепції забезпечують теоретичну базу для пояснення причин нераціональної економічної поведінки людини. Разом з тим, такі дослідження дають пояснення причин відхилення людини від

шляху стійкого розвитку та умов, що роблять стійкі дії людини найбільш привабливими.

Більшість людей хочуть, щоб їх життєдіяльність позитивно впливала на екосистеми та демонструють динамічно зростаючу турботу про стан природного середовища. Однак всі ми періодично вдаємося до нестабільної повсякденної поведінки, що має негативний вплив на довкілля. Пояснення цьому дає біхевіористична концепція.

Одне з найважливіших психологічних спостережень в даній області полягає в тому, що багато рішень приймаються автоматично або несвідомо, а також на основі інформації, яку наша свідомість не встигає опрацювати до прийняття рішення. Існують накопичені психологічні та неврологічні докази того, що прийняття рішення є продуктом взаємодії двох окремих систем міркування: системи, основаної на правилах (свідомої, раціональної), а також асоціативної системи (неусвідомленої, імпульсивної) (Сломан, 2002). У своїй книзі *Nudge* Талер і Санстейн (2008) першу систему показують на прикладі містера Спока («Зоряний шлях») та другу – на прикладі Гомера Сімпсона («Сімпсони»). Ці дві системи міркування працюють паралельно, однак вони не завжди узгоджені. Заснована на правилах система є повільною і приймає рішення на основі ретельного аналізу фактів та доказів. Асоціативна ж система приймає рішення набагато швидше, оскільки знаходиться поза межами свідомого контролю та реагує на тонкі чуттєві сигнали. Більшість із нас впевнені, що приймають рішення на основі адекватного обмірковування вихідних даних, однак значна частка рішень приймаються завдяки асоціативним імпульсам.

Ще одним фактором викривлення раціональної моделі поведінки людини є той факт, що поведінка є ситуативною, вона є продуктом внутрішніх мотивів та зовнішніх обставин, тому при зміні ситуації поведінка змінюється також. Навіть після того, як людина сформувала намір поводитися певним чином, ситуаційні обставини можуть спричинити іншу поведінку. Щоб мінімізувати вплив ситуаційності, необхідно посилити та підтримувати свої наміри в різних ситуаційних контекстах.

Важливим у даній сфері дослідження є висновок про те, що не існує єдино вірного підходу для всіх. Різні люди реагують по-різному на ті самі обставини. Те, що для однієї людини здається привабливим, може мати негативний вплив на когось іншого. Тому по мірі можливості слід досліджувати та враховувати можливі індивідуальні відмінності, такі як темперамент, світогляд чи особисті переконання.

Раціональна поведінка, орієнтована на сталий розвиток, стає більш або менш імовірною у випадку, коли люди стикаються з деякими бар'єрами на шляху до сталих дій. Бар'єри можуть бути фізичними, реальними, такими як недостатня інфраструктура (наприклад, відсутність велосипедних доріжок), додаткові витрати (наприклад, ціна

на органічні продукти харчування) або турбота про безпеку (наприклад, очікування автобуса вночі). Бар'єри також можуть бути культурними або соціальними, наприклад, схвальні погляди друзів або колег на людину, яка несе багаторазовий контейнер для їжі. Нарешті, бар'єри можуть бути особистими та психологічними, такими як страх спробувати щось нове.

Ще одним фактором викривлення раціональної поведінки людини є віра у власний «імунітет до тенденцій». Кожному приємно думати, що він формує власні вподобання й антипатії не на основі широкої громадської думки, а на основі індивідуальних властивостей. Однак, попри те, що більшість людей не хочуть визнавати це, всі ми постійно модифікуємо свою поведінку на основі соціальних сигналів від оточуючих (Калдіні, 2007). Більшості людей знайоме відчуття на собі бокових поглядів людей, які, на відміну від вас, дотрималися неформального дрес-коду. Соціальні сигнали також можуть бути позитивними (посмішки, киваючі заохочення чи компліменти).

Усі ці сигнали, позитивні та негативні, надають нам важливу інформацію про те, як наша поведінка співвідноситься з тим, що вважається прийнятним та нормальним у певному соціальному контексті, а також модифікує (іноді непомітно власному спогляданню) поведінку, оскільки люди помічають не тільки ці соціальні сигнали, але й дії людей навколо них, які слугують соціальним доказом позитивного або негативного співвідношення власних дій до дій оточуючих. Чим частіше ми бачимо певну поведінку, тим більше вона стає прийнятною, і тим більше ми її сприймаємо за норму. Наприклад, коли ми вперше бачимо, що хтось має новий стиль, це зазвичай вражає нас абсурдом, але ми незабаром приймаємо це за норму і навіть можемо робити намагання включити конкретні елементи у власний гардероб. Стала поведінка є подібною: якби ми вперше побачили, що хтось приніс у магазин власний багаторазовий контейнер, нам би здалося це дивним, але по мірі збільшення кількості спостережень аналогічних випадків, дана ідея перестає бути дивно, а викликає інтерес до спроби такої поведінки.

Перехід до більш стійкого способу життя охоплює безліч різноманітних типів дій, деякі – щоденні та звичні (використання меншої кількості води, переробка відходів), інші – більш виняткові (відмова від автомобіля, ізоляція будинку) і потребують більших зусиль. Тому не варто думати, що будь-яка кампанія сталого розвитку буде успішною для всіх або навіть більшості членів суспільства. У деяких випадках ефективніше відмовлятися від кампанії на рівні індивідуального поведінки та зосереджуватися натомість на розробці та популяризації державної політики.

Отже, поведінка людини – це складна суміш внутрішніх, психологічних чинників і зовнішніх сигналів. Наявність сильної схильності та мотивації до захисту навколишнього середовища, на жаль, зазвичай недостатня для реалізації постійної раціональної поведінки, спрямованої

на сталий розвиток. У даному випадку потрібно враховувати наявність поведінкових аспектів, які здійснюють значний вплив на прийняття рішень і процес міркування. Тому важливо створювати умови, які зміцнюють схильність людей до стійкої поведінки.

Список використаних джерел:

1. Cialdini, R. (2007). Basic social influence is underestimated. *Psychological inquiry*, 16(4), 158 – 161.
2. Slovic, S. A. (2002). Two Systems of Reasoning. In: T. Gilovich, D. Griffin, & D. Kahneman (Eds.). *Heuristics and biases: the psychology of intuitive judgment*. Pp. 379-396. New York: Cambridge University Press.
3. Thaler, R. H. and Sunstein, C. R. (2008). *Nudge: Improving Decisions About Health, Wealth, and Happiness*, Yale University Press

**к.е.н., доц. Вінничук О.,
к.е.н. Вінничук І.**

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ХАРАКТЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ З УРАХУВАННЯМ ІНДЕКСІВ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Економічне зростання є основною макроекономічною метою, показником розвитку національної економіки та визначається як збільшення величини національного доходу країни. Найбільш поширеним показником виміру економічного зростання є збільшення реального ВВП у вартісному вимірі за певний період часу. ВВП характеризує кінцевий результат виробничої діяльності економічних одиниць-резидентів у сфері матеріального і нематеріального виробництва, вимірюється вартістю товарів та послуг, виготовлених цими одиницями для кінцевого споживання.

Усе більш актуальним стає перехід людства на сталий розвиток, коли балансуються потреби людства і можливості природи, узгоджується розгляд проблем стану середовища існування і його соціально-економічного розвитку. Тому взаємодія людського суспільства та природного середовища на будь-якому рівні повинна розглядатися в рамках єдиної еколого-економічної системи, що об'єднує взаємопов'язані соціальні, економічні та природні процеси [1]. Враховуючи вище сказане та екологічну ситуацію світу можна стверджувати, що забезпечення економічного зростання будь-якої країни має базуватися на засадах сталого розвитку [2].

Важливою проблемою на шляху втілення концепції сталого розвитку є формування системи вимірювання для якісного та кількісного оцінювання цього складного динамічного процесу. Головними вимогами до зазначеної системи є її інформаційна повнота та адекватність оцінки

взаємопов'язаної тріади складових сталого розвитку. В цьому напрямі зараз працюють як відомі міжнародні організації, так і численні наукові колективи, але її однозначного узгодження поки що не досягнуто [3; 4].

Для переходу до сталого розвитку потрібно вирішити економічні, екологічні, соціально-демографічні проблеми. У цій системі проблем впливає цілеспрямоване управління соціально-економічним розвитком з метою досягнення сталого стану, що полягає у системі спостережень і контролю за процесами, які відбуваються в природі і суспільстві. Задача управління розвитком соціально-економічними системами ґрунтується на системі визначених показників, які характеризують поточний стан, динаміку і тенденції розвитку в майбутньому тріади складових сталого розвитку.

Виділяють два підходи до побудови індексів та індикаторів сталого розвитку: система індикаторів (можна оцінювати окремі аспекти економічного, екологічного, соціального розвитку тощо) та інтегральні індекси (можлива комплексна оцінка розвитку країни чи регіону; зазвичай інтегральні індекси поділяють за наступними групами: соціально-економічні, еколого-економічні, соціально-екологічні, еколого-соціо-економічні тощо). Агрегована оцінка сталого розвитку є загальною моделлю для прийняття рішень на аналітичній основі в економічному, екологічному або соціальному вимірах сталого розвитку.

У міжнародній практиці вимірювання сталого розвитку розроблено ряд індексів. Зокрема, індекс сталого розвитку суспільства (*The Sustainable Society Index*) – це комбінований показник, який вимірює досягнення країн світу та окремих регіонів з точки зору стійкості суспільного розвитку. Розрахований за методикою Фонду сталого суспільства (*Sustainable Society Foundation*) та опубліковується раз на два роки [5].

У свою чергу індекс екологічної ефективності (*The Environmental Performance Index*) використовується глобального дослідження і рейтингу країн світу за показником навантаження на навколишнє природне середовище та раціонального використання природних ресурсів. Цей індекс розрахований за методикою Центру екологічної політики та права при Єльському університеті (*Yale Center for Environmental Law and Policy*) спільно з групою незалежних міжнародних експертів, які використовують у своїй роботі, поряд з аналітичними розробками, статистичні дані національних інститутів і міжнародних організацій [6]. Мета розрахунку цього індексу є вивчення тиску на навколишнє середовище внаслідок економічної діяльності, стимулювання життєздатності екологічних систем і стабільне управління природними ресурсами. Індекс екологічної ефективності прийшов на зміну Індексу екологічної стійкості (*The Environmental Sustainability Index*) в 2006 році і в даний час використовується для розрахунку Індексу розвитку людського потенціалу (*Human Development Index*) в рамках

спеціальної серії доповідей про розвиток людини Програми розвитку Організації Об'єднаних Націй (ПРООН).

Враховуючи це, проведено аналіз, досліджено зв'язок між ВВП та індексами сталого розвитку, здійснено прогноз ВВП на майбутні декілька періодів, коли на нього впливають індекс сталого розвитку суспільства та екологічної ефективності. Для дослідження використано статистичні дані для України і апарат нейронних мереж. На основі такого аналізу можна приймати відповідні економічні рішення, щоб досягти бажаного економічного зростання в умовах сталого розвитку.

Отже, проблеми економічного зростання в умовах сталого розвитку нерозривно пов'язані з динамікою розвитку індексів сталого розвитку, зокрема індексу сталого розвитку суспільства та екологічної ефективності. Розвиток цих індексів дозволить зберегти економіку в збалансованому стані.

Список використаних джерел:

1. Григорків В. С. Моделювання еколого-економічної взаємодії / Григорків В.С. – Чернівці : Рута, 2007. – 84 с.
2. Vinnychuk O. Research of economic growth in the context of sustainable development : neural network approach / O. Vinnychuk, V. Grygorkiv, L. Makhanets // Business Systems and Economics. – Vilnius, 2013. - Vol. 3 (2). – P. 153-166.
3. Sustainable development : Knowledge platform [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://sustainabledevelopment.un.org/>
4. Indicators of Sustainable Development <http://www.ess.co.at/GAIA/Reports/indics.html>
5. Sustainable Society Foundation [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ssfindex.com/>
6. Environmental Performance Index [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://en.wikipedia.org/wiki/Environmental_Performance_Index
7. Sustainable Society Foundation [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ssfindex.com/>

РОЗДІЛ 2

ПРАКТИКА РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

д.е.н. Білик Р.

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

НАПРЯМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ НА РІВНІ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Територіальний устрій України, відповідно до ст. 132 Конституції України [1], ґрунтується на засадах: єдності та цілісності державної території, поєднання централізації і децентралізації у здійсненні державної влади, збалансованості і соціально-економічного розвитку регіонів, з урахуванням їх історичних, економічних, екологічних, географічних і демографічних особливостей, етнічних і культурних традицій.

Розвиток громадянського суспільства в Україні актуалізував питання налагодження ефективної взаємодії між органами влади та територіальними громадами, створення для цього дієвих механізмів. Особливо це стосується органів місцевого самоврядування, оскільки саме зміцнення місцевого самоврядування виступає запорукою безпечного розвитку як окремих регіонів, так і держави загалом.

Незважаючи на певні кроки в напрямі налагодження діалогу, громадськість не має реального впливу на процес прийняття рішень, на формування державної політики розвитку та безпеки. З метою розробки та впровадження ефективних механізмів, методів і форм цього впливу, необхідно: 1) здійснювати просвітницьку роботу серед населення стосовно законодавства України (зокрема, Закону України «Про участь громадськості у процесі прийняття рішень органів державної влади та органів місцевого самоврядування України») у сфері суспільно-політичних відносин, щоб воно стало рівноправним партнером влади; 2) залучати громадськість до розробки та реалізації програм суспільно-політичного та соціально-економічного розвитку; 3) запровадити навчання посадових осіб місцевого самоврядування методам роботи з громадськістю, способам її залучення до ефективної взаємодії та ін. [2].

Функціонування місцевого самоврядування в Україні потребує ґрунтовного аналізу ще й з огляду на впровадження реформи адміністративно-територіального устрою. Сформувалися істотні загрози безпеці функціонування та розвитку територіальних громад (зокрема, й інституційні «пастки»), які потребують ґрунтовного вивчення з подальшим їх усуненням. Загрози безпеці територіальних громад наведені на рис. 1.

Аналізуючи негативні чинники впливу на систему забезпечення захисту інтересів територіальних громад, варто зупинитися на кількох

важливих аспектах. Насамперед, інституціональний – незважаючи на те, що згідно з Конституцією України, Законом України «Про місцеве самоврядування» територіальна громада в Україні є базовим і ключовим суб'єктом владних повноважень, не будучи ідентифікованою як суб'єкт правовідносин, вона не може стати повноцінним суб'єктом економічних відносин. Оскільки територіальні громади не стали офіційними суб'єктами правовідносин, вони не можуть набути юридичного статусу власника комунального майна, а в Україні воно захищене найгірше, що спричиняє виклики економічного розвитку на місцевому рівні [3]. Враховуючи, що територіальна громада є первинним суб'єктом місцевого самоврядування, вона володіє певними правами (економічними, зокрема), які, проте, є переважно декларативними, зафіксованими у законодавчих актах без чітких механізмів їх реалізації, що є перешкодою досягненню їх самодостатності та причиною економічної неспроможності.

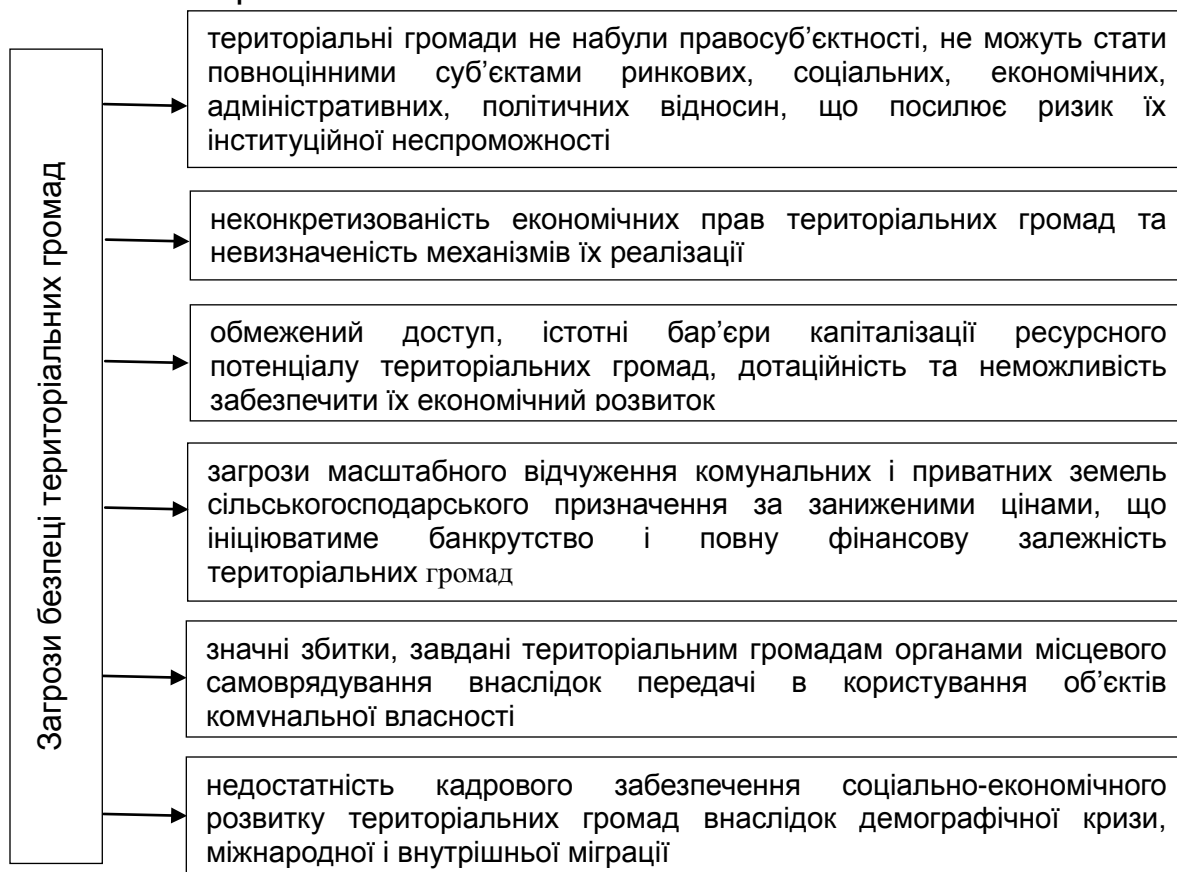

Рис. 1. Основні загрози безпеці територіальних громад

Примітка: Складено автором.

Працюючи над удосконаленням політики забезпечення регіональної безпеки, з урахуванням важливості ролі територіальних громад, пріоритетними напрямками реформування повинні стати: оптимізація територіальної основи публічної влади з розподілом сфери повноважень місцевих органів виконавчої влади та місцевого самоврядування; підвищення якості життя мешканців регіонів,

зменшення диференціації за індексом людського розвитку, формування поліцентричної системи розвитку території: реалізація міжрегіональних проектів та програм ефективного використання місцевих ресурсів; запровадження критеріїв оцінки «проблемних» територій у регіонах, дієвих механізмів державної підтримки міжрегіональної інтеграції.

На тлі побоювань, що імплементація пропонованих урядом України механізмів реформування адміністративно-територіального устрою може мати незворотні негативні наслідки не лише для розвитку територіальних громад, але й для держави загалом, усунення наведених інституціональних перешкод і загроз, зміцнення безпеки розвитку територіальних громад вимагає невідкладного вирішення (табл.).

Таблиця. Завдання політики зміцнення безпеки територіальних громад в Україні

№	Заходи	Характеристика
1	Інституціалізація правосуб'єктності територіальних громад, реєстрація їх юридичними особами публічного права з наданням відповідних реєстраційних посвідчень та ідентифікаційних ознак кожній територіальній громаді ще до їх офіційного об'єднання	Механізмом реєстрації може стати розробка та прийняття на референдумах чи загальних зборах громадян статутів територіальних громад та їх реєстрація управліннями юстиції. Для забезпечення реалізації прав територіальних громад, у тому числі економічних, територіальні громади мають набути статусу юридичної особи
2	Оформлення територіальних громад власником комунального майна і позбавлення цього статусу органів місцевого самоврядування	Повна інвентаризація об'єктів комунальної власності з внесенням їх у публічні реєстри, зокрема Єдиний державний реєстр речових прав на нерухоме майно, Державний земельний кадастр та ін.
3	Розробка та імплементація стандартів і механізмів реалізації економічних прав, обов'язків та відповідальності територіальних громад	Важливою передумовою дотримання економічних прав територіальних громад повинно стати формування матеріальної основи їх розвитку через передачу їм значної частини земельних, лісових, водних ресурсів з одночасним запровадженням відповідальності за їх неналежне використання.
4	Посилення персональної відповідальності представників органів влади, а також контролю за використанням, передачею у користування та відчуженням комунального майна	Визнати важливість імплементації положень Коаліційної угоди від 20.11.2015 р. щодо забезпечення повсюдності місцевого самоврядування, передачі територіальним громадам земель за межами населених пунктів, спрощення обліку та публічності реєстрів речових прав на нерухоме майно
5	Продовження мораторію на введення в обіг земель сільськогосподарського призначення в Україні, невідкладна переоцінка земельних ресурсів за ринковою вартістю	Розробка механізмів надання пріоритетності викупу земель громадянами України, встановлення гранично допустимих меж на володіння землею однією фізичною особою

Продовження таблиці

6	Запровадження повсюдного контролю за діяльністю органів місцевого самоврядування, передусім самими громадами	Через вдосконалення нормативно-правового базису забезпечити інституціоналізацію механізму такого контролю
7	Проведення системної оцінки причин та наслідків недотримання економічних прав територіальних громад, які зумовлюють їх економічну неспроможність	Визначити чіткий і прозорий механізм об'єднання майна територіальних громад в процесі їх укрупнення, з дотриманням критеріїв економічної безпеки територіальних громад
8	Здійснення заходів вдосконалення кадрового забезпечення розвитку територіальних громад	Облік людського потенціалу за кількісними і якісними параметрами, через аналіз каркасу територіальної громади

Примітка: Складено автором

Запровадження перелічених заходів в системі інституційно-правового та організаційно-економічного забезпечення економічної безпеки регіону насамперед підвищить правову свідомість та громадянську активність представників територіальних громад. Оскільки вони становлять основу господарської системи регіону та його соціально-економічного розвитку, то забезпечення економічної безпеки на рівні територіальних громад дасть змогу не лише вдосконалити систему управління регіональним розвитком, але й підвищити рівень захисту економічних інтересів держави.

Список використаних джерел:

1. Конституція України. Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // Відом. Верхов. Ради України. – 1996. – №30.
2. Про затвердження Методики формування спроможних територіальних громад. Постанова Кабінету Міністрів України від 08.04.2015 № 214 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/214-2015-%D0%BF>.
3. Мокій А. Напрями забезпечення безпеки розвитку територіальних громад у процесі реформи адміністративно-територіального устрою України, Аналітична записка / Мокій А., Дацко О. – К. : НІСД, 2015. – 26 с.

к.ю.н., доц. Чепель О.

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича,
Асоціація міст України

РЕФОРМА МУНІЦИПАЛЬНИХ ОРГАНІВ ТА АДМІНІСТРАТИВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНОГО УСТРОЮ: ВІТЧИЗНЯНИЙ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД (НА ПРИКЛАДІ ПОЛЬЩІ ТА ЛАТВІЇ)

Реформа місцевого самоврядування закінчиться успіхом лише тоді, коли є повна підтримка людей, готових саме таким чином організувати своє життя [2]. Євроінтеграційний вектор України вимагає реального

втілення принципів деконцентрації, децентралізації та субсидіарності в системі управління на місцях, зокрема через запровадження нових моделей взаємовідносин між центральними органами та регіонами. Регіональні диспропорції розвитку території України, неспроможність реалізації реформи на місцях в конкретних адміністративно-територіальних одиницях, поширення корупційних схем – все це наслідки неефективної моделі місцевого самоврядування та державного управління регіональним розвитком, які дісталися нам у спадок від радянської системи [5, с. 7].

Крім того, досвід таких унітарних держав як Данія, Норвегія, Швеція, Польща, Чехія, Естонія, Франція показує, що передача значних повноважень від державних органів влади органам місцевого самоврядування, причому таким чином, аби якомога більше повноважень мали ті органи, які є найближчими до людей, забезпечило зміцнення місцевого самоврядування, а відповідно і до усунення штучних перешкод (зайві дозволи, інстанції, надмірний контроль центру) для бізнесу і підприємницької діяльності, створення прозорого інвестиційного клімату та можливість спроможними (гроші, ресурси) громадами ефективніше вирішувати питання місцевого значення для мешканців та розвитку своїх територій.

На сьогодні для України існує нагальна потреба змінити механізм функціонування системи адміністративно-територіального устрою, оскільки більшість сільських рад є фактично дотаційний на 90 %. І тих ресурсів, що вони мають, вистачає виключно на те, щоб утримувати адміністративний апарат, тому 1 квітня 2014 року розпорядження Кабінету Міністрів України №333-р була схвалена Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні (– далі Концепція) та затверджено План заходів з її реалізації (розпорядження КМУ №591-р від 18.06.2014), яким передбачається побудова трирівневої системи адміністративно-територіального устрою: базовий рівень – громада; середній рівень – район та вищий рівень – регіон (область). Отже, були закладені підвалини для проведення нинішньої децентралізації в Україні. Децентралізація термін, що означає передачу владних повноважень органами центральної влади органам місцевого самоврядування. Іншими словами, децентралізація забезпечить право громади мати повноваження і бути спроможними їх реалізовувати [4].

На виконання Плану заходів з реалізації реформи місцевого самоврядування в Україні було внесено зміни до Бюджетного та Податкового кодексів України, якими здійснено стимулювання до формуванню базового рівня – громад – та підвищення їхньої спроможності через механізм переходу бюджетів об'єднаних громад на прямі міжбюджетні відносини з державним бюджетом, однак зміни до Конституції України були розглянуті лише в першому читанні.

Як відомо, 05 лютого 2015 р. Верховна Рада України прийняла Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» (№157-VIII від 05.02.2015 – далі Закон №157)[1], яким регулюються відносини, що виникають в процесі добровільного об'єднання територіальних громад сіл, селищ, міст. Кабінетом Міністрів України для забезпечення реалізації Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад затверджено Методику формування спроможних територіальних громад (постанова КМУ №214 від 08.04.2015 – далі Методика). Саме ці акти визначали, яким чином має відбуватись об'єднання громад для того щоб вони стали спроможними. Які ж це спроможні територіальні громади?

Спроможні територіальні громади – територіальні громади сіл (селищ, міст), які в результаті добровільного об'єднання здатні самостійно або через відповідні органи місцевого самоврядування забезпечити належний рівень надання послуг, зокрема у сфері освіти, культури, охорони здоров'я, соціального захисту, житлово-комунального господарства, з урахуванням кадрових ресурсів, фінансового забезпечення та розвитку інфраструктури відповідної адміністративно-територіальної одиниці. Отже в спроможних територіальних громадах України органи місцевого самоврядування повинні реалізувати власні та делеговані державою повноваження мають по наданню послуг населенню свого села, селища, міста.

Після консолідації громад, населенні пункти, які ввійшли в об'єднану громаду вибирають не тільки голову та депутатів у раді об'єднаної громади, але й свого представника – старосту, який є членом виконавчого органу представницької ради об'єднаної громади. Староста – це, по суті, адміністратор у конкретному селі, селищі, місті об'єднаної громади, який покликаний вирішувати питання жителів даного населеного пункту. Також вітчизняний законодавець передбачив, що територіальні громади села, селища, міста, що добровільно об'єдналися в одну територіальну громаду, мають право вийти із складу об'єднаної територіальної громади (сецесія) в порядку, визначеному законом, це передбачено ч.3 ст.6 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні». Однак, проблема в тому, що в Україні відсутній закон, який би забезпечив практичну реалізацію права на сецесію, наприклад через закон про місцевий референдум, що відповідно потребує заповнення цієї прогалини законодавцем.

У разі об'єднання такі громади наділяються повноваженнями та ресурсами, як у міст обласного значення. Натомість територіальні громади, які не візьмуть участь у об'єднанні, залишаються осторонь цього процесу та позбавляються права на виконання делегованих державою повноважень органів місцевого самоврядування в селах, селищах, містах районного значення, що не об'єдналися і відповідного фінансування на інфраструктуру та 60 % податку з доходів фізичних осіб.

Можна сказати, що децентралізація влади в Україні фактично запрацювала починаючи з 2015р. за результатами якого було утворено 159 громад і по Україні це десь приблизно 8 %, в 2016р. – 366 громад та станом на жовтень 2017р. – 665 громад, 252 громад ще очікують перших виборів[3], такий показник для є досить високим враховуючи нинішню геополітичну ситуацію нашої держави. Однак, темп реформи децентралізації в Україні був би швидшим, якби не ряд негативних факторів, зокрема: відсутність політичного консенсусу між центральною та регіональними політичними елітами щодо реформування системи розподілу влади; незакінчений етап законодавчого забезпечення проведення відповідної реформи; низька активність і прагнення населення до самоорганізації.

Питання адміністративно-територіального устрою – питання державне, не самоврядне. Але в Україні шлях адмінреформи є складним та унікальним, однак дещо схожим з тим, яким йшла, Латвія. З початку 90-х в Латвії почались дискусії щодо реформування системи адміністративного-територіального устрою. На той час у країні було 590 самоуправлінь. Латвія складалась з 26 районів, 7 міст республіканського значення, 17 об'єднаних самоуправлінь, 457 сільських (волостей) та 58 міст. У перші п'ять років була прийнята низка законів щодо місцевого самоврядування, схвалено концепцію реформи самоуправлінь (юридична, фінансова, адміністративно-територіальна) [6, с. 7-8].

Політики Латвії відверто боялись проводити комплексну всеохоплюючу реформу територіального устрою в примусовому порядку, тому було запущено механізм «добровільного об'єднання волостей». Проте за 6 років періоду добровільного об'єднання створилось десь до 20 об'єднаних самоуправлінь.

Однією з основних перешкод на шляху впровадження реформи стало негативне ставлення населення, через брак інформації та пояснень з боку державних органів про суть реформи та її наслідки. Іншою вагомою перешкодою була невизначеність у перебігу процесу. Місцева влада, визнаючи відсутність сильної політичної волі щодо проведення реформи, вважала за краще затягувати реформування [7, с. 679].

Наприкінці 2000 – на початку 2001 р. був розроблений Проект адміністративного поділу місцевого самоврядування, що включав пропозиції щодо адміністративного поділу державної території на 102 органи місцевого самоврядування Центральний уряд був більше зацікавлений у примусовому об'єднанні, яке розпочалось тоді, коли кількість об'єднаних громад стало 51% згідно проекту адміністративного поділу.

У 2009 році з понад 500 самоуправлінь створилось 110 самоуправлінь (тепер це краї). Після об'єднання держава давала додаткову дотацію в розмірі 5% до загального бюджету об'єднаних волостей. На кожне об'єднання, яке створюється по проекту отримувало 285 тисяч євро дотацію, на крайову інфраструктуру. Попри це, 35

самоуправління до 2009 року так і не об'єдналися і були об'єднані без дотації примусово [7, с. 677].

Баланс розвитку територій та висока активність населення ментально може змінити системи організації місцевої влади в Україні. І в цьому питанні варто звернути увагу на досвід реформи децентралізації влади Польщі.

На думку Н. Л. Шпортюк, основна мета польської адміністративно-територіальної реформи полягала в демократизації суспільного життя й децентралізації державного управління як основи для розбудови локальної демократії, протилежної соціалістичній представницькій системі вирішення місцевих справ [9, с. 16-17].

Зокрема, Єжи Регульський (один з авторів польської реформи місцевого самоврядування) вказав, що реформа адміністративно-територіального устрою для Польщі була досить успішною, хоча і довготривалою [2].

Реформа в Польщі набула чинності 27 травня 1990 р. разом із першими виборами до місцевих органів влади. Відповідно до норм Конституції та згідно із принципами унітарності, субсидіарності, децентралізації та надання правосуб'єктності місцевим спільнотам було вирішено, що новий основний територіальний поділ повинен: а) складатися з трьох ланок – ґміни, повіти і воєводства, б) відповідати принципів, що кожна одиниця поділу повинна бути одночасно одиницею місцевого самоврядування з відповідним обсягом повноважень, 5 червня 1998 р. Сейм ухвалив три закони, які встановили принципи організації територіальної адміністрації: про самоврядування повіту; самоврядування воєводства; урядову адміністрацію у воєводстві. Зміст цих законів відповідав основним принципам реформ і нормам Конституції.

Місцеве самоврядування після реформи в Польщі включало регіональні, повітові і спільноти ґмін, які відповідають трьом різним рівням основного територіального поділу держави. Між трьома рівнями самоврядування немає відношення організаційної залежності. Вони є рівноправними, і різняться за поставленими перед ними завданнями. У результаті даної реформи було змінено головний принцип організації польського суспільства – «Місцеве самоврядування організує людей навколо їхніх місць проживання, а не навколо робочих місць» [2].

На сьогодні кількість територіальних одиниць першого рівня місцевого самоврядування Польщі становить 2479 ґмін, у кожній із яких живуть у середньому близько 15 тис. людей. Ґміна (громада) виконує всі державні функції місцевого характеру, які не належать до компетенцій інших органів (у сфері територіального порядку, комунального господарства, соціальної допомоги, початкової освіти, охорони здоров'я тощо). Рада ґміни – орган, що обирається прямим голосуванням, – приймає рішення й контролює їх виконання на території ґміни. Керує виконавчим органом ґміни вїйт (президент ґміни). Повіт (район) – другий

рівень місцевого самоврядування. Всього їх у Польщі 314, живуть у повіті в середньому по 81 тис. громадян. Крім того, у Польщі є 65 міст, які мають статус повіту. Чисельність їх жителів перевищує 190 тис. Повіт також займається самоврядуванням локального типу, однак виконує завдання надмуніципального рівня (боротьба з безробіттям, громадський порядок та безпека, середня освіта, захист прав споживачів, охорона здоров'я на рівні спеціалізованих госпіталів тощо). Обирається рада повіту, яка приймає і контролює рішення. Рада, своєю чергою, обирає правління повіту – його виконавчий орган, який очолює староста. Воєводство (область) – це одиниця адміністрації третього, регіонального рівня. У Польщі 16 воєводств, у кожному з яких у середньому живе 2 млн. 400 тис. людей. Воєводство являє собою подвійний урядово-самоврядний тип державної адміністрації на рівні регіону. Самоврядування воєводства виконує завдання у сфері регіональної політики (визначення напрямів розвитку воєводства, створення умов для економічного розвитку та інвестицій, розвиток суспільної й технічної інфраструктур). Органи воєводського самоврядування – сеймик воєводства (рада, що обирається на прямих виборах) і правління воєводства (виконавчий орган на чолі з маршалком), яке обирається сеймиком. Державне управління у воєводстві здійснює воєвода. Він – представник уряду в регіоні [8].

Отже, польська модель адміністративно-територіального устрою, яка є своєрідним синтезом французької та англосаксонської моделей місцевого самоврядування, характеризується надзвичайно широкими повноваженнями для одиниць субрегіонального рівня, але в цю модель закладається високий рівень політичної активності та самосвідомості громади, високий рівень розвитку громадянського суспільства. Втім, латвійський досвід децентралізації влади вказує на базовий принцип – добровільності у процесі реалізації реформи. В Україні за три роки реформи є власний досвід децентралізації, який розпочався при мінімальному законодавчому та фінансовому забезпеченні, але більшою мірою на основі принципу добровільності. І для успішного завершення нашої реформи децентралізації влади, цьому повинні сприяти такі фактори: по-перше, політична воля керівників держави. По-друге, підтримка суспільства, бо без неї реформа немає сенсу. По-третє, кваліфіковані кадри, яким під силу провадити реформу. Позитивний досвід європейських країн доводить, що зробити державне управління ефективним, забезпечити якісні публічні послуги на місцях без децентралізації нереально у сучасній Європі.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» від 05.02.2015 // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 13. – Ст.91.
2. Історія, принципи та етапи реформи місцевого самоврядування в Польщі // [Електронний ресурс]. – Режим доступу до поталу : <http://gazeta.dt.ua/internal/decentralizaciya>.

3. Моніторинг децентралізації станом на жовтень 2017р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до поталу : <http://decentralization.gov.ua/>
4. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні» від 01.04.2014р. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу до порталу : <http://www.zakon0.rada.gov.ua>.
5. Сірик З.О. Адміністративно-територіальний устрій Польщі: вертикально-рівнева система управління // З. О. Сірик // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. – 2015. – Вип. 6. – С. 7-13.
6. Ткачук А.Ф. Латвія: довга дорога реформи. Робочі записки / Анатолій Ткачук. – К. : К.І.С., 2015. – 56 с.
7. Реформа адміністративно-територіального устрою в Латвії / А.С.Матвієнко // Держава і право. – 2011. – Вип. 54. – С. 674-680.
8. Шаповалова Н., Пресняков І. Адміністративна реформа у Польщі: напрямки змін та реальні результати / Н. Шаповалова, І. Пресняков // [Електронний ресурс]. – Режим доступу до портал : <http://dialogs.org.ua/ru/cross/page3636.htm>.
9. Шпортюк Н. Л. Реформування адміністративно-територіального устрою Польщі як основи місцевого самоврядування: досвід для України [Текст] : автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. : спец. 25.00.04 / Н. Л. Шпортюк. – Дніпропетровськ, 2013. – 20 с.

**к.е.н. Підгірна В.,
к.е.н., доц. Філіпчук Н.**

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ: УРОКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Конституція України створила передумови для розвитку місцевого самоврядування, гарантувала право на його здійснення територіальною громадою [1, ст. 140]. Загальновідомо, що провідне місце в системі місцевого самоврядування посідають територіальні громади. Проте на шляху розвитку місцевого самоврядування сьогодні, як і на початку розбудови незалежної демократичної України, ще існує безліч перешкод.

Як відомо, вибудовуючи взаємини між центральним урядом та органами місцевого самоврядування, всі демократичні нації намагаються досягти двох основних цілей, які часом суперечать одна одній.

Звісно, першою з них є забезпечення права на місцеве самоврядування, що є основоположним принципом демократичного урядування, а також здатності субнаціональних органів влади коригувати програми задоволення конкретних потреб своїх виборців та пристосовуватися до місцевих умов. Друга мета пов'язана з потребою центрального уряду брати на себе обов'язки загальнодержавного характеру і захищати права всіх громадян. Тому одним із найголовніших завдань, що постають перед посадовими особами центральних органів влади всього світу, є визначення функцій і обов'язків місцевої автономії щодо загальнодержавних цілей.

Без заперечень, місцеве самоврядування є укоріненим і суттєвим елементом демократичних змін у більшості країн. Для прикладу, формування місцевого самоврядування у країнах Західної Європи відбувалося протягом тривалого історичного періоду. Цей процес продовжується й сьогодні. Розглянемо основні моделі місцевого самоврядування, які були сформовані в Європі, а потім в тому чи іншому вигляді були розповсюджені по всьому світу, причому певні елементи є прийнятними і донині.

Перша модель місцевого самоврядування – англосаксонська – була сформована у Великобританії, а потім була розповсюджена в США, Канаді, Індії, Австралії та ін. Її головними рисами вважалось: висока ступень автономії місцевого самоврядування, виборність, контроль перш за все з боку населення; відсутність на місцях спеціальних державних уповноважених, які контролюють органи місцевого самоврядування; а також відсутність місцевих адміністрацій. Отже, головний принцип даної моделі «діяти самостійно в межах наданих повноважень». У Великобританії такі повноваження надаються парламентом країни. У більшості країн об'єднаних англосаксонською моделлю, розмір місцевих податків коливається від 1 до 2% ВВП, що складає близько 4-5% усіх податків.

Наступна модель місцевого самоврядування – латинська. Розповсюджена в країнах континентальної Європи (Франція, Італія, Іспанія) та в більшості країн Латинської Америки, Близького Сходу та ін. Її основними рисами є: поєднання місцевого самоврядування і місцевих адміністративних органів. У країнах, об'єднаних латинською моделлю, обсяг місцевих податків сягає 4-6% ВВП і складає близько 20% усіх податків.

Гармонічний розподіл національного доходу між громадянами через податкову систему й державний бюджет спостерігається серед країн, що об'єднались за скандинавською моделлю місцевого самоврядування. Місцеві податки в структурі надходжень складають від 10% до 20% ВВП і 20-50% усіх податків. Серед країн, які можна віднести до цієї моделі – Швеція, Данія, Фінляндія [2].

Неможливо лишитись осторонь «радянської» моделі місцевого самоврядування. Адже, тривалий проміжок часу складові даної моделі були прийнятними і в Україні. Не можна з впевненістю говорити про те, що наразі залишків бюрократичного впливу не залишилось. Так, в основі «радянської» моделі, було покладено заперечення, принципу поділу влади та проголошення повновладдя представницьких органів (рад) на відповідній території.

Поза сумнівом, зарубіжний досвід муніципального будівництва свідчить про наявність великої різноманітності моделей місцевого самоврядування. Кожна країна визначає для себе саме той тип муніципальної моделі, який найбільшою мірою відповідає її конкретним умовам, пріоритетам загальнодержавної й муніципальної політики. Про характер діючої в країні моделі місцевого самоврядування, в першу

чергу, свідчать її Конституція й спеціальні закони, що регламентують діяльність місцевих органів влади.

Але не варто забувати, що відсутність узгодженості між концепцією, моделлю та системою місцевого самоврядування призводить до таких проблем у чинній системі місцевого самоврядування:

а) Конституційно-правова невизначеність територіальної основи місцевого самоврядування, диспропорції радянської системи адміністративно-територіального устрою [3];

б) надмірна централізація повноважень, фінансових, матеріальних та інших ресурсів;

в) неефективна державна регіональна політика, яка не стимулює громадян до саморозвитку та прояву місцевої ініціативи;

г) дублювання повноважень місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, що заважає ефективному управлінню на місцевому рівні та створює умови для уникнення відповідальності посадових осіб.

Існуюча в Україні система місцевого самоврядування не відповідає потребам суспільства. Функціонування місцевого самоврядування не спрямовано на реалізацію його головного призначення – створення та підтримку сприятливого життєвого середовища, необхідного для всебічного розвитку людини, надання мешканцям територіальних громад якісних і доступних публічних послуг на основі сталого розвитку дієздатної громади. Безумовно, через певний проміжок часу хотілось би «похизувати» власною «українською» моделлю місцевого самоврядування, в основу якої було б покладено принцип народовладдя. А наразі, нам є над чим працювати.

Цінність очікуваних результатів полягає у розробці конкретних пропозицій, щодо формування напрямків вдосконалення системи місцевого самоврядування в Україні, а саме:

1) створити сприятливе нормативно-правове підґрунтя для формування самодостатніх територіальних громад;

2) запровадити систему повноцінного місцевого самоврядування на районному та обласному рівнях (створення нових комітетів обласних та районних рад);

3) оптимізувати систему доходів і видатків горизонтально та вертикально;

4) створити умови для чіткого розподілу повноважень та відповідальності між рівнями місцевого самоврядування та органами виконавчої влади.

Міжнародний досвід організації місцевого самоврядування свідчить, що ефективна місцева влада має базуватись на трьох основних принципах: 1) повноваження; 2) ресурси; 3) відповідальність.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради 28 червня

1996 р. – К. : Видання КВУ, 1996.

2. Зіллер Ж. Політико-адміністративні системи країн ЄС. Порівняльний аналіз. – К., 1996. – С. 161.

3. Влада та управління. Збірник наукових праць. – Вип. – 4. – Чернівці : Букрек, 2016. – 296 с.

Варжевський О.

Департамент агропромислового розвитку Чернівецької ОДА

ІНСТРУМЕНТИ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ: ДОСВІД ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

Важливим інструментом розвитку сільських територій Чернівецької області є розроблена комплексна програма підтримки розвитку сільського господарства Чернівецької області на 2017 – 2020 роки. Значимість документа підтверджується вагомою роллю галузі у економіці області. Так, у структурі валового регіонального продукту питома вага сільського, лісового та рибного господарства займає понад 25 відсотків (рис. 1, офіційні дані).

ЧЕРНІВЕЦЬКА ОБЛАСНА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ

Департамент агропромислового розвитку

СТРУКТУРА ВАЛОВОГО РЕГІОНАЛЬНОГО ПРОДУКТУ, %

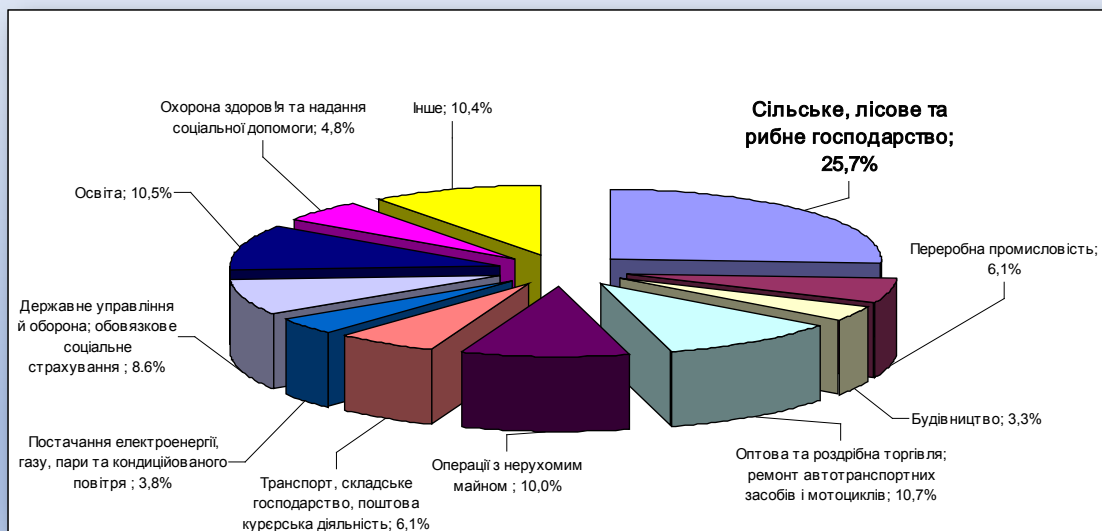

Рис. 1. Структура валового регіонального продукту Чернівецької області, %

Слід відмітити, що в Чернівецькій області у 2015 році відсоток сільського господарства у валовій доданій вартості (25,7%) є найбільшим

серед областей Карпатського регіону та майже у 2 рази більший ніж у середньому по Україні. Для порівняння: по Україні – 14,2%, Закарпатська область – 17,9%, Івано-Франківська – 14,9%, Львівська – 11,1%. (рис. 2).

ЧЕРНІВЕЦЬКА ОБЛАСНА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ

Департамент агропромислового розвитку

СТРУКТУРА ВАЛОВОЇ ДОДАНОЇ ВАРТОСТІ СІЛЬСЬКОГО, ЛІСОВОГО ТА РИБНОГО ГОСПОДАРСТВА (% ДО ПІДСУМКУ)

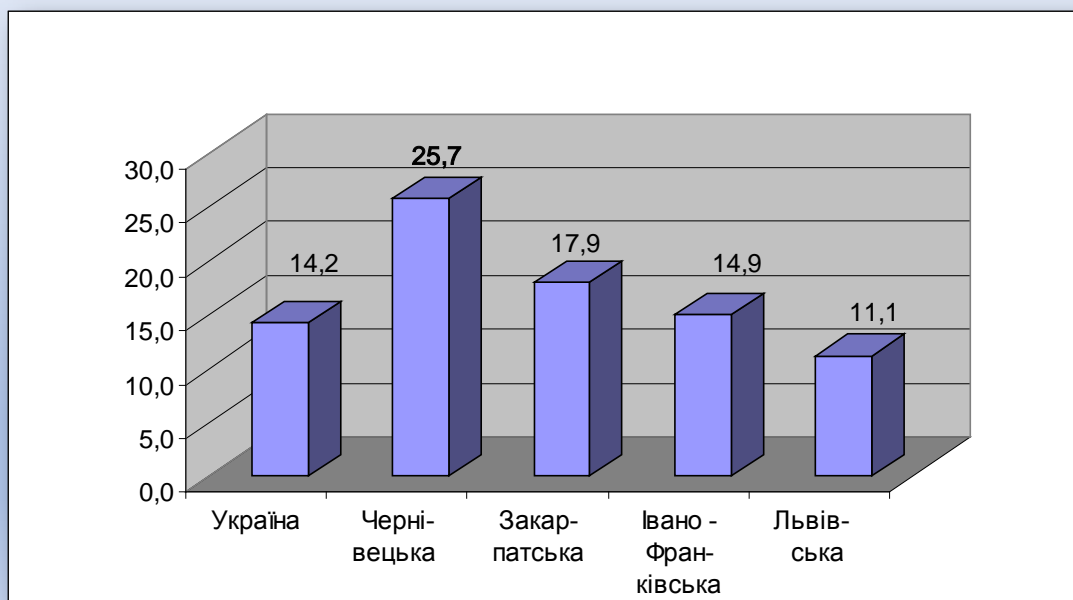

Рис. 2. Структура валової доданої вартості, %

Провідним типом виробників сільськогосподарської продукції стабільно, впродовж уже 10 років, є особисті господарства населення (рис. 3).

ЧЕРНІВЕЦЬКА ОБЛАСНА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ

Департамент агропромислового розвитку

ВАЛОВА ПРОДУКЦІЯ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА, МЛН.ГРН.

Рис. 3. Валова продукція сільського господарства, млн.грн.

Значне збільшення земельних наділів населення сприяло зростанню виробництва основних продовольчих культур і продукції тваринництва. Саме ця категорія господарств переважно забезпечує потреби населення у картоплі, овочах, фруктах і ягодах, яйцях, молоці та м'ясі. У 2016 році частка господарств населення у виробництві валової продукції сільського господарства склала 78,6% (для порівняння: в Україні – 43,0%, Івано-Франківській області – 68,8%, Львівській – 64,1%, Закарпатській – 91,0%). У 2016 році господарства населення області були виробниками 77,3% рослинницької та 80,7% тваринницької продукції.

Упродовж останніх років була практично відсутня державна підтримка сільськогосподарської галузі. В результаті цього і ряду інших причин в області скоротилося поголів'я худоби та птиці. Тваринництво стало нерентабельним також і через зростання собівартості виробництва продукції, спричинене здороженням кормів, енергоносіїв, підвищенням заробітної плати, а також відміни спецрежиму ПДВ сільгосптоваровиробникам за окремими видами продукції.

У 2016 році в агроформуваннях області рівень збитковості галузі тваринництва склав 6,6%. Збитковим було виробництво м'яса ВРХ (-32,8%), свиней (-10,5%), овець та кіз (-18,5%).

З метою стимулювання виробництва сільськогосподарської продукції урядом реформовано систему державної підтримки сільського господарства в залежності від вартості виробництва валової продукції сільського господарства (рис. 4).

Рис. 4. Система державної підтримки сільського господарства

Зокрема, реформа держпідтримки передбачає створення умов для розвитку дрібних фермерських господарств і стимулювання виготовлення продукції із доданою вартістю, а головними принципами державної підтримки мають стати адресність і прозорість.

За основу формування обсягів аграрної держпідтримки взято проект Мінагропроду щодо виділення 1% ВВП від аграрної продукції

(висвітлений у стратегічному плані реформування галузі «3+5»). Ця арифметика передбачає три стратегічно важливі напрями (державна підтримка дрібних товаровиробників, реформа державних підприємств та завершення земельної реформи) і 5 пріоритетів, які витікають із них. Це розвиток сільських територій, розширення ринків збуту, органічне виробництво та нішеві культури, зрошення і безпека та якість харчової продукції. «Метою є встановити нову філософію відносин між аграріями та державою, коли на підтримку агровиробника стабільно йтиме 1% від обсягу виробництва в агросекторі. Буде краща економічна ситуація — тоді цей показник становитиме 2%, 3%, 5%». Відповідне розпорядження було затверджено Кабінетом Міністрів України.

Оскільки, майже 58 % населення області проживає у сільській місцевості, а в сільськогосподарських підприємствах зайнято лише 3,5-4 тис. працюючих та враховуючи, що більша частина сільськогосподарських угідь (ріллі) перебуває в обробітку господарств населення, є необхідність створення та розширення уже існуючої мережі сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів (СОК).

В області діють 69 сільськогосподарських кооперативів, з яких 35 – споживчої кооперації та 34 підприємств з організаційно-правовою формою господарювання «Сільськогосподарський обслуговуючий кооператив»: Глибоцький район – 8; Кіцманський район – 5; Сторожинецький район – 8; Новоселицький район – 2; Вижницький район – 3; Путильський район – 1; Хотинський район – 5; Заставнівський район – 2 СОК. Із загальної кількості 21 діючий, з яких: заготівельно-збутових – 6 одиниць; з обробітку ґрунту та догляду за сільськогосподарськими культурами – 3 одиниці; багатофункціональних – 7 одиниць.

Кількість членів у сільськогосподарських обслуговуючих кооперативах області налічується – 1209 осіб, кількість працюючих в них – 27 осіб, розмір пайового фонду – 1297 тис. грн., наявність основних засобів – 2451 тис. грн., із них – 3 будівлі, вартістю 190,7 тис. грн., сільськогосподарської техніки та устаткування – 28 одиниць, на суму – 2198,7 тис. грн., в обробітку земель сільськогосподарського призначення близько 600 га.

З метою розвитку мережі сільськогосподарської кооперації в агропромисловому комплексі області діяла Комплексна програма розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів у Чернівецькій області на 2011-2015 роки, в рамках якої за кошти державного бюджету в області були створені 4 сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи.

Для збільшення обсягів виробництва валової продукції сільського господарства області, стабілізації та нарощування поголів'я худоби та птиці, Департаментом агропромислового розвитку обласної державної адміністрації розроблено Комплексну програму підтримки розвитку сільського господарства Чернівецької області на 2017 – 2022 роки.

Метою Комплексної програми є створення передумов стабільного динамічного розвитку виробництва конкурентоспроможної продукції сільського господарства та переробної сфери малими суб'єктами господарювання та особистими селянськими господарствами, удосконалення соціально-економічних та організаційних умов для створення сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів в області, покращення їх матеріально-технічної бази, формування інфраструктури для розбудови ефективної економіки села як передумови формування самодостатніх територіальних сільських громад та запровадження засад сталого сільського розвитку.

Дана програма охоплює три напрямки (рис. 5):

1. Підтримка особистих господарств населення, сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів, фермерських господарств та сільськогосподарських підприємств області;
2. Популяризація вітчизняної продукції на зовнішніх ринках та проведення заходів в агропромисловому комплексі області;
3. Розвиток сучасних форм кооперації в аграрному секторі та створення аграрних інформаційних центрів сільськогосподарських дорадчих служб.

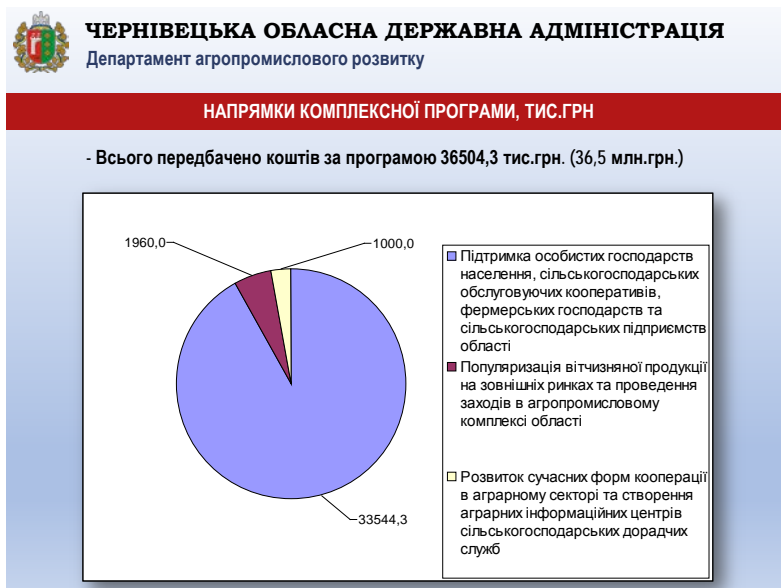

Рис. 5. Напрями комплексної програми розвитку аграрного сектора Чернівецької області

Всього по області передбачено коштів за програмою на 5 років в розмірі 36504,3 тис.грн. (36,5 млн.грн.). Для порівняння: річна фінансова підтримка сільськогосподарської галузі з бюджетів органів місцевого самоврядування за обласними програмами Львівської області складає 59,1 млн.грн., Івано-Франківської – 46,2 млн.грн., Тернопільської – 41,1 млн.грн., Закарпатської – 32,9 млн.грн., Волинської – 33,1 млн.грн., та Рівненської – 25,3 млн.гривень.

Тож є обґрунтовані очікування позитивного результату розвитку аграрного сектора Чернівецької області.

ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ ТА ЗМІНИ В УПРАВЛІННІ ЗЕМЕЛЬНИМИ ВІДНОСИНАМИ

Сьогодні в Україні нагального системного вирішення потребує вузол питань у сфері земельних відносин, який виник як переплетіння реалізації двох ключових реформ – земельної та реформи територіальної організації влади, яку прийнято називати децентралізацією влади. Такий взаємозв'язок має логічне підґрунтя. Адже концепція реформи місцевого самоврядування спрямована на створення спроможних, самодостатніх громад, чого досягнути без наявності в громад такого важливого ресурсу як земля буде складно. Відповідно, сьогодні основні ідеї завершення земельної реформи зводяться до двох позицій: запровадження ринку земель сільськогосподарського призначення та надання права на розпорядження державними землями органам місцевого самоврядування. За фактом потрібно розглядати питання ринку земель сільськогосподарського призначення та передачі в розпорядження органам місцевого самоврядування територіальних громад земель державної власності разом. Чинним законодавством України визначено, що місцеве самоврядування є правом територіальної громади самостійно вирішувати питання місцевого значення, однак на практиці поки що існує багато невизначеностей щодо прав і повноважень органів місцевого самоврядування. Одним із найбільш проблемних питань на сьогодні залишається питання використання земель органами місцевого самоврядування поза межами населених пунктів.

Закон «Про добровільне об'єднання територіальних громад» дав змогу почати формувати спроможний базовий рівень місцевого самоврядування. Так, на початок 2017 року вже створено 366 об'єднаних територіальних громад (ОТГ), які Уряд визнав спроможними, до складу цих ОТГ увійшли близько 1800 колишніх місцевих рад. Також в 2017 році поетапно вже відбулися перші вибори у 47-ми ОТГ (30 квітня), у 202-х ОТГ (29 жовтня) та плануються вибори у 50-ти ОТГ (24 грудня) [1]. Такі темпи міжмуніципальної консолідації призвели до того, що зараз 5,7 млн. людей проживають в 665-х ОТГ, земельна площа яких складає 161107,7833 кв. км. або 27,98%, лівова частка наявних ОТГ є сільськими. Отож, в ОТГ сконцентровано майже третина основного ресурсу людського розвитку – землі, яка у суспільстві виконує багато функцій: з фізичної точки зору – це життєвий та харчовий простір людини; з екологічної – генератор стратегії розмноження і виживання існуючих біологічних видів; з економічної точки зору – це базисний ресурс, на якому будується добробут суспільства; з юридичної – це

абстрактна сукупність майнових прав; з соціальної і культурної точок зору – це джерело ідентичності та духовних сил народу, його найцінніше багатство [2]. Як природний ресурс і як головний засіб виробництва земля має ряд істотних особливостей серед яких в площині нашого дослідження виокремимо дві:

1. З функціонуванням землі тісно пов'язана наявність земельної ренти як специфічної форми доходу і відносини, що виникають з приводу її утворення, розподілу і привласнення. У зв'язку з цим в галузях землеробства може існувати особливий клас власників, які не беруть участі в процесі виробництва, але привласнюють частину додаткового доходу, створеного в сільському господарстві.

2. Земля здатна виступати в якості товару й оскільки її споживча вартість у часі безмежна, то товарний обіг землі може здійснюватися не тільки шляхом одноразового продажу, але й у формі багаторазових продажів права її використання – оренди. Ефективність товарної форми обігу землі визначається можливістю забезпечення раціонального землекористування та регулювання суспільного відтворення лише на основі еквівалентності обміну.

Спираючись на вказані властивості та враховуючи природну якість української землі експерти МФВ вираховували, що загальний економічний ефект від запуску «вільного ринку землі сільськогосподарського призначення» вже в 2020 році складе від 40 до 105 \$ млрд.; загалом в аграрний сектор України вже сьогодні інвестувати можна більше, ніж у всю Європу разом узятую, бо за їх прогнозами наша земля здатна прогодувати 300 мільйонів людей. Проте, через неефективне управління процесом трансформації земельних відносин до ринку та неповноти прав господаря територіальної громади, сьогодні 58% сільських мешканців, вважають, що знаходяться на межі виживання [3]. Тож точкою перетину процесу децентралізації та земельної реформи є завдання передачі повноважень з управління земельними ресурсами ОТГ.

Оцінка результатів реалізації цих двох реформ у незалежній Україні дозволяє виокремити здобутки та проблеми в площині управління земельними ресурсами, а саме:

1. В Україні відбулося масове роздержавлення земель. Із 60,4 млн. га земельного фонду тепер у приватній власності перебуває переважна його більшість, наприклад у приватну власність передано 72,4% сільгоспугідь, у тому числі 80,9% ріллі, а це землі розташовані за межами населених пунктів. На жаль, сьогодні в Україні громади здійснюють свої повноваження тільки у межах населених пунктів та не можуть вирішувати питання у сфері земельних відносин за їх межами. Такий стан справ обмежує можливості органів місцевого самоврядування здійснювати управління, спричинює неефективне використання земельних ресурсів за межами населених пунктів, ускладнює розвиток громад та зменшує їх матеріальну основу. Отримавши землю за межами населених пунктів,

ОТГ матиме можливість залучити нових інвесторів і підвищити рівень життя громади.

2. Із 41,5 млн. га земель сільськогосподарського призначення у державній власності ще перебуває 10,5 млн. га сільгоспугідь, а також майже всі ліси та води [4]. Причому суттєва частина цих земель розташована в межах об'єднаних територіальних громад, та громади ними не можуть розпоряджатися, це роблять центральні органи влади. Так як «вільних земель» майже не залишилося, а на органи місцевого самоврядування покладений обов'язок забезпечити воїнів АТО земельними ділянками, то логічно передати державні землі від Держгеокадастру до громад за обраною процедурою. Логічно, що наділення осіб земельними ділянками за рахунок земель державної та комунальної власності та зміна цільового призначення земельної ділянки чи її поділ/консолідація має здійснюватися винятково на основі розробленої містобудівної документації – схеми планування території чи генерального плану. У разі доцільності корегування містобудівної документації до потреб власника земельної ділянки має бути пройдений увесь цикл узгодження нових планувальних рішень з оцінкою впливу можливих змін на ризики щодо розвитку громади, зміни середовища проживання людини. З часом вся публічна земля має бути переданою у розпорядження громад (за винятком земельних ділянок, які будуть використовуватись для державних потреб) і власне громада має вирішувати як її використовувати.

3. Землі приватної власності сільськогосподарського призначення (паї), що належать 6,7 млн. українських громадян, не можуть поки-що продаватися-купуватися, тому переважно передані в довгострокову оренду, переважно агрохолдингам без адекватної нормативно-грошової оцінки. Таким чином, потрібно вдосконалювати не так інститут власності як інститут оренди землі. Умовою розірвання договору оренди має бути порушення умов використання землі, зниження родючості, недотримання технологій, тощо в судовому порядку, за поданням контролюючих органів, за висновком асоціації товаровиробників, створеної на регіональному рівні. Вважаємо, що саме місцева територіальна громада є найкращим претендентом на роль контролера за цільовим використанням землі та дотриманням благоустрою території, саме він буде не упередженим при визначенні переможця на конкурсі за право оренди землі в конкретному ОТГ. До того ж це дозволить реалізувати й задекларований принцип «повсюдності місцевого самоврядування для просторового та стратегічного планування розвитку ОТГ» навіть і на приватні ділянки. Слід зауважити, що відповідно до цивільного кодексу відумерла спадщина та безхазяйне майно переходить у власність територіальної громади. Тобто через деякий час в руках органу місцевого самоврядування буде сконцентрована достатня кількість земельного клину, щоб стати реальним гравцем на ринку оренди землі,

який завадить орендарям встановлювати мізерні виплати за паї, передані в оренду та шкодити екології.

4. Ще не всі землі як в межах так і за межами населених пунктів проінвентаризовані та мають оновлену грошову оцінку, що зменшує потенційний дохід ОТГ. За даними групи фінансового моніторингу Центрального офісу реформ при Мінрегіоні, плата за землю займає майже 15% у структурі надходжень до загального фонду місцевих бюджетів, а в надходженнях місцевих податків і зборів – понад 50%. Експерти вважають, що завдяки більш широким можливостям органів місцевого самоврядування у частині розпорядження земельними масивами, орієнтовні обсяги додаткових надходжень до місцевих бюджетів можуть становити від 10 до 15 млрд. грн. Таким чином, вирішення питання щодо використання земель органами місцевого самоврядування поза межами населених пунктів надасть змогу ОТГ значно розширити базу оподаткування за рахунок плати за земельні ділянки та потенційно збільшити надходження до бюджету.

5. Неврегульованість питань власності територіальних громад на землю має наслідком обмеженість повноважень місцевих рад, неможливість забезпечити реалізацію принципу повсюдності місцевого самоврядування (у тому числі повсюдності бази оподаткування). З огляду на це, органи місцевого самоврядування фактично мають вплив лише на 12% власних територій [5]. Як наслідок, органи місцевого самоврядування позбавлені можливостей ефективно планувати розвиток територій, а також значно обмежені у питаннях прийняття рішень про використання земельних ресурсів. Тому Урядовим законопроектом «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо управління земельними ресурсами в межах території об'єднаних територіальних громад» (№ 7118) передбачається передача сільським, селищним, міським радам об'єднаних територіальних громад повноважень щодо розпорядження землями територіальних громад на всій території відповідної ради, а не лише в межах територій сіл, селищ, міст. Це розширить повноваження органів місцевого самоврядування у сфері використання земель і створить можливості для більш ефективного використання землі, як джерела наповнення місцевих бюджетів. Зазначимо, що при розширенні повноважень ОТГ та обранні правильної методології управління землею, громади самі впорядкують, інвентаризують та ефективно реалізують на відкритому аукціоні орендні права на землю через бажання зміцнити фінансову спроможність своєї громади.

Звичайно, методології управління землею мають бути ретельно опрацьовані, створені компетентні державні контрольні органи, фермерське самоврядування тощо. Але основою цих конструкцій має бути базовий рівень самоврядування – громада, яка отримує ресурсну, просторову спроможність управляти сферою земельних ресурсів. Саме тому потрібні зрозумілі кроки усіх, кого турбує майбутнє українських

земель, до вироблення спільної позиції щодо завершення земельної реформи в інтересах кожного українця, територіальних громад і держави.

Список використаних джерел:

1. Моніторинг децентралізації станом на жовтень 2017р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до поталу. – <http://decentralization.gov.ua/>
2. Мартин А.Г. Регулювання ринку земель в Україні: [монографія] / А.Г. Мартин. — К. : Аграр Медіа Груп, 2011. — 254 с.
3. The report of the working group of specialists of World bank from 26.02.2013 Available at : <http://zemreforma.info>.
4. Система обліку публічної інформації за 2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://land.gov.ua/info/systema-obliku-publichnoi-informatsii/>
5. Аналітична доповідь до Щорічного Послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2017 році». – К. : НІСД, 2017. – 928 с. http://www.niss.gov.ua/public/File/book_2017/Poslanya_druk_fin.pdf.

Буринська О.

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

СТАЛИЙ РОЗВИТОК АГРАРНОГО СЕКТОРА: СОЦІАЛЬНЕ ТА ЕКОЛОГІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГОСПОДАРСТВ НАСЕЛЕННЯ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

На Конференції «Ріо +20» наголошувалося на необхідності поживлення діяльності аграрного сектора, а також розвитку сільських територій, так як там проживає більша частина малозабезпечених сімей. Особливо актуальне це питання для країн, що розвиваються, оскільки досягнення постулатів концепції неможливе без забезпечення соціально-економічного розвитку регіонів у сукупності з охороною навколишнього середовища. Головні акценти спрямовані на важливості прийняття необхідних заходів з метою більш повного задоволення потреб сільських громад, серед іншого, на основі розширення доступу сільськогосподарських виробників, зокрема дрібних виробників, жінок, представників корінних народів і людей, що перебувають в уразливому становищі, до кредитів і інших фінансових послуг, ринків, безпечного землекористування, медичного обслуговування та соціальних послуг, освіти та професійної підготовки, знань і відповідних низьковитратних технологій, включаючи технології, призначені для ефективного зрошення, повторного використання очищених стічних вод, а також збору і зберігання води [1], що загалом актуально і для України.

Соціальна складова сталого розвитку орієнтована на людину і направлена на збереження стабільності соціальних і культурних систем. Важливим аспектом цього підходу є справедливий розподіл благ. Для досягнення сталого розвитку суспільству необхідно створювати більш

ефективну систему прийняття рішень. Важливо досягнути не лише внутрішньої, але і міжпоколінної справедливості [2, с. 190]. Задля глибшого розуміння ступеню ознайомлення господарств населення проблематикою концепції сталого розвитку, нами було проведено опитування серед його членів. Базою анкетування обрано Чернівецьку область. До анкетування були залучені різні верстви населення, котрі належать до господарств населення. Загальна кількість опитаних респондентів протягом травня – серпня 2016 року становила 317 осіб. Основною метою проведеного дослідження є виявлення того, яке соціальне та екологічне забезпечення у господарств населення сільської місцевості Чернівецької області і як воно впливає на сталий розвиток. Анкету умовно можна поділити на блоки: 1 – містить загальні відомості про респондента; 2 – стосуються аналізу сфери його зайнятості та 3 – ставлення респондентів до екологічної ситуації та обізнаності з концепцією сталого розвитку. Основні результати (загальні відомості опитуваних осіб) відображені у табл. 1.

Таблиця 1. Розподіл респондентів анкети за віком, рівнем освіти та кількістю осіб, що мешкають у домогосподарстві

	Кількість відповідей	У %
1. Вік респондентів		
1) до 20 років;	8	2,52
2) 20-30 років;	13	4,10
3) 30-40 років;	48	15,14
4) 40-50 років;	104	32,81
5) 50-60 років;	96	30,29
6) понад 60 років.	48	15,14
2. Рівень освіти:		
1) Середня;	182	57,41
2) Середня спеціальна;	31	9,78
3) Незакінчена вища;	34	10,73
4) Вища.	70	22,08
3. Скільки всього осіб у цей час мешкає у домогосподарстві		
1) Одна особа;	49	15,38
2) Дві особи;	37	11,54
3) Три особи;	80	25,24
4) Чотири особи;	78	24,61
5) П'ять осіб;	49	15,38
6) Шість і більше осіб	24	7,85

Примітка. Сформовано автором на основі отриманих анкетних даних.

Отже, з табл. 1 можна дійти висновку, що найбільша кількість осіб, котрі відносяться до господарств населення, перебувають у віці 40-60 років, так як 63,10 % ідентифікували себе так. Що стосується рівня освіти, то найбільша кількість осіб отримала середню освіту (57,41 %),

вищу освіту – 22,08 %. Середній склад домогосподарства – три особи. Так відповіли 25,24 % осіб. На домогосподарства з чисельністю чотири особи припадає 24,61 % відповідей. Для дослідження місця та самоідентифікації господарств населення самими респондентами Чернівецької області проаналізуємо дані з табл. 2.

Таблиця 2. Анкетна характеристика діяльності господарств населення

	Кількість відповідей	У %
1. Чи залучають до сільськогосподарських робіт у домогосподарстві кого-небудь зі сторони (крім родичів)		
1) Так;	49	15,38
2) Ні.	268	84,62
2. Земельні ділянки розміром якого розміру використовують		
1) До 0,5 га;	112	35,33
2) 0,5-1,0 га;	149	47,00
3) 1,0 – 1,5 га;	19	5,99
4) 1,5-і більше.	37	11,67
3. До якого виду господарства населення себе відносять		
1) Багатогалузевого споживчого господарства, орієнтованого на забезпечення внутрішніх споживчих потреб домогосподарства;	110	34,70
2) Товарно-споживчого господарства;	204	64,35
3) Товарного – моногалузевого спеціалізованого ринкового господарства.	3	0,95
4. Якому виду діяльності Ви надаєте перевагу:		
1) Рослинництву;	48	15,14
2) Тваринництву;	8	2,52
3) Рослинництву і тваринництву.	261	82,33
5. Які доходи у Вашого домогосподарства:		
До 2000 грн.;	24	7,57
2) 2000-3500 грн.;	86	27,13
3) 3500-5000 грн.;	146	46,06
4) понад 5000 грн.	61	19,24

Примітка. Сформовано автором на основі отриманих анкетних даних.

Так, за результатами анкетування, 64,35 % домогосподарств ідентифікують себе як товарно-споживчі господарства. Це означає, що вироблена ними продукція найбільше споживається самими членами домогосподарств, а її надлишки реалізують. Майже 35 % анкетованих господарств сільської місцевості Чернівецької області виробляють сільськогосподарську продукцію лише задля задоволення власних споживчих потреб. Ще одна специфіка полягає у тому, що даний суб'єкт господарювання надає перевагу змішаному виробництву, тобто займається і рослинництвом і тваринництвом. Залучають до

сільськогосподарських робіт зі сторони лише 15,38 % респондентів. Найбільша частка доходу домогосподарств припадає на проміжкові значення 3500 – 5000 грн., що зазначили 46,06 % опитаних. Ставлення респондентів до екологічної ситуації та обізнаність з концепцією сталого розвитку представлено в таблиці 3.

Таблиця 3. Ставлення респондентів до екологічної ситуації та обізнаність з концепцією сталого розвитку

	Кількість відповідей	У %
1. Чи знайомі Ви з концепцією сталого розвитку?		
1) Так;	61	19,24
2) Ні.	256	80,76
2. Чи готові Ви нести певні фінансові витрати для покращення екологічної ситуації у Вашому населеному пункті?		
1) Так;	73	23,08
2) Ні;	159	50,00
3) Важко сказати.	85	26,92
3. Які екологічні проблеми регіону/країни Вас особисто турбують?		
1. Зміни клімату	98	30,77
2. Стан військових об'єктів, складів, що залишилися від СРСР	12	3,85
3. Шкідливі небезпечні викиди у атмосферу	134	42,31
4. Засмічення природи побутовими відходами	207	65,38
5. Наслідки Чорнобильської аварії	98	30,77
6. Неякісна вода	159	50,00
7. Деградація земельних ґрунтів	49	15,38
8. Знищення лісів	207	65,38
9. Інше	12	3,85
10. Важко сказати	85	26,92

Примітка. Сформовано автором на основі отриманих анкетних даних

Оскільки господарства населення відіграють важливе значення в аграрному секторі, їхній вплив на довкілля теж важко переоцінити. Проте, згідно отриманих анкетних даних, викладених у табл. 3, більшість респондентів, а саме 80,76 %, не знайомі з концепцією сталого розвитку. Ситуація погіршується і тим, що половина опитаних не готова брати на себе певні фінансові витрати для покращення екологічної ситуації у власному населеному пункті. Це свідчить про як матеріально неспроможність виділяти кошти на екологічні цілі, так і не усвідомленість свого місця та впливу на екологічну ситуацію краю.

Окремим положенням варто відмітити, що все ж не зважаючи на неготовність робити додаткові витрати на екологічні цілі, господарства населення екологічна ситуація турбує. Так, в Чернівецькій області найбільше занепокоєні виробкою лісів (65,38 %), шкідливими небезпечними викидами у атмосферу (42,3 %) та якістю води (50,0 %).

Список використаних джерел:

1. Итоговый документ Конференции ООН по устойчивому развитию «Рио+20» «Будущее, которого мы хотим» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : URL : www.uncsd2012.org/thefuturewewant.html.
2. Онищенко І. Еколого-економічна стратегія в рамках реалізації концепції сталого розвитку / І. Онищенко // Економіка і регіон. – 2012. – № 4. – С. 190–194.

к.е.н. Кутаренко Н.

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ОРГАНІЧНЕ СІЛЬСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО – НАПРЯМ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

Сутність сталого розвитку проявляється у якісних змінах тих територій, які розвиваються на засадах, принципах ефективного управління територіальними громадами. Генезис українських сільських територій безпосередньо впливає на рівень продовольчої, екологічної та економічної безпеки країни, але водночас існує розбалансованість у соціально-еколого-економічних сферах розвитку села. Практичною реалізацією концепції сталого розвитку в аграрному секторі економіки є органічне сільське господарство, яке створює передумови для відносно рівномірного розвитку всіх трьох взаємопов'язаних систем сільських територій.

Вітчизняні вчені переконані, що розвиток виробництва органічної продукції надаватиме певні соціальні переваги. Серед основних аргументів, які висловлюють вчені щодо важливості органічної продукції для людства, та основних мотивів її споживання, є висока якість такої продукції, яка підтверджується різними науковими дослідженнями [1]. На думку Ю. Степанова та Д. Птушкіної, вживання органічної продовольчої продукції повинно принести користь у довгостроковій перспективі зниженням кількості генетичних мутацій у нащадків [10, с. 99].

Варто зауважити, що в умовах коли на селі ще й досі не сформовано повноцінного ринку праці, що є наслідком непродуманої руйнації колективної власності, і в результаті відбуваються скорочення попиту на робочу силу та міграція сільських жителів у пошуках роботи [9], доцільно шукати нові шляхи подолання безробіття. Дослідження вчених свідчать, що розвиток виробництва органічної продукції надасть можливість створити додаткові робочі місця у сільській місцевості [5, с. 204], оскільки використовується на 20-30% більше ручної праці та часу, що значною мірою може вирішити проблему зайнятості сільського населення [4, с. 23], з чим погоджуємось. Отже, відповідно до орієнтирів соціальної складової сталого розвитку органічне виробництво має дві основні цілі: по-перше, забезпечення ринку продовольством, яке корисне для споживачів, по-друге, покращення умов виробництва та проживання у сільських місцевостях [2], адже процес вирощування органічної продукції більш трудомісткий, тож може забезпечувати додаткову

зайнятість для відносно надлишкового сільського населення країни [7; 8].

Вчені переконують, що перехід на засади органічного сільськогосподарського виробництва дасть можливість вирішити ряд екологічних проблем в Україні. Як зазначає М. Кобець, у науковій літературі побутує думка, що при відмові від хімізації сільськогосподарського виробництва відбувається зниження врожайності культур на 30-40 % порівняно з традиційними методами господарювання [6, с. 11]. Проте, як переконує І. Шувар з досвіду САТ «Обрій» і інших підприємств, із застосуванням органічного виробництва можна не лише утримати врожайність на попередньому рівні, а й навіть підвищити її рівень [12].

Економічна ефективність діяльності органічних господарств є однією із суттєвих переваг для мотивації виробників, так, у деяких випадках, прибутковість може бути навіть вищою, ніж у традиційних господарств завдяки меншим витратам на виробництво і додаткову вартість за надбавки у ціні [3, с. 36]. Як зазначає О. Томашевська, націнка на органічні продукти здебільшого становить 20-30%, а в Україні та деяких інших країнах світу в окремих випадках вартість «органіки» може бути на 50-300% вище, ніж неорганічних аналогів [11], з чим варто погодитися. Адже порівняння середніх роздрібних цін на звичайну та органічну продукцію продемонструвало значне перевищення цін останньої. Окрім того, за оцінками Н. Бородачевої, органічна продукція є конкурентоспроможною на зовнішньому ринку [2].

Беручи до уваги поступовий перехід на принципи сталого розвитку та поживлення процесів євроінтеграції в Україні, які стимулюють до перейняття зарубіжного досвіду застосування альтернативних методів господарювання, та враховуючи зазначене, окреслимо переваги від впровадження вітчизняного органічного сільського господарства у сільських територіях у різних напрямках:

1) соціальні: збільшення робочих місць у сільській місцевості; створення нових перспектив для малих та середніх агроформувань; формування належних умов для розвитку сільських територій; можливість споживати здорові, безпечні та якісні агропродовольчі продукти, турбота про здоров'я нації тощо;

2) екологічні: зменшення антропогенного навантаження на навколишнє середовище внаслідок ведення агровиробництва; сприяння збереженню та відтворенню родючості ґрунтів; охорона довкілля та забезпечення біорізноманіття, природні умови утримання тварин; використання науково обґрунтованих сівозмін; припинення забруднення водних ресурсів, зменшення викидів в атмосферу парникових газів тощо;

3) економічні: ресурсозбереження та зменшення енергоємності сільськогосподарського виробництва; зниження виробничих витрат завдяки відмові від застосування дорогих хімікатів; забезпечення конкурентоспроможності продукції сільського господарства на внутрішньому і світовому ринках та ін.

Отже, соціально-еколого-економічний розвиток сільських територій України має ґрунтуватися на принципах врахування можливостей природних комплексів і поступового зниження негативної дії антропогенного впливу на довкілля. Дієвим механізмом переходу на модель сталого розвитку агропродовольчої системи є впровадження органічного сільського господарства. Адже це зумовлює подолання негативних тенденцій екологічної кризи в країні; забезпечення населення високоякісною та безпечною продукцією харчування; створення нових робочих місць у сільській місцевості; покращення економічного розвитку окремих сільськогосподарських територій шляхом досягнення економічного зростання кожного окремого учасника сільськогосподарського виробництва. Як наслідок, досягається синергетичний ефект реалізації суспільних благ.

Список використаних джерел:

1. Альфьолді Т. Переваги якості органічних харчових продуктів [Електронний ресурс] / Т. Альфьолді, Г. Висс // *Organic Ua*. – 2009. – № 01. – Режим доступу : <http://organic.ua/ru/tnmk/612-perevagy-jakosti-organichnyh-harchovyh-produktiv>.
2. Бородачева Н. Спрос и предложение на рынке органических продуктов / Н. Бородачева // *Агроперспектива*. – 2004. – № 9. – С. 59-61.
3. Галяс А. Органічне агровиробництво: нові ринкові можливості та виклики (для виробників зерна в Україні) / А. Галяс, М. Капштик, Ю. Бакун // *Матеріали Проекту «Якість зерна та система кредитування сільського господарства в Україні – фаза II»*, м. Київ, 2008. – 71с.
4. Грабак Н.Х. Екологічний напрям у землеробстві та його перспектива / Н.Х. Грабак // *Наукові праці : науково-методичний журнал*. – Миколаїв : ЧДУ ім. Петра Могили, 2011. – Вип. 140. Том 152. – С. 20-25.
5. Довгань О.М. Органічне виробництво : сутність, об'єктивна необхідність, ефективність / О. М. Довгань, Я. В. Мандибура // *Сталий розвиток економіки*. – 2013. – № 1. – С. 200-206.
6. Кобець М. І. Органічне землеробство в контексті сталого розвитку / М.І. Кобець // *Проект “Аграрна політика для людського розвитку”*. – К., 2004. – 22 с.
7. Лопатинський Ю.М. Перспективи розвитку виробництва органічної продукції в Україні / Ю.М. Лопатинський // *Організаційно-економічні та правові проблеми розвитку сільського господарства та сільських територій: Збірник наукових доповідей та статей*. Ювіл. видання / За ред. проф. Ю. Губені та проф. С. Матковського – Львів : *Українські технології*, 2012. – С. 123-127.
8. Лопатинський Ю.М. Сталий розвиток аграрного сектора національної економіки у контексті євроінтеграції / Ю.М. Лопатинський // *Науковий вісник Чернівецького університету*. (Серія : Економіка). – Вип. 730-731. – Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2015. – С. 17-20.
9. Сава А.П. Проблеми безробіття сільського населення та шляхи його вирішення / А.П. Сава, М.Г. Саєнко, О.М. Довгань // *Науковий вісник НЛТУ України*. – 2012. – Вип. 22.10. – С. 388-397.
10. Степанов Ю.М. Здорова сучасна людина : сьогодення та майбутнє / Ю.М. Степанов, Д.О. Птушкіна // *Гастроентерологія*. – 2014. – № 3. – С. 97-102.
11. Томашевська О.А. Органічне виробництво у світі : реалії та перспективи / О.А. Томашевська // *Інноваційна економіка*. – 2013. – № 6. – С. 161-164.
12. Шувар І.А. Екологічні основи збалансованого природокористування / І.А. Шувар, В.В. Снітинський, В.В. Бальковський. – Львів : *Книги-XXI*, 2011. – 759 с.

ПЕРСПЕКТИВИ ЕКОЛОГІЧНО ОРІЄНТОВАНОГО АГРАРНОГО ВИРОБНИЦТВА: РЕГІОНАЛЬНА ПЛОЩИНА

Однією із складових виробництва якісної аграрної продукції в Україні є система екологічно орієнтованого сільського господарювання. Створення аграрного продукту рівня екологічної чистоти та безпечності відтворює одне із вагомих соціально-економічних завдань держави щодо здоров'я нації та чистого довкілля, що одночасно знаходить своє відображення у регіональному аспекті. Йдеться про необхідність ефективної регіональної аграрної політики в даному контексті, активізації участі органів місцевого самоврядування, громадських організацій, спілок фермерського руху та інших зацікавлених асоціацій у процесах екологічного розвитку українського села на макрорівні та створення необхідних умов для конкретного суб'єкта аграрного господарювання за принципами екологічного відтворення на мікрорівні.

Зазначені складові окреслюють перспективи до самодостатнього, екологічного цілеспрямованого аграрного регіонального розвитку, моделювання необхідних процесів виробництва аграрної продукції класу «органік» в окремих господарствах, прогнозування комерційних результатів такої системи господарювання, що може бути використано до відтворення на конкретному ринковому структурно-функціональному субрівні.

Одночасно методологічно актуалізується проблема реалізації національної концепції сталого розвитку, яка передбачає необхідність практичного здійснення реформ в сільському господарстві, зокрема в руслі екологічних цінностей та якісних пріоритетів, підвищення рівня якості/безпечності аграрної продукції. Аналіз економічних праць вітчизняних дослідників сфери аграрного виробництва дозволяє стверджувати про вагомість методичної реалізації екологічних принципів аграрного виробництва в цілому, зокрема на регіональному рівні та його відображенні з позицій підтримки конкретних господарюючих суб'єктів органами місцевого самоврядування.

Існуючі на сьогодні засади розвитку вітчизняного аграрного виробництва в багатьох випадках є обмеженими, певною мірою застарілими, не відповідають сучасному методологічному трактуванню їх сутності, еколого-економічної доцільності, є недостатніми з позицій методичних прийомів у практиці регіонального господарювання, не завжди враховують прогресивний досвід економічно розвинутих країн, зокрема європейський як найбільш прийнятний для вітчизняної аграрної культури. Такі підходи потребують розширення наукової дискусії, широкого обговорення з метою підвищення дієвості науково-практичних напрацювань у даній сфері.

Зазначене відображено в працях таких авторів, як Андрійчук В. Г., Бородіна О. М., Буряк Р. І., Васильєва Н. К., Зінчук Т. О., Кваша С. М., Пасхавер Б. Й., Попова О. Л., Прокопа І. В., Лопатинський Ю. М., Ходаківська О. В., Чайка Т. О., Шкабара Т. Л., Шпикуляк О. Г., Ульяновченко Ю. О. та інших. Так, пропонуються окремі управлінські рішення для покращення ситуації в агроекологічній сфері, зокрема на основі вдосконалення виробничих аграрних технологій, впровадження нових стандартів, технічних регламентів у практику вітчизняного аграрного господарювання в цілому та за окремими складовими [1-3]; розробляються механізми підвищення ступеня практичної дієвості системи технічного регулювання як на рівні аграрного сектора України, так і на рівні окремих аграрних підприємств, зокрема у формі сертифікаційного підтвердження відповідності процесів та кінцевих результатів [4; 5]; прогнозуються перспективи розвитку відстаючих регіональних сегментів окремих кластерів сільського господарства за нейромережними та економетричними моделями [6]; рекомендуються механізми до забезпечення виробництва в Україні екологічно чистої аграрної продукції [7; 8] тощо.

Метою авторського дослідження є аналіз стану системи аграрного господарювання за екологічними параметрами, обґрунтування соціально-економічних та споживчих переваг виробництва якісної та екологічно безпечної аграрної продукції, визначення перспектив удосконалення вітчизняного аграрного розвитку на основі концепції створення аграрної продукту класу «органік» та її практичного регіонального орієнтування.

Процес аграрного виробництва в Україні за екологічно орієнтованими показниками та доведення відповідних властивостей аграрної продукції до споживача має значну кількість особливостей, які слід розглядати в широкому та локальному відображенні при формуванні стратегічної аграрної політики держави та регіону, при проектних комерційних розрахунках на рівні окремих суб'єктів господарювання. На основі проведеного аналізу, ми пропонуємо до розгляду та практичного врахування такі специфікації аграрної продукції:

- по-перше, процес аграрного виробництва за своєю сутністю в найбільшій мірі відображає дію екологічних чинників, залученням до аграрних циклів значної кількості природних ресурсів;
- по-друге, аграрна продукція створюється в Україні в умовах інтенсивних екологічних навантажень, незадовільного стану значної кількості сільськогосподарських територій, порушенням агротехнічних та агрохімічних циклів у культурі ведення землеробства, рослинництва, тваринництва та деяких інших галузях;
- по-третє, недостатнім є використання сучасних, екологічно орієнтованих методів ведення системи аграрного господарювання, наприклад, практична відсутність на рівні окремих вітчизняних

господарств методик використання відходів сільськогосподарського виробництва як вторинної сировини тощо;

- по-четверте, недосконалим є нормативно-правове, методично-організаційне й технічне регулювання якості та безпечності аграрної сировини та готової продукції в умовах вітчизняного аграрного ринку, йдеться про суттєве відставання від загальнодержавного рівня вітчизняної системи стандартизації, сертифікації аграрної продукції, її метрологічного забезпечення та кваліметричного оцінювання;
- по-п'яте, незначна кількість прикладів впровадження на вітчизняних аграрних підприємствах міжнародних систем управління якістю (серії *ISO*) та безпечністю (*HACCP*) продукції, що у свою чергу впливає на зниження конкурентоспроможності вітчизняного аграрного продукту на світовому, зокрема європейському ринку.

Методологічні підходи до виробництва в Україні аграрної продукції рівня екологічної чистоти (органічна продукція, біопродукція, екопродукція як синонімічний ряд) дозволяють виділити аспект її споживчої значущості з позицій товаровиробника, суспільства в цілому та конкретного регіону. Ми пропонуємо методологічний розподіл при створенні аграрного продукту за окремими функціями – економічними, соціальними, екологічними, споживчими, культурно-естетичними, психологічними тощо у їх органічній єдності та взаємодії, що відображено на схемі (рис. 1).

Регулююча функція державного управління у сфері вітчизняного виробництва аграрної продукції органічного походження відображається розробками ефективної аграрної політики як загальнодержавного, так і регіонального рівня, що спрямована на розвиток відповідних товарних ринків. Приміром, йдеться про такі вияви результативності аграрної політики в розглянутому напрямі, як правове регулювання на основі прийняття відповідних законів, підзаконних нормативних актів, технічних регламентів, що регулюють відносини щодо процедури органічного виробництва в Україні та вимоги до показників якості органічної продукції, що відповідають принципам відповідного європейського законодавства. Відповідно, важливою є співпраця України із міжнародними технічними інституціями, зокрема такими, що формують базові стандартизовані вимоги до органічного виробництва – *IFOAM*, *FAO*, *Codex Alimentarius*, *WHO* тощо. Одночасно йдеться про технічне регулювання адаптованих вимог в Україні до якості та відповідності органічної харчової продукції на основі міжурядових рамкових стандартів, основоположних стандартів або директив, міжнародних приватних стандартів та деяких інших нормативно-технічних документів.

Регулюючі управлінські підходи тісно пов'язані з контролюючими, які слід розвивати через ефективну систему моніторингу за відповідністю харчової продукції статусу органічної. Передусім йдеться про обов'язковість сертифікаційного підтвердження екологічної діяльності

вітчизняних аграрних товаровиробників, збереження властивостей органічної харчової продукції не лише на рівні її створення, але й на рівні продовження логістичних потоків та належного доведення регламентованих показників якості до споживача.

Рис. 1. Розподіл функціональних параметрів при створенні екологічно орієнтованої аграрної продукції

У контексті до зазначеного, слід актуалізувати маркетингові підходи до виробництва органічної продукції з урахуванням потенційних споживачів, готових до реальної покупки. Нами проведено соціологічне дослідження щодо перспектив розвитку ринку органічних харчових продуктів у місті Чернівці. Думку споживачів ми виявили на основі проведеного анкетування з метою вираження попиту населення на відповідну продукцію, охопивши респондентів різних вікових груп, соціального положення, рівня доходів тощо (рис. 2).

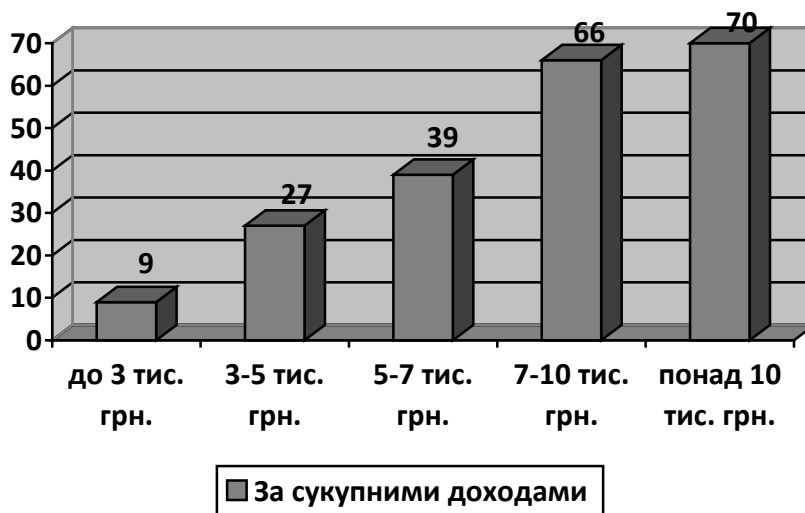
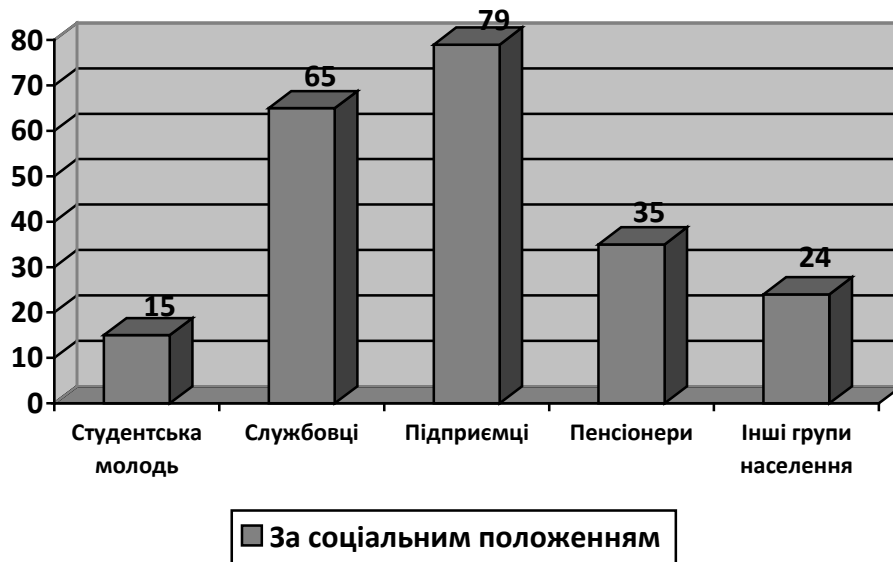
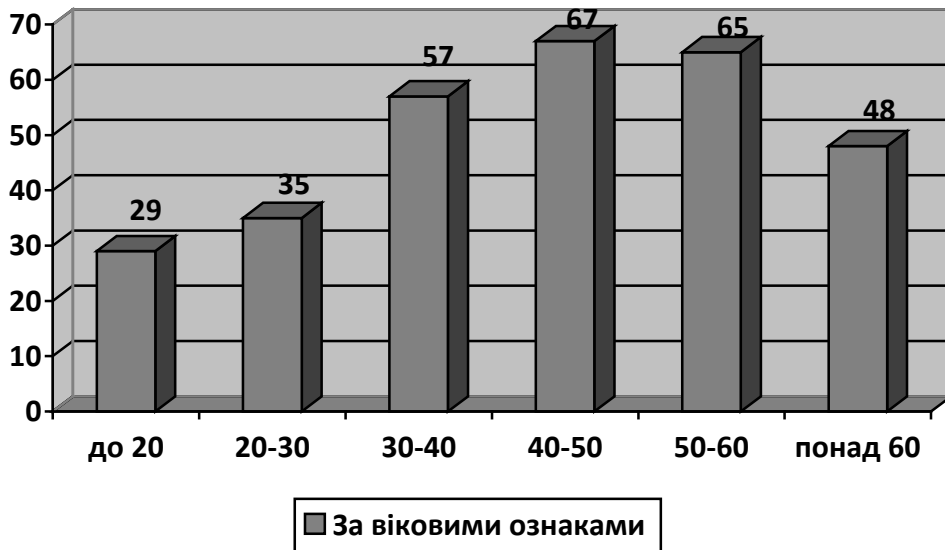

Рис. 2. Результати соціологічного опитування щодо споживання органічних харчових продуктів за соціально-демографічними ознаками

Аналіз одержаних анкетних даних призводить до висновку щодо потенційної готовності покупців м. Чернівців до споживання органічних харчових продуктів вітчизняних товаровиробників за умови їх доступності за ціною, сертифікаційного підтвердження виробничого походження та споживчої відповідності, належних показників харчової цінності, високого ступеня екологічної безпечності тощо. Ступінь готовності до споживання органічної продукції насамперед корелює із сукупними доходами населення.

На основі проведеного дослідження реального стану та перспектив розвитку системи аграрного виробництва за екологічно детермінованими показниками доцільно відзначити узагальнені положення про важливість поєднання механізмів регулювання відповідних ринкових процесів на основі державного та регіонального управління, формування ефективної аграрної політики, підтримки вітчизняних товаровиробників якісної та екологічно безпечної аграрної продукції, що одночасно відображає практичну реалізацію національної концепції сталого розвитку. Розвиток в Україні ринку органічної продукції, зокрема на рівні Чернівецької області, має достатні перспективи як з позицій можливостей екологізації аграрних процесів, покращення екологічної ситуації, так і задоволення зростаючих потреб споживачів у якісних та екологічно безпечних харчових продуктах, що одночасно забезпечує виконання соціально-економічних, психологічних та культурно-естетичних функцій.

Список використаних джерел:

1. Буряк Р. І. Формування систем менеджменту якості і екологічного менеджменту аграрних підприємств на засадах міжнародних стандартів ISO серій 9000 та 14000 / Р. І. Буряк // Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки). – 2013. – №2(6). – С. 67-84.
2. Буряк Р. І. Методологічні підходи до розробки систем менеджменту аграрних підприємств на основі вимог міжнародних стандартів / Р. І. Буряк // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Сер. : Економіка, аграрний менеджмент, бізнес. – 2013. – Вип. 181(6). – С. 69-79.
3. Лопатинський Ю. М. Екологічні аспекти аграрного підприємництва [Текст] / Ю. М. Лопатинський, Т. Л. Шкабара, О. М. Заремська // Вісник Сумського державного аграрного університету. Серія : Економіка і менеджмент. – 2001. – Випуск 2. – С. 197-201.
4. Лопатинський Ю. М. Детермінанти сталого розвитку аграрних підприємств [Текст] : [монографія] / Ю. М. Лопатинський, С. І. Тодорюк. – Чернівці : Чернівецький національний університет, 2015. – 220 с.
5. Ульянченко Ю. О. Державне регулювання стандартизації та сертифікації продукції аграрного сектора економіки України [Текст] / Ю. О. Ульянченко // Публічне управління: теорія та практика. – 2013. – Вип. 2. – С. 107-111.
6. Васильєва Н. К. Моделювання розвитку аграрних підприємств регіонального кластера сільського господарювання [Текст] / Н. К. Васильєва // Агросвіт. – 2012. – №8. – С. 11-14.
7. Чайка Т. О. Передумови розвитку ринку органічної продукції в Україні / Т. О. Чайка // Маркетинг і менеджмент інновацій. – 2011. – № 4(1). – С. 233-240.
8. Шкабара Т. Л. Індикаційні критерії екологічної чистоти аграрного продукту [Текст] / Т. Л. Шкабара, А. Ю. Остапенко // Вісник Сумського НАУ. – Випуск 12(66). – Суми, 2015. – С. 56-63.

ІННОВАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПІДПРИЄМСТВА ЯК ОСНОВА РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

У сучасних умовах основою розвитку будь-якого регіону є наявність та активна позиція територіальних громад. На створення та функціонування територіальних громад, на їх підтримку, великою мірою впливає саме підприємницька сфера. Основною умовою покращення економічної, соціальної та демографічної ситуації в регіонах України є розвиток підприємницького сектору. Зовнішні умови, які впливають на підприємство є досить динамічними, тому, щоб утримувати на ринку свої позиції, бути конкурентоспроможним необхідно вміти пристосовуватись до них, шукати нові шляхи вирішення різноманітних проблем, безупинно розвиватись. Зважаючи на активізацію НТП, проведення НДПКР, розвиток успішного підприємства забезпечується його інноваційним потенціалом. Саме інноваційний потенціал підприємств будь-якого регіону виступає визначальним чинником розвитку територіальних громад.

У загальному вигляді під інноваційним потенціалом найчастіше розуміють сукупність усіх наявних матеріальних і нематеріальних активів підприємства, що використовуються в процесі здійснення інноваційної діяльності [1].

Ефективна реалізація потенціалу підприємства характеризує готовність його до стабільної виробничої діяльності та сприйняття інновацій як таких. Саме інновації в усіх сферах стали нормою ХХІ ст. Вважаємо, що саме готовність до сприйняття інновацій буде важливішим фактором, адже практика показує, що ті підприємства, які швидко втілювали нововведення і з самого початку наголосили на інноваціях, зуміли досягти відмінних результатів. Це такі компанії, як *Toyota*, *IBM*, *Coca-Cola*, *General Electric* та ін. [2].

Щодо Чернівецької області, то у 2015 році інноваційною діяльністю у промисловості області займалось 9 підприємств, що становило 17,0% від загальної кількості обстежених промислових підприємств. Найбільше інноваційно активних підприємств спостерігалось у машинобудуванні (33,3% від загальної кількості) [3].

У м. Чернівці інноваційною діяльністю займалися 7 підприємств або 21,9% від кількості обстежених промислових підприємств міста. Усі 9 промислових підприємств області у 2015 році впроваджували інновації, що становило 100,0% від інноваційно активних та 17,0% від обстежених промислових підприємств. У 2015 році інноваційні процеси впроваджували 5 промислових підприємств, якими було впроваджено 15 нових або вдосконалених методів обробки та виробництва продукції

(технологічних процесів), з них 6 – маловідходних і ресурсозберігаючих процесів; 6 підприємств впровадили 31 найменування інноваційних видів продукції, з яких 14 – нових видів машин, устаткування, приладів, апаратів тощо [3].

У 2015 році інноваційну продукцію реалізовували 8 промислових підприємств. Обсяг реалізованої інноваційної продукції становив 100,0 млн.грн. [3].

При ефективному використанні та реалізації інноваційного потенціалу підприємства, відбувається активізація інноваційних процесів і на рівні регіону. Впровадження інновацій на підприємстві стимулюють розвиток територіальних громад, що проявляється саме у покращенні результатів від виконуваних ними функцій (економічних, соціальних, екологічних, культурних).

Інноваційний потенціал підприємства являє собою досить складну систему, яка знаходиться в активному та динамічному стані. Він є можливістю для утримання провідного становища на ринку та основою для розвитку підприємств та регіонів.

Збільшення інноваційного потенціалу підприємства може здійснюватися лише завдяки розвитку його складників, внутрішнього середовища та з допомогою інших потенціалів. Визначення впливу та стану інших системоутворюючих потенціалів на інноваційний потенціал і розвиток підприємства загалом можна проводити за допомогою оцінювання готовності усіх структурних підрозділів підприємства до реалізації інноваційних проектів та оцінки поточного стану під час реалізації інноваційних проектів.

Другим важливішим етапом у визначенні впливу на розвиток підприємства інноваційного потенціалу є оцінка якості й інноваційно-інвестиційної привабливості проектів. При цьому виконання поточних інноваційних процесів на відповідному рівні є ознакою високого інноваційного потенціалу і, відповідно, готовності підприємства до реалізації нових проектів [4].

За умов ефективної реалізації усіх основних складових інноваційного потенціалу (наукової, виробничо-технологічної, маркетингової, кадрової, матеріально-технічної, фінансової, інформаційної та ін.) підприємство посилює свої позиції на ринку та досягає сталого розвитку. В даному контексті процес «ефективна реалізація» і являється саме певним рівнем інноваційного розвитку підприємства [1].

Отже, наявність фінансових ресурсів, відповідного кадрового забезпечення, розвиненої інфраструктури, необхідної технічної бази забезпечують можливість реалізації наявного інноваційного потенціалу підприємства, що стимулює інноваційний прогрес будь-якого регіону саме через активне функціонування територіальних громад та їх розвиток.

Список використаних джерел:

1. Гурочкіна В. В. Інноваційний потенціал підприємства: суть та система захисту / В. В. Гурочкіна. // Економіка: реалії часу. – 2015. – №5(21). – С. 51–57.
2. Гаєвська Л. М. Інноваційний потенціал підприємства та його оцінка / Л. М. Гаєвська. // Економіка та управління підприємствами. – 2017. – №15. – С. 192–196.
3. Інвестиційно-інноваційна діяльність Чернівецької області за 2015 рік : стат. збірник / [за ред. Г. І. Петрової] ; Державна служба статистики. – Чернівці. – Головне управління статистики у Чернівецькій області. – 2016.
4. Тисько М. М. Інноваційний потенціал підприємства як основа його розвитку / М. М. Тисько. // Приазовський економічний вісник. – 2017. – №3. – С. 54–58.

Гороховська К.

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНЕ ПАРТНЕРСТВО ЯК ІНСТРУМЕНТ РОЗВИТКУ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

Активне залучення України та її регіонів до системи міжнародної співпраці в умовах розвитку світових інтеграційних процесів обумовило необхідність організації ефективного прикордонного співробітництва. Така форма співпраці реалізується на основі спільно розроблених програм торговельно-економічного, науково-технічного, природоохоронного, екологічного, культурного, історично-релігійного співробітництва.

Розвиток транскордонного співробітництва (ТКС) при збереженні специфіки самобутності та індивідуальності кожного регіону значною мірою дозволяє успішно вирішувати локальні проблеми, максимально використовуючи національний потенціал. ТКС має на меті усунення економічних, соціальних, адміністративних та правових бар'єрів, визначених кордонами, згладжування диспропорцій у рівнях розвитку прикордонних регіонів.

ТКС реалізується у таких формах, як спільні проекти та програми; угоди про транскордонне співробітництво; єврорегіони; робочі співдружності; безпосередні взаємозв'язки учасників транскордонного співробітництва в межах повноважень, наданих їм національним законодавством за взаємним погодженням сторін. Україна завдяки вигідному геополітичному положенню має значні потенційні можливості щодо розвитку ТКС, оскільки 19 з 25 її регіонів є прикордонними, а зовнішній кордон – найдовший серед європейських країн.

Основними проблемами транскордонного співробітництва в Україні, як і в минулі роки, залишаються недостатні темпи соціально-економічного розвитку прикордонних областей України та нерозвиненість інструментів підтримки його реалізації.

Існує ряд інших факторів та організаційно-правових недоліків, що негативно впливають та стримують розвиток транскордонного співробітництва, зокрема:

- низький рівень розвитку прикордонної транспортної інфраструктури, зокрема автомобільних доріг до пунктів пропуску через державний кордон, мостів та поромних переправ;
- повільні темпи впровадження сучасних методів контролю в пунктах пропуску через державний кордон;
- законодавчі та інституційні обмеження щодо розвитку малого та середнього бізнесу у прикордонних регіонах України;
- відсутність спільної з іншими державами системи попередження про стихійні лиха та захисту від надзвичайних ситуацій, а також раціонального використання природних ресурсів;
- низький рівень використання туристичного потенціалу прикордонних регіонів та культурної спадщини;
- декларативний характер спільних пріоритетів міждержавного співробітництва, недосконалий механізм спільного планування та обмежені інструменти реалізації спільних із сусідніми державами проектів транскордонного співробітництва;
- відмінність правил та процедур підготовки та фінансування проектів транскордонного співробітництва;
- низька активність учасників транскордонного співробітництва на рівні районів та територіальних громад;
- відсутність безвізового режиму для пересування громадян територією транскордонних регіонів та невідповідність пропускнуої спроможності пунктів пропуску через державний кордон потребам розвитку транскордонного співробітництва;
- нерівний доступ українських учасників до фінансових ресурсів у рамках реалізації спільних з державами - членами ЄС програм прикордонного співробітництва та Стратегії Європейського Союзу для Дунайського регіону;
- недостатній обсяг донорської підтримки проектів транскордонного співробітництва у східних та центральних регіонах України, що створює нерівні умови та призводить до низького рівня обізнаності щодо розвитку транскордонного співробітництва [2].

Однак, незадовільний стан інфраструктури, яка є однією із ключових факторів розвитку, гальмує процес співробітництва. Економічне зростання загалом в значній мірі залежить від розвитку інфраструктури, особливо транспортної та соціальної, для розвитку та розбудови яких необхідні ресурси, і в першу чергу – фінансові. В умовах кризи державі досить важко з цим справлятися, тому доцільним є використання проектів державно-приватного партнерства (ДПП).

З кожним роком інтерес до ДПП лише зростає, так як це є одним з найефективніших рішень для розвитку. Імплементация ДПП дозволяє залучити додатковий капітал; забезпечити кращий менеджмент; забезпечити більшу додану вартість; більш ефективно передбачати ризики.

Переваги використання ДПП: прискорення розбудови інфраструктури, швидка реалізація проектів, скорочення витрат, розподіл ризиків, кращі стимули для виконання, покращена якість послуг, додаткові доходи тощо.

Отже, державно-приватне партнерство на сьогодні розглядається як інноваційний інструмент реалізації проектів транскордонного співробітництва, які, у свою чергу, повинні стимулювати європейські інтеграційні процеси на локальному рівні та створити передумови для економічного зростання. Але реалізація можлива лише за умов розробки стратегії та інституційного забезпечення таких проектів.

Список використаних джерел:

1. Geest W. Appropriate Financial Instruments for Public-Private Partnership to Boost Cross-Border Infrastructural Development-EU Experience [Електронний ресурс] / W. Geest, J. Nunez-Ferrer // ADBI Working Paper. – 2011. – Режим доступу до ресурсу : <https://www.adb.org/sites/default/files/publication/156136/adbi-wp281.pdf>.
2. Про затвердження Державної програми розвитку транскордонного співробітництва на 2016-2020 роки від 23 серпня 2016 р. № 554 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/554-2016-%D0%BF>.

**к.е.н. Мельник А.,
Губчак В.**

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

МАЛЕ ТА СЕРЕДНЄ ПІДПРИЄМНИЦТВО ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Активізація підприємництва та зростання його ефективності є одним із головних чинників позитивних структурних змін у місцевих громадах, підвищення якості життя населення. Розвиток підприємництва також сприяє інституційній перебудові суспільства на основі поширення економічної свободи та становлення його середнього класу як підґрунтя соціально-економічної стабільності на різних рівнях управління.

У сучасних ринкових умовах відновлення економіки країни, зокрема економік адміністративно-територіальних одиниць, визначної ролі набуває стимулювання розвитку підприємництва, завдяки чому стає можливим досягнення стратегічних цілей соціально-економічного розвитку: створення нових робочих місць, що сприятиме зменшенню соціальної напруженості та досягненню соціальної стабільності у суспільстві; підвищення рівня доходів (а отже, зростання показників добробуту населення та його платоспроможності); формування на місцевих ринках конкурентного середовища підвищення якості товарів та послуг, пожвавлення економічної активності у регіонах; впровадження інноваційних та енергозберігаючих технологій, покращення екологічної ситуації на місцях; збільшення надходжень до державного та місцевих

бюджетів; уповільнення обсягів трудової міграції активної частини працездатного населення за кордон; збільшення у суспільстві прошарку середнього класу [1].

На рисунку 1 представлена структурна статистика розподілу суб'єктів господарювання за їх кількістю в Україні. Із даних рис. 1 видно, що в Україні кількість малих підприємств переважають над середніми. У 2014 році, коли малих підприємств було 324598 од., то середніх було лише 15906 од. У 2012 році малих підприємств було 344048 од., а у 2015 році прослідковується їх спад на 16233 од., що становить 327815 од., а середніх у 2012 році було 20189 од. і зменшились вони на 4987 од., що становить 15202 од.

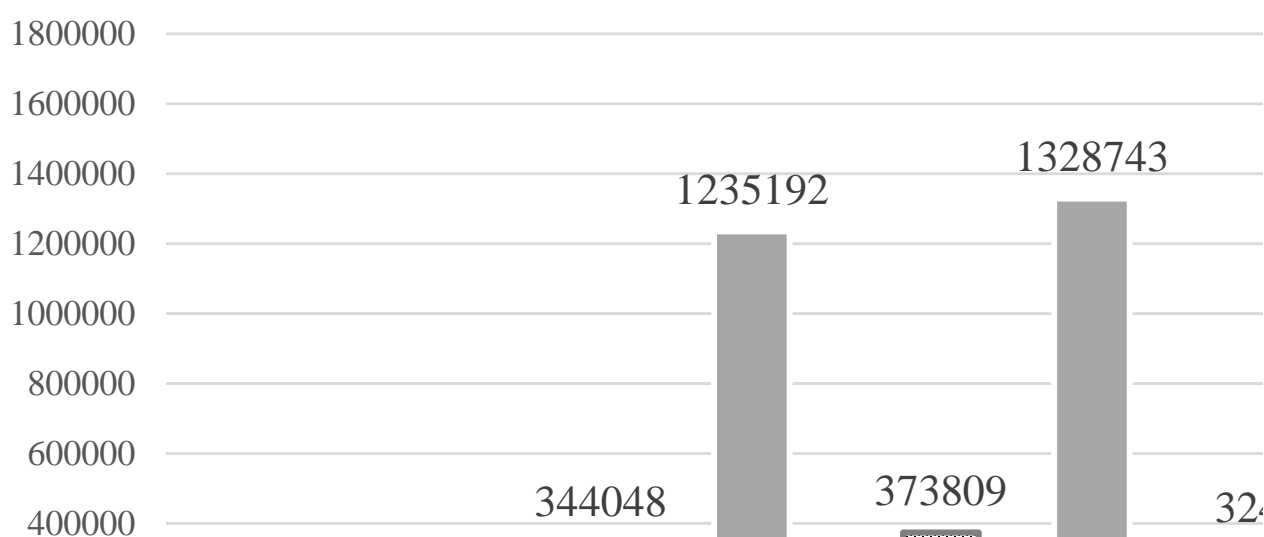

Рис. 1. Кількісний розподіл суб'єктів господарювання в Україні за 2012-2015 рр., одиниць

Примітка. Складено за даними Державної служби статистики України [2].

У загальному спостерігається, що мале підприємництво розвивається кращими темпами, ніж середнє. Фізичних осіб-підприємців у 2012 році було 1235192 од, а вже у 2015 році їх кількість становила 1449760 од., тобто їх кількість зменшилась на 214568 од.

Існує багато причин, що безпосередньо впливають на розвиток малого та середнього підприємництва. В економічній літературі виокремлюють такі:

- відсутність чітко сформульованої державної політики через інституційну складову у сфері підтримки малого підприємництва;
- наявність адміністративних бар'єрів (реєстрація, ліцензування, сертифікація системи контролю і дозвільної практики, регулювання орендних відносин);
- відсутність реальних та дієвих механізмів фінансової підтримки;
- надмірний податковий тиск і обтяжлива система звітності. Важкий тягар оподаткування змушує багатьох суб'єктів малого підприємництва відійти в тіньову економіку;

- невпевненість підприємців у стабільності умов ведення господарської діяльності;
- надмірне втручання органів державної влади в діяльність суб'єктів господарювання;
- проблема кредитування малого підприємництва [3].

Розглянемо вартісні показники реалізації продукції суб'єктами малого та середнього підприємництва у 2015 році.

Таблиця 1. Вартісні показники реалізації продукції суб'єктами малого та середнього підприємництва у 2015 році в економіці України

Вид підприємництва	Обсяг реалізованої продукції, млн. грн.	Частка від загального обсягу реалізації продукції, %
Малі підприємства	2048313,2	41,2
Середні підприємства	903311,6	18,2

Примітка. Складено за даними Державної служби статистики України [2].

Із даних табл. 1 видно, що середні підприємства реалізують продукції на 1145001,6 млн. грн. більше ніж малі підприємства, що у відсотковому співвідношенні більше за малі підприємства на 23,0% від загального обсягу реалізації. Частка малого та середнього підприємництва у сукупності становить 59,4% від загального обсягу реалізації. Це означає, що вони розвивається краще, ніж великі підприємства, які становлять 40,6%.

Проблеми розвитку малого та середнього підприємництва в Україні виділяються за групами експертів (табл. 2).

Аналіз стану та проблем розвитку малого та середнього підприємництва в Україні свідчить про те, що перспективний розвиток ситуації без активного та лояльного втручання держави може призвести до згортання цього сектора економіки з подальшим загостренням економічних проблем та посиленням соціальної напруги. Через це й виникає необхідність дій державного регулювання розвитку малого та середнього підприємництва.

Удосконалення системи державного регулювання малого і середнього підприємництва має проводитися за такими напрямками: адміністративним, податковим, митним, фінансовим, технічним тощо.

Приєднання України до стандарту ISO 26000:2010 "Керівництво по соціальній відповідальності" є вагомим кроком в напрямку забезпечення сталого розвитку суспільства і формування пріоритетів розвитку малого та середнього підприємництва. Проте виконання Україною міжнародних зобов'язань у цій сфері знаходиться на низькому рівні [7, с. 53].

Слід зазначити, що у соціально-економічному забезпеченні діяльності об'єднаних територіальних громад сільського типу важливе значення відіграє розвиток аграрного підприємництва. У цьому плані

перспективним буде дієвий механізм трансформації сільськогосподарських товаровиробників із однієї форми господарювання у більш прогресивну та інтегровану. Наприклад, трансформація господарства населення або певної їх сукупності у фермерське господарство, фермерського господарства чи їх сукупності – в аграрне підприємство та інші комбінації. Це дасть змогу у перспективі суттєво підвищити рівень конкурентоспроможності вітчизняного аграрного сектора економіки [8, с. 5].

Таблиця 2. Проблеми розвитку малого та середнього підприємництва в Україні

Групи експертів	Проблеми для розвитку малого та середнього підприємництва (МСП)
Державні органи влади, служби та агентства	<ul style="list-style-type: none"> - часті зміни правил (підприємці завжди сприймають їх негативно) - неспроможність виконання законів України на місцевому рівні - відсутність достовірної статистики щодо стану МСП - розпорошеність відповідальності за підтримку МСП
Аналітичні центри і громадські ініціативи	<ul style="list-style-type: none"> - незахищеність права власності - слабкість та відсутність реального впливу бізнес-об'єднань
Міжнародні та національні бізнес-об'єднання	<ul style="list-style-type: none"> - нерозвиненість мереж “бізнес-для-бізнесу” і обмежений доступ до збуту - недостатній рівень бізнес- і маркетингових стратегій
Міжнародні організації та проекти технічної допомоги	<ul style="list-style-type: none"> - відсутність послідовної державної політики щодо підтримки МСП (зокрема з урахуванням потреб різних сегментів сектору) - відсутність механізмів впливу сектору МСП на публічні органи влади та рішення, що ними приймаються
Незалежні експерти	<ul style="list-style-type: none"> - нечесні умови конкуренції - складні процедури приватизації землі - недостатні гарантії для іноземних інвесторів
Місцеві органи влади	<ul style="list-style-type: none"> - нестабільність законодавства - висока вартість започаткування нового бізнесу

Примітка. Складено автором за даними [5, с. 7].

Створення сприятливого підприємницького клімату в регіонах України повинно стати запорукою консолідації зусиль щодо удосконалення рівня відносин і співпраці підприємців із органами місцевого самоврядування, місцевими органами державної влади та бути спрямованим на формування привабливого інвестиційного середовища, вдосконалення маркетингової стратегії, інформаційно-консалтингової підтримки малого та середнього підприємництва, реалізації ефективної регуляторної політики на місцевому рівні [4].

Потенціал позитивного впливу малого та середнього підприємництва на соціально-економічні процеси не може використовуватися в повному обсязі до того часу, поки не будуть виявлені та ліквідовані негативні фактори, а також обґрунтовані шляхи та

механізми поступального розвитку діяльності малих підприємств, як важливого сектору національної економіки [6]. Адже саме малі та середні підприємства за підтримки держави й за стимулюючих умов, особливо на регіональному рівні, спроможні допомогти вийти Україні на новий рівень розвитку. Це сприятиме раціональному використанню просторового ресурсного потенціалу, посиленню мотивації трудової діяльності, поступовому піднесенню рівня добробуту, впливатиме на досягнення рівноправного партнерства та бюджетної самодостатності регіонів України.

Список використаних джерел:

1. Тимченко О. І. Проблеми та перспективи розвитку малого підприємництва в регіонах України [Електронний ресурс] / О. І. Тимченко // Ефективна економіка. – Режим доступу : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4135>.
2. Структурна статистика по суб'єктах господарювання з розподілом за їх розмірами [Електронний ресурс] // Державна служба статистики України. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
3. Ангелко І. В. Проблеми становлення та ефективного розвитку підприємницької діяльності в Україні [Електронний ресурс] / І. В. Ангелко // Управління розвитком. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Uproz/2011_4/u1104ang.pdf.
4. Мишакова Н. А. Малый бизнес как фактор социально-экономической стабилизации региона в условиях кризиса / Н. А. Мишакова, О. В. Сычева // Вісник Донбаської державної машинобудівної академії. – 2009. – № 2 (16). – С. 202–207.
5. Ходько Н. Розвиток малого і середнього підприємництва в Україні: проблеми, потреби, перспективи / Н. Ходько, Балдич Н., Яйчєня О., Чорній Л. – К. : Центр громадської експертизи, Центр міжнародного приватного підприємництва. – 2015. – 44 с.
6. Сігуа В. Т. Регулювання розвитку малого підприємництва в контексті структурних трансформацій промислових регіонів / [Електронний ресурс] / В. Т. Сігуа, В. Ю. Медвідь // Всеукраїнська академічна спілка фахівців професійної оцінки наукових досліджень і педагогічної діяльності. – Режим доступу : <http://www.icp-ua.com/uk/node/538>.
7. Турчак В. В. Соціальна відповідальність у підприємницькій діяльності України: проблеми та перспективи // В.В. Турчак // Інноваційна економіка. – 2013. – №1. – С. 52-56.
8. Лопатинський Ю.М. Особливості трансформації структури аграрного сектора економіки України / Ю.М.Лопатинський, О.І. Мельник // Агросвіт. – 2013. – №18. – С. 3-10.

**д.е.н., проф. Буднікевич І.,
к.е.н., доц. Крупенна І.,
Гавриш І.**

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ІНСТРУМЕНТИ ПІДВИЩЕННЯ ТУРИСТИЧНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ ТЕРИТРИАЛЬНИХ ГРОМАД

Привернення уваги до розвитку територіальних громад Буковинського краю багато в чому визначається туристичною популярністю регіону. Для того щоб привернути увагу потенційних

відвідувачів та туристів потрібно формувати та розвивати привабливість територіальних громад. При формуванні споживчих намірів вітчизняних та зарубіжних туристів стосовно відвідування Буковини сьогодні переважають інформаційна закритість, хибні уявлення як про найбільш зручну область України, логістичні та транзитні «провали». Туристична пропозиція сформована на основі колориту, мультинаціональності, великої кількості унікальних природних, культурних та архітектурних дестинацій не підкріплена іншими інструментами маркетингу туристичних територій: маркетинговими дослідженнями, сучасними комунікаціями, партнерством з крупними туроператорами, інструментами PR, каналами розподілу тощо.

Туристична привабливість визначається сукупністю уявлень та вражень туриста про умови, властивості, можливості та обмеження, які дозволяють використовувати дану територію з туристичними цілями та які формують відношення туристів до конкретного селища, міста, регіону, країни тощо. Привабливість дозволяє оцінити вплив територіальних внутрішніх сил (пропозиція) на зовнішні сили (попит), і навпаки, оскільки між ними існує зворотний зв'язок. Туристична привабливість в якості вимірювального приладу системи туризму, може краще висловити відносини між «можливим» та «існуючим», так само як і між існуючим» і «тим, що споживається» [1]. При польовому маркетинговому дослідженні для формулювання профілю туристичної привабливості територій в анкеті доцільно внести такий перелік питань:

1. Скільки на певній території наземних атракцій (ліси, гори, скали, долини, пляжі, печери, рослинний і тваринний світ тощо)? Яка їхня доступність для туристів? Якою популярністю вони користуються (місцевою, регіональною, державною, міжнародною)?

2. Скільки на певній території є водних атракцій (річки, озера, джерела, болота, водосховища, заплави, водоспади тощо)? Яка їхня доступність для туристів? Якою популярністю вони користуються (місцевою, регіональною, державною, міжнародною)?

3. Як оцінюється екологічний, естетичний стан і безпека наявних природних пам'яток?

4. Скільки на певній території є пам'яток створених людиною?

- природні об'єкти (заповідники, заказники, ландшафтні парки, природні маршрути тощо);

- об'єкти архітектури (фортифікаційні споруди, хрести, церкви, костели, кладовища, пам'ятники, місце народження відомих діячів, палаци, стильні будинки, регіональна забудова тощо);

- культурні події (фестивалі, покази, прем'єри, виставки творів мистецтва, антикваріату, коней, собак, ярмарки, презентація народних фольклорних колективів, церковні свята, релігійні торжества, паломництва, концерти, сільські забави, дискотеки, музичні конкурси, спортивні змагання, ремісничі майстер класи);

- атракції рекреації (рибалка, серфінг, плавання, підводне полювання, сплавом на плотах, байдарках, катамаранах, катання на водних лижах, верхова їзда, піші та велосипедні прогулянки, збирання лісових ягід і грибів, спостереження за природою, розваги для дітей).

5. Якою є доступність до пам'яток? (дуже гарна, добра, погана)?

6. Якою популярністю вони користуються (місцевою, регіональною, державною, міжнародною)?

7. Які з наявних пам'яток можуть виявитися важливими, якщо мова йде про зацікавленість туристів?

8. Яким є рівень розвитку інфраструктури сфери послуг села та найближчих населених пунктів, яка служить як туристам, так і місцевим жителям: готелі (кількість місць), агросадиби (без харчування, з харчуванням, кількість місць), ресторани / кафе (кількість місць), кемпінгів (приватні, орендовані, державні, кількість місць); місця рекреації (санаторії, пансіонати); інформаційні центри; заправні станції, автосервіси, прокатні пункти, дорожня служба; банки, банкомати, термінали, обмін валют; дороги та їх позначення, види транспортного сполучення (залізниця, автобуси, маршрутне таксі); каналізація, централізоване газо-, та водопостачання; пункти охорони правопорядку, пожежної безпеки; об'єкти охорони здоров'я, освіти, культури; засоби масової інформації (преса, радіо, телебачення); магазини, ринки; доступ до мобільного зв'язку, Інтернету, зони *Wi-Fi* та інше.

9. Чи є місцеве населення гостинним?

10. Чи знає співтовариство, звідки приїжджають туристи в їх село?

11. Чи знають односельчани, до кого приїжджають гості?

12. Чи є туристи-репітери, які приїжджають неодноразово до певного господарства?

13. Чи мали місце конфлікти між сільськими жителями та туристами?

14. Чи були міжнаціональні та міжконфесійні конфлікти?

15. Які з оцінених агротуристичних пам'яток здатні розвинутися в найближчі два роки? Чому це може статися?

16. Який вид агротуристичних заходів є найважливішим для успішної туристичної діяльності в селі і околиці? Чому?

17. Який вид агротуристичних пам'яток гальмує розвиток туризму? З яких причин це відбувається?

18. Що потрібно зробити, щоб обмежити несприятливі фактори розвитку сільського туризму?

19. Що буде сприяти якомога ширшому використанні головних туристичних об'єктів?

Доцільним є використання багаторівневої моделі образів території. Створення просторових образів застосовується в ситуаціях низької атрактивності районів. Доцільно розподілити їх за географічними групами в основі кожного з яких лежала б прив'язка до конкретного

географічного об'єкта – річки, гори, печери, пам'ятника, пам'ятки. У кожному випадку потрібно створювати певний образ домінуючого географічного об'єкта: або сюжети легендарного характеру, фольклорна історія, або народна етимологія.

Створення локальних образів сіл і сільських районів за різними моделями розглянемо на прикладі села Банилів Вижницького району Чернівецької області :

- Етнографічна модель – Банилів – одне з найдавніших сіл Буковини. Перша згадка датується у 1433 році у грамоті Олександра Доброго - молдавського воєводи. В цьому плані характерною привабливою особливістю стає наступне: тільки в такому місці могли зберегтися в незайманому стані буковинські традиції (народна кухня, пісні, обряди). На території села знаходяться православний, єврейський та польський цвинтарі. Підкріплює образ народний фольклорний колектив «Банилівська толока» та музей історії села розміщений в Народному домі с. Банилів. Можна спрямовувати вплив на поляків – Банилів тривалий час був центром боротьби між польськими королями та молдавськими воєводами.

Цікавим напрямком стане робота з турецькою общиною, адже у 1538 р. Буковина потрапляє під панування султанської Туреччини і у Банилові сьогодні є топонімічні та історичні пам'ятки «Турецька дорога» та «Турецький сторожовий пост». Входження до складу Габсбурської імперії дає можливість Банилову залучити дослідників Австрії.

- Етимологічна модель. Формування привабливості навколо офіційних версій походження назви. Формування привабливості навколо офіційних версій походження назви Банилів. Перша: назва села походила від молдавських грошей «бань», які збирали турки на сторожовому посту. Друга: від турецького слова «бан», що означає «намісник». Або запропонувати будь-яку вигідну для села версію – вода сприяла оздоровленню і було багато турецьких бань. Можна акцентувати увагу на відношенні до слова «баталія», чому сприяє і слава Банилова як центра боротьби між польськими королями та молдавськими воєводами і активною участю жителів села у війні проти фашистів: учасниками стали 300 жителів, 53-є загинуло та пропало безвісті, за бойові заслуги 5-ть чоловік нагороджено орденом Червоного Прапора, 3-є орденом Слави III ст., 14 односельців нагороджені медаллю «За відвагу», решта нагороджені іншими медалями.

- Екологічна модель – віддаленість області і низький промисловий потенціал створює ефект неосвоєності або первозданності населених пунктів. Звернути увагу можна на Путильщину. Путильський район розташований у південно-західному регіоні області, в одній з найвищих частин Українських Карпат. Відстань до обласного центру, Чернівців, становить 120 км. Близько 63% території району покрито лісами. Тут є найвищі точки Буковинських Карпат, природоохоронні території.

- Гастрономічна модель. Гастрономічний компонент відповідає актуальним тенденціям в моделях споживання людей, таким як запит на автентичність, креативність і враження. Буковинські села можуть формувати свою ідентичність на стравах місцевої кухні, які є синтезом страв з усіх історичних віх розвитку. «Гастрономічна спеціалізація в туристичній діяльності призводить до диверсифікації місцевої економіки і приносить вигоду різним стейкхолдерам: місцевим фермерам і виробникам харчової продукції, власникам малого бізнесу в індустрії гостинності та суміжних сферах, місцевому населенню» [4].

- Кінематографічна модель – місце зйомок фільмів та місце фотографування. Наприклад та ж Хотинщина, впізнавана завдяки Хотинській фортеці у зйомках фільму «Айвенго». Об'єктні образи представляють собою спосіб просування окремих туристичних об'єктів різними комбінованими підходами. А.Татарніков у своїй праці «Вимірювання і прогнози в кіноіндустрії. Моделі та експерименти» [2] наводить такі дані: економічний ефект від вкладу кіноіндустрії Великобританії в розвиток туризму в 2011 році за своїм обсягом можна порівняти з експортом національної аудіовізуальної продукції – по 3 мільярди 100 мільйонів доларів. Економічний ефект від туристичного бізнесу в Новій Зеландії становить 5,7 мільярда доларів на рік. Завдяки суперуспішним трилогії «Хоббіт» і «Володар кілець», з 2004 року близько п'ятдесяти тисяч туристів щорічно приїжджають до Нової Зеландії, для того щоб подивитися місця зйомок цих блокбастерів. Фільми режисера Пітера Джексона за творами Джона Рональда Руела Толкієна забезпечили туристичній індустрії 47% зростання. За період зйомок перших трьох фільмів країна заробила 600 мільйонів доларів. Марсель завдяки фільмам «Таксі» здійснив політику реконструкції міста і економічного прискорення (швидкісна залізнична лінія TGV і т. Д.) [3].

Отже, підвищення туристичної привабливості територіальних громад здатне забезпечити додаткові можливості для сталого економічного розвитку та відкриття нових напрямків та сфер прикладання підприємницької активності місцевого населення.

Список використаних джерел:

1. Буднікевич І. Муніципальний маркетинг: теорія, методологія, практика / Ірина Буднікевич. ІРД НАН України – Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2012. – 645 с.
2. Татарніков А. Измерения и прогнозы в киноиндустрии. Модели и эксперименты / А.Татарніков. – Ridero, 2016.
3. Шапрон Ж., Жессати П. Принципы и механизмы финансирования французского кино / Ж. Шапрон, П. Жессати: Пер. с фр. – М. : КоЛибри, Азбука-Аттикус, 2014. – 96 с.
4. Blakey C. Consuming Place: Tourism's Gastronomy Connection. HOHONU, 2012, no. 10, pp .51–54. Available at : <http://hilo.hawaii.edu/academics/hohonu/documents/Vol10x13ConsumingPlace-TourismsGastronomyConnection.pdf>

СИСТЕМА МАРКЕТИНГОВИХ КОМУНІКАЦІЙ У ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ РЕСТОРАННОГО БІЗНЕСУ

Для ресторану особливо гостро стоїть питання вибору оптимального складу системи маркетингових комунікацій, оскільки кожний заклад ресторанної галузі є свого роду унікальним. Той склад інструментів маркетингових комунікацій та спосіб їх використання, який був успішний для одного ресторану, у своїй більшості може бути згубним для іншого ресторану. Отже і вибір елементів маркетингових комунікацій потрібно робити зважено. Серед чинників, які впливають на такий вибір, є:

- приналежність до певного типу закладу ресторанного господарства ставить перед підприємством завдання бути витриманим у способах та стилі комунікування з цільовими аудиторіями. За ступенем комфорту, рівнем обслуговування та обсягом наданих послуг виділяють три класи ресторанів та барів: люкс, вищий та перший [6]. В залежності від класу ресторану чи бару існує обмеження в цільових аудиторіях. Чим вищий клас ресторану, тим заможнішим повинен бути споживач, на якого орієнтована програма комунікації закладу. Це означає, що такі заклади повинні мати унікальний набір каналів поширення інформації серед своїх клієнтів, дійсних та потенційних;

- наявність визначеної концепції діяльності закладу визначає усі напрямки роботи закладу, у тому числі й рекламну. Між концепцією діяльності ресторану та концепцією маркетингу ресторану ми можемо ставити знак рівності, адже їх зміст у своїй більшості співпадає. В основі концепції роботи ресторану чи бару знаходиться чітке бачення типового клієнта, розуміння його потреб та переваг [6]. Ці знання визначають рішення про характер закладу, його спеціалізацію, інтер'єр та екстер'єр приміщень, меню, розважальних програм, режиму роботи та одяг персоналу й багато інших дрібниць – усе це повинно відповідати задуму, концепції роботи закладу. Реклама ресторану чи бару також повинна бути витримана в рамках розробленого стилю. Так само потрібно здійснювати ретельний відбір каналів рекламної комунікації, оскільки не завжди цільова аудиторія може активно використовувати певні канали. До прикладу реклама в газетах та на телебаченні не потрапить у поле зору молоді, оскільки їх стиль життя у своїй більшості пов'язаний з інтернетом та мобільним зв'язком. Тому ближчими та доступними для них будуть реклама у соцмережах та мобільних додатках;

- місце розташування закладу багато в чому впливає на вибір типу закладу та концепції його роботи та просування. Якщо заклад знаходиться в центрі перетину маршрутів активного руху пішоходів, то висновок напрошується самий – забезпечити швидке та якісне

обслуговування. Як тільки з'являється певний бар'єр, наприклад другий поверх приміщення, то таку ціль буде важче досягнути. Очевидно, що потрібно переходити на інший рівень роботи з цільовою аудиторією. І значне навантаження у цій роботі буде перекладатися на рекламну комунікацію та інші інструменти системи маркетингових комунікацій. Крім того, це також визначатиме і склад використання інструментів системи маркетингових комунікацій у діяльності ресторану чи бару.

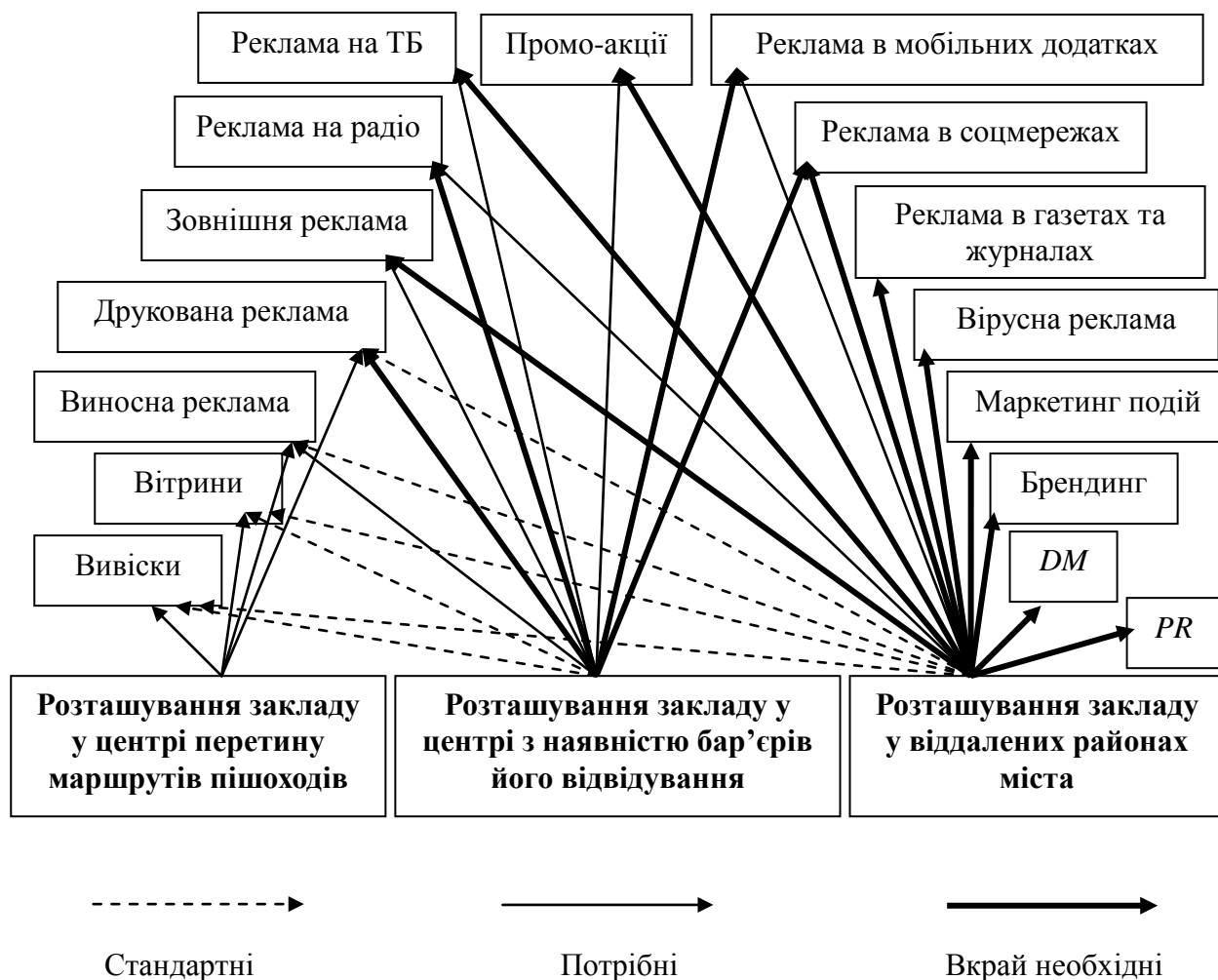

Рис. Використання різних видів реклами та інших інструментів системи маркетингових комунікацій закладами ресторанного господарства залежно від їх розміщення до центру перетину маршрутів пішоходів

Примітка: розроблено автором

Існують різні підходи до класифікації інструментів системи маркетингових комунікацій, але усі вони є достатньо умовними. Кожне підприємство може формувати власну систему класифікації інструментів системи маркетингової комунікації залежно від специфіки організації бізнесу та галузі, в якій воно працює. Тому запропоноване автором групування інструментів маркетингової комунікації є умовним та базується на дослідженнях інших авторів та власних спостереженнях.

Список використаних джерел:

1. Жегус О. В. Особливості комплексу маркетингу підприємств ресторанного господарства / Жегус О. В., Михайлова М. В. – С. 205–209. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dSPACE.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/4357/1/Zegus.pdf>. – Назва з екрану.
2. Воробйова Н. П. Реклама та її вплив на розвиток ресторанного господарства // Збірник наукових праць ХДУХТ «Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг». – 2008. – Випуск 1 (7). – С. 507–516. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://tourlib.net/statti_ukr/vorobjova2.htm – Назва з екрану.
3. Воробйова Н. П. Управління рекламною діяльністю підприємств ресторанного господарства: автореф. дис. на здобуття ступеню кандидата екон. наук : 08.00.04 / Воробйова Наталія Петрівна. – Донецьк, 2008. – 22 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://www.google.com.ua/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=7&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKEwixr17Lz_nWAhVIMJoKHVssDW4QFghJMA&url=https%3A%2F%2Fmydisser.com%2Ffiles%2F87637479.doc&usg=AOvVaw2n9K1Tl4ZbcSf-ndnFw6jV – Назва з екрану.
4. Кучечук Л. Інтернет-реклама як інноваційний елемент комплексу маркетингових комунікацій підприємств готельного бізнесу / Лариса Кучечук // Сучасні тенденції розвитку готельно-ресторанного бізнесу. – Розділ 3. Сучасні концепції менеджменту та маркетингу в управлінні. – С. 268–284. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dSPACE.univer.kharkov.ua/bitstream/123456789/13341/2/%D0%9A%D0%A3%D0%A7%D0%95%D0%A7%D0%A3%D0%9A%20135-143.pdf> – Назва з екрану.
5. Львів'янам розповіли, які штрафи передбачає незаконне відтворення музики // Дивись INFO. – 15 червня 2017 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dyvys.info/2017/06/15/lviv-yanam-rozpovily-yaki-shtrafy-peredbachaye-nezakonne-vidtvorennya-muzyky/> – Назва з екрану.
6. Мазаракі А. А. Організація обслуговування у закладах ресторанного господарства [Підручник] / Мазаракі А. А., П'ятницька Н. О., П'ятницька Г. Т., Литвиненко Т. Є., Русалова А. М., Григоренко О. М., Світлична Л. М. та ін.. (За ред. П'ятницької Н. О.) – К. : Центр учбової літератури, 2011. – 584 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://cul.com.ua/preview/organiz_obslug_Piatnizka.pdf - http://pidruchniki.com/13761025/turizm/kompleks_poslug_zakladiv_restorannogo_gospodarstva#79 – Назва з екрану.
7. Маркетинг ресторана и кафе / Бюро рекламных технологий. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://brt.com.ua/kompleksnie-uslugi/marketing-restorana-i-kafe.html> – Название с экрана.
8. Миронов С. Рекламная кампания ресторана / Миронов Сергей // РестКонсалт. Агентство Оптимизации Ресторанного Бизнеса. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://restconsult.ru/articles/marketing_i_reklama/Reklamnaja_kampanija_restorana.html. – Название с экрана.
9. Примак Т. О. Маркетингові комунікації [навч. посіб.]. / Примак Т. О. – К.: Ельга, Ніка – Центр, 2003. – 280 с.
10. Реклама спорт-бара / Организация бизнеса. Секреты бизнеса для новичка. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://biz911.net/organizatsiya-biznesa/reklama-dlya-biznesa/reklama-sport-bara/> – Название с экрана.
11. Русалова А. М. Сучасні маркетингові технології в управлінні підприємствами ресторанного бізнесу / Русалова А. М. // Інноваційна економіка. – 2015. – № 4 (59). – С. 215–220. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://www.google.com.ua/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKEwjqsLY5v_nWAhViJJoKHcbYC3EQFggmMAA&url=http%3A%2F%2Ffirbis-nbu.gov.ua%2Fcgi-bin%2Ffirbis_nbu%2Fcgiiirbis_64.exe%3FC21COM%3D2%26I21DB%3DUJRN%26P21D

BN%3DUJRN%26IMAGE_FILE_DOWNLOAD%3D1%26Image_file_name%3DPDF%2Fin ek_2015_4_36.pdf&usg=AOvVaw1UpLSjGgCUgcuu_VPUvTqH. – Назва з екрану.

12. Типи закладів ресторанного господарства. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://pidruchniki.com/15290527/turizm/tipi_zakladiv_restorannogo_gospodarstva. – Назва з екрану.

13. Язіна В. А. Застосування інтернет-маркетингу рекламної діяльності на підприємствах готельно-ресторанного господарства / Язіна В.А. // Вісник Донбаської державної машинобудівної академії. – №1 (34), 2015. – с. 225–228. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://www.dgma.donetsk.ua/science_public/ddma/Herald_1\(34\)_2015/article/39.pdf](http://www.dgma.donetsk.ua/science_public/ddma/Herald_1(34)_2015/article/39.pdf). – Назва з екрану.

**к.е.н., доц. Кифяк О.,
Тупиця Л.**

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

РОЗВИТОК НАРОДНИХ ПРОМИСЕЛ І РЕМЕСЕЛ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Одним із завдань, через які має досягатися ефективний сталий розвиток територій, є стимулювання зайнятості населення в сільській місцевості поза сферою сільськогосподарського виробництва, включаючи розвиток аграрного бізнесу, сільського туризму, народних ремесел і промислів, підприємств сфери послуг, збору та переробки дикорослих ягід і грибів, лікарської сировини тощо.

Ще двадцять років тому продукція народних промислів приносила до державної скарбниці України мільйони доларів. Сьогодні, на відміну від багатьох країн світу, в яких народний промисел вважається одним з найприбутковіших секторів економіки, в нашій державі ця діяльність занепадає. Без належної підтримки галузі нині прослідковується згасання творчої ініціативи народних майстрів, перериваються мистецькі династії, а поодинокі ентузіасти та профільна творча спілка не в змозі протистояти руйнівному потоку. Саме тому охорона, відродження, збереження і розвиток народних художніх промислів стало ще однією запорукою для подальшого соціально-економічного розвитку регіонів країни.

До основних проблем розвитку народних промислів і ремесел можна віднести такі:

- занепад мистецьких осередків у більшості регіонів України;
- практично зруйнована матеріально-технічна база підприємств народних художніх промислів;
- призупинена активна підготовка молодшої зміни, фахівців, зникли школи майстерності;
- більшість майстрів позбавлена робочих місць і соціального захисту, права на творчу працю, пенсійне забезпечення, передачу унікальних художніх традицій молодшому поколінню;
- втрачені традиційні ринки збуту готової продукції. Продукуються

вироби низькопробні і далекі від народних традицій, які витісняють із ринку автентичних носіїв етномистецької спадщини;

- зруйнована мережа спеціалізованих навчальних закладів;
- неефективність політики державної підтримки народних майстрів, стимулювання роботи їх творчих спілок та об'єднань [1, с. 394].

У цілому політику в галузі народних промислів та ремесел потрібно реалізовувати на декількох рівнях. Так, макрорівень стосується, перш за все, державної політики в галузі народних промислів, забезпечення правових, організаційних та економічних умов для охорони, відродження, збереження і розвитку народних художніх умінь як важливої складової духовної культури. Мікрорівень є діяльністю на ринку промислів і ремесел, пов'язаною із дослідженням, виявленням та формуванням потреб споживачів з метою задовольнити ці потреби і отримати прибутки. Зокрема, завданнями політики розвитку народних промислів і ремесел є комерціалізація здобутків народних майстрів, реалізація їх приватних та суспільних інтересів, розроблення та реалізація комплексу маркетингу НРП [2].

Однозначно народні промисли та ремесла, як галузь економічної діяльності, повинні бути орієнтовані на маркетинг, адже центрі уваги знаходиться споживач із своїми потребами. Мова йде про споживчий попит, який потрібно досліджувати, стимулювати й формувати. Основними чинниками попиту є цінові та нецінові фактори. До нецінових чинників можна віднести: політика держави та місцеві заходи, конфесійні чинники, сімейні традиції, приватні замовлення, розвиток туризму, фольк- та етномотиви в дизайні приміщень тощо.

Основними неціновими методи та стратегіями розвитку конкурентного потенціалу НРП є: 1) утримання свого місця в уже складених ефективних ланцюгах цінностей та входження в нові; 2) забезпечення конкурентних переваг фірми за рахунок зміни споживчих характеристик товар і послуг, підвищення їх споживчих цінностей; 3) підтримання та підвищення своєї громадської, культурно-політичної та соціально-символічної цінності; 4) вплив і тиск на своїх прямих та умовно-прямих конкурентів, реальних і можливих; 5) використання моделей та механізмів державно-приватного партнерства з метою залучення бюджетних коштів і використання нових форм фінансування на основі державних гарантій; 6) орієнтація на розвиток на основі територіально-локалізованих освітньо-виробничо-збутових комплексів (кластерних структур) [3, с. 560].

Актуальним залишається питання рекламно-інформаційної складової роботи осередків народних промислів. Національна культурна спадщина пропагується несистемно і неефективно, що ускладнює її використання для розвитку культурного туризму.

На нашу думку, для популяризації виробів народних художніх промислів необхідно створити державний реєстр майстрів народного

мистецтва, карту з розміщенням осередків традиційного народного мистецтва та народних художніх промислів, що дасть можливість краще ознайомитись з майстрами регіону. Ефективним PR-рішенням виступає також співпраця народних майстрів з музеями чи художніми центрами. В даному випадку майстри будуть виступати як постачальники творів мистецтва в музеї. Музей може бути місцем продажу товарів, або просто місцем збереження унікальних виробів, як варті уваги, тому таким чином також створюються нові місця дозвілля та відпочинку.

Проведення різних масових свят, фестивалів є прибутковими заходами, тому що це, по-перше, дасть змогу зустрітись народним майстрам зі своїм потенційним споживачем, а по-друге, це, звичайно, значний поштовх розвитку туристичного потенціалу регіону. Зокрема, фестиваль «Прикарпатський вернісаж» в Івано-Франківську, де умільці з усієї України демонструють вишивку, писанки, ліжники, ткані речі, взірці гончарства, ковальства, вироби з лози та інші ужиткові речі ручного виконання. Цікавий фестиваль і тим, що на ньому можна не лише особисто поспілкуватися з майстрами народних промислів, а й побачити процес їх творчості у вигляді майстер-класів, виставки-продажу тощо [4, с. 124].

Отже, для поліпшення розвитку сучасного традиційного й аматорського декоративно-ужиткового мистецтва України, на наш погляд, необхідно:

- розробити комплексну державну програму розвитку традиційного народно-декоративного мистецтва;
- вдосконалити програму охорони, відродження, збереження і розвитку народних художніх промислів;
- поліпшити організаційне та методичне забезпечення підготовки фахівців у галузі народного декоративно-ужиткового мистецтва;
- запровадити навчання з підготовки фахівців народного декоративного мистецтва для загальноосвітніх навчальних закладів;
- активізувати роботу з розробки методичних рекомендацій щодо проведення історико-етнографічних досліджень з питань народного декоративно-ужиткового мистецтва.

Твори народного мистецтва потребують уваги й охорони, адже художня цінність цих унікальних речей не стала меншою, а, навпаки, із зменшенням їх кількості зростає. Тому стимулювання розвитку народних промислів і ремесел треба розглядати через призму життєздатності традицій, зберігаючи самотність кожного центру народної творчості та приймаючи зміни й інновації одночасно.

Список використаних джерел:

1. Карягін Ю. О. Маркетинг турпродукту : підручник /Ю.О. Карягін, З.І. Тимошенко, Т.О. Демура, Г.Б. Мунін. — К.: Кондор, 2009. — 394 с.
2. Кузьмук О. Осередки народних промислів як об'єкти туризму та чинник актуалізації національної культурної спадщини [Електронний ресурс] / О. Кузьмук. — Режим доступу : www.niss.gov.ua.

3. Буднікевич І. Маркетинг у галузях і сферах діяльності: начальний посібник./ І, Буднікевич, О. Баранник, О. Кифяк, І. Немцова, С. Скибінський, І. Черданцева. – Чернівці : Кондратьєв А. В., 2012. – 560 с.

4. Дубровський П.С. Структуризація поняття «народні промисли» / П.С. Дубровський // 2010. – №1. – 124 с.

**к.е.н., доц. Черданцева І.,
Батир П.**

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

РОЗВИТОК РЕГІОНАЛЬНИХ РОЗДРІБНИХ МЕРЕЖ ЯК КРИТЕРІЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Роздрібна торгівля є кінцевою ланкою кожного виробничого ланцюга, а відповідно від якості її функціонування та рівня розвитку залежать ефективність, об'єми і швидкість, з якими товари, вироблені у інших галузях економіки, досягають свого споживача та задовольняють його потреби [1].

Збільшення кількості соціально економічно обґрунтованих торгових закладів із площею, адекватною до потреб торгової зони, дозволить істотно розширити канали просування продукції, забезпечують комфортність та якість процедури покупки, а також можливість вибору умов купівлі. Покупцям буде наданий ширший вибір товарів, що призведе до зростання як обороту регіональної мережі торгових закладів, так і регіонального виробництва у цілому. Крім того, збільшення обороту торгівлі забезпечить надходження додаткових платежів до місцевих бюджетів територіальних громад, що також має важливе значення, враховуючи проблеми, які сьогодні існують в Україні із їх наповненням.

Також слід зауважити, що ріст ефективності регіональної торговельної мережі у поєднанні із забезпеченням справедливої конкуренції, стимулюватиме роздрібних операторів до зниження цін, що позитивно позначиться на якості життя мешканців територіальних громад.

Отже, поліпшення стану роздрібною торговельною мережі є актуальною справою для більшості аспектів життя територіальних громад. Неefективне її функціонування може поставити під загрозу розвиток економіки, якість життя, безпеку і здоров'я населення територіальних утворень. Формування регіональної торговельної мережі визначається дією певних чинників, які можуть як підвищувати, так і знижувати її ефективність [2].

Під поняттям «торговельна мережа» мають на увазі сукупність двох і більше торгових об'єктів, які знаходяться під загальним управлінням, або сукупність двох і більше торгових об'єктів, які використовуються під єдиним комерційним позначенням або іншим засобом індивідуалізації [1]. «Ланцюговий підхід» тлумачення поняття «регіональна роздрібна

торгівельна мережа» передбачає таку форму функціонування торговельної організації, яка реалізує свої бізнес-інтереси у певному територіальному утворенні.

Ряд чинників, які зараз здійснюють найбільш суттєвий вплив на параметри та інтенсивність розвитку регіональних торговельних мереж, заклали основи та окреслили наступні тенденції, узагальнені у таблиці.

Таблиця. Основні чинники та тенденції розвитку регіональної роздрібної торгівлі в Україні

Чинник	Напрямки впливу та тенденції розвитку
Інвестиційний клімат	- Заморожування інвестиційних проектів розвитку торговельних мереж. - Погіршення умов кредитування. - Невизначеність політики комерційних банків.
Девелопмент та оренда	- Більш жорсткі умови для девелоперів. - Перегляд орендних ставок (особливо у регіонах). - Переформатування торговельних мереж.
Регіональна політика	- Призупинення столичної експансії. - Розвиток регіональних торговельних мереж.
Поділ ринку	- Консолідація ринку. - Початок періоду об'єднання та поглинання.
Споживча активність	- Великі інфляційні очікування. - Падіння споживчої активності. - Зниження вартості середнього чеку. - Зміна структури покупок. - Зниження торговельних націнок.
Маркетинг	- Зміна структури асортименту на користь товарів «економ сегмента». - Зменшення торговельних націнок. - Перегляд умов постачання. - Оптимізація логістики. - Збільшення пропозиції товарів під власними товарними марками.
Фінансові результати	- Збільшення заборгованості перед постачальниками. - Зниження темпів падіння товарообігу.

Примітка. Складено на основі досліджень [3-7].

Враховуючи те, що вищенаведені фактори є основною рушійною силою, яка визначає формування регіональних торговельних роздрібних мереж та обумовлює їх ефективність в аспекті задоволення економічних, соціальних та екологічних потреб територіальних громад, на нашу думку, надзвичайно важливим є більш глибоке подальше дослідження впливу кожного конкретного фактора на розвиток роздрібних торговельних мереж регіону та виявлення змін, до яких призводить їх вплив.

Список використаних джерел:

1. Корсак В.І. Фактори впливу на формування регіональних роздрібних мереж торгових закладів / В.І. Корсак // Агросвіт. – 2013. – №4. – С. 45-51.

2. Лазебна І. Формування конкурентного середовища у роздрібній торгівлі [Текст] + [Електронний ресурс] / І. Лазебна // Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. – 2011. – №2. – С.26-37.
3. Логова С.П. Роздрібні мережі [Електронний ресурс] / С.П. Логова. – Режим доступу: <http://www.4service.ua/>
4. Гул. Л. Обзор рынка продовольственного ритейла Западной Украины (Часть 1) [Електронний ресурс] / Л.Гул. – Режим доступу: <http://www.allretail.com.ua>.
5. Корецька Я. Вітчизняні компанії – торгові лідери (у рейтингу роздрібною торгівлі лідирують українські компанії) [Електронний ресурс] / Я. Корецька. – Режим доступу : <http://www.stolytsya.kiev.ua/>
6. Попова О.А. Проритейл / О.А. Попова // Бизнес. – 2011. – № 7(942). – 14.02.2011. – С. 93-95.
7. Мусаєва С. Українська «продажність» зростає [Електронний ресурс] / С. Мусаєва. – Режим доступу: <http://ua.glavred.info/>

**к.е.н., доц. Михайлина Д.,
к.е.н. Роговська-Іщук І.**

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

МІЖНАРОДНИЙ ЛОГОТИП В АЛЬТЕРНАТИВНОМУ ФУНКЦІОНАЛЬНОМУ РОЗРІЗІ

Глибинний і усесторонній характер глобалізації має вагомий вплив фактично на будь-який елемент господарської діяльності, що тяжіє до інтернаціоналізації. Серед таких елементів варто відмітити логотип, який в умовах інтернаціонального застосування виконує роль не лише елементу фірмового стилю та іміджу компанії, а також зачіпає певні аспекти культурології, соціології, психології, семантики тощо. При цьому доцільним є міждисциплінарний підхід до дослідження функціональної диверсифікованості логотипу як образного ринкового елементу.

Як економічний інструмент логотип виступає певною зовнішньою формою, компактним візуальним образом, що займає центральне місце в індивідуальності компанії, відображає її філософію та загальний вектор, створює перше враження в аудиторії і виконує попередні комунікативні функції. У розгорнутому вигляді основні функції логотипу в науковій літературі здебільшого зводяться до таких як: ідентифікаційна (відмітна, розрізняюча), захисна (охоронна, правова), інформаційна, референтна (номінативна, денотативна), металінгвістична, ідеологічна, імітаційна, психологічна (гарантійна), естетична, імпресивна, експресивна, фатична (комунікативна), іміджева тощо. Логотип як елемент рекламної комунікації не може не базуватися на соціально-психологічних феноменах, дослідження і використання котрих дозволяє прогнозувати реакції цільової аудиторії. Тому, враховуючи його глибокий міждисциплінарний контент, пропонуємо виділити такі додаткові функції як: мнемонічна, перцептивна, синестезійна і фрактальна.

Мнемонічна функція логотипу (від д-гр. *μνημονικόν* – мистецтво запам'ятовування) зводиться до того, що він являє собою готовий блок пам'яті, який впроваджується у масову свідомість. Основна задача такого блоку полягає у тому, щоби, по-перше, закласти у довготривалу пам'ять стимулятивні образи й установки на споживання; по-друге, забезпечити їхнє швидке витягнення з пам'яті у кожній конкретній ситуації споживання. Таким чином, досягається ефект полегшеного запам'ятовування потрібної інформації та збільшення об'єму пам'яті шляхом зміни типу інформації, створення асоціацій (заміна абстрактних об'єктів на поняття, що мають візуальне уявлення; зв'язування об'єктів з інформацією, що вже існує у пам'яті).

Перцептивна функція логотипу (від лат. *percipio* – відчуваю, сприймаю) полягає у формуванні вибіркового сприйняття навколишнього середовища, в якому можуть міститися засоби для відновлення рівноваги (задоволення потреби). Тобто, забезпечується процес усвідомлення інтересу як об'єктивно оптимального способу задоволення потреби. У результаті споживач іде у магазин і шукає товар, котрий дозволить забезпечити усвідомлену потребу. Таким чином, має місце індивідуальне сприймання оточення із подальшим формуванням першого враження чи ставлення до об'єкта та виявлення істинної мотивації.

Синестезійна функція логотипу (від д-гр. *σύν* – разом і *αἴσθησις* – відчуття) проявляється у його здатності як символу мимоволі наділятися у свідомості споживача додатковими якостями (запахом, текстурою, смаком, звуковою тональністю). Ці якості є ілюзорними: органи чуття, які зазвичай відповідають за їхню появу, у синестетичному сприйнятті не беруть участі; при цьому відчуття немов змішуються. Іншими словами, це гармонійне полімодальне сприйняття, при якому в єдиному когнітивному акті відбувається утворення різних по типу асоціацій. При цьому асоціації виникають здебільшого у результаті минулого досвіду споживання товару під визначеним логотипом, наділеного відповідними якостями. Деякі з них окремо реєструються як елементи торгових знаків (наприклад, звук мотору мотоциклу *Harley Davidson*, клацання запальнички *Zippo*, фраза "Хелло Мото" компанії *Motorola*, джингл рекламного ролика для розчинної кави *Nescafe* фірми *Nestle* тощо). Загалом, існує проектуюча та асоціативна синестезія. Саме остання пов'язана з враженнями, які закріпилися на підсвідомому рівні.

Фрактальна функція логотипу або функція фрактального стиснення (від лат. *fractus* – подрібнений) полягає у збереженні не усього зображення в його вихідному вигляді, а інформації про його самоподобу, котрої виявляється достатньо для відновлення вихідного зображення. Фрактальна поведінка відтворює постійність, допомагає адаптуватися у стабільних умовах. У роботі з логотипами такий принцип полягає у тому, що усі вони розроблені за єдиним усталеним зразком, який відтворюється кожного разу, як тільки потрібно нанести логотип

повторно. З точки зору сприйняття, цей принцип межує з гештальтпсихологією, яка тяжіє до створення цілісного образу, тобто апелювання до образу фірми через впізнання логотипу як її репрезентуючого елементу. Головні принципи сприйняття будь-якого знаку чи символу у рамках гештальтпсихології: 1) сприйняття образу як фігури, що виділяється на певному фоні (за рахунок контрастності у логотипах); 2) намагання звести фрагментальне зображення у фігуру з простим і повним контуром (принцип завершення у логотипах з негативним простором); 3) групування елементів за різними ознаками (близькість, подібність, безперервність, симетрія). Відзначають також: 1) ефект ізоляції, коли у групі однорідних предметів наш мозок найкраще запам'ятовує той логотип, що максимально відрізняється від інших та 2) ефект обрамлення, коли логотип, спрацьовує як сигнал для імпліцитної системи головного мозку (автопілоту), яка інтегрує сприйняття й інтуїцію, що нині досліджують у рамках нейромаркетингу.

З іншого боку, фрактальна функція логотипу проявляється і на етапі його дизайну у контексті перенесення певних образних елементів з навколишнього середовища, передовсім з природи, яка виконує три основних завдання: рух, збереження і під'єднання енергії. Використання природних шаблонів (біомімікрія) здатне зробити логотип сильнішим і зрозумілішим для людей уже на підсвідомому рівні, що інтернаціоналізує його функцію, тобто універсалізує його сприйняття. Так, окремі, запозичені з природи елементи, на підсвідомому рівні позначають певні процеси: 1) розгалуження (лінійні моделі гілля, коріння, річок, кровоносних судин тощо) – процес обміну, перенесення енергії (наприклад, логотипи *Als Capital, Nobis*); 2) гвинт (структура ДНК, смерч) – концентрування енергії, єднання протилежностей, швидкий результат і довговічність (часто застосовується у логотипах медичних установ); 3) спіраль (ембріон, насіння, що проростає) – безперервна робота і ріст (наприклад, логотипи *Sun Travel Club, Geocore, Elin, Disney* тощо). У деяких логотипах ідеєю композиції стають такі прості форми як крапка, крапля, кільце, що можуть надати відчуття текучості, цілісності, завершеності тощо. Згідно з принципами біомімікрійного маркетингу, асоціації з природою викликають у нас відчуття довіри. Процес перетворення образів природи у ринковий та ідеологічний інструмент досліджений у рамках концепції Коерта ван Менсвурта "*Next Nature*".

Тут варто також зазначити, що успішний дизайн логотипу, як і виконання будь-якого геніального витвору мистецтва, базується на принципі "золотого перетину" (числа Фі, послідовності Фібоначчі), який, існуючи у всіх нерукотворних об'єктах, полягає у гармонійній пропорції, коли одна частина елементу співвідноситься з іншою, як усе ціле до першої частини (на кшталт структури дерев, сніжинок, кровоносної системи тощо). Серед відомих логотипів, з урахуванням золотого перетину виконані, наприклад, *Apple, Mastercard, Toyota, BP, Pepsi,*

National Geographic, Chevron, iCloud, Twitter та ін., чиї зображення зразу спливають у пам'яті. Емпіричні дослідження довели, що логотипам, виконаним за принципом золотого співвідношення (1:1,618) надають перевагу у різних культурах. Згідно з дослідженнями німецького психолога Г.Фехнера та його послідовників людський мозок сприймає їх як природні об'єкти.

Отже, апелювання до міжнародного контексту застосування логотипів розширює проблемне поле їхнього функціонального навантаження, яке разом із традиційними ринковими категоріями можна доповнити такими альтернативними функціями як мнемонічна, перцептивна, синестезійна та фрактальна. Усі вони розкривають багаторівневу роль логотипу, виявляють його універсальні компоненти, що здатні ефективно спрацьовувати у глобальному багатокультурному середовищі.

Список використаних джерел:

1. Елина Е.А. Семиотика рекламы [Електронний ресурс] / Е.А. Елина. – М. : “Дашков и К”, 2013. – 136 с. – Режим доступу : <http://book-online.com.ua/read.php?book=3754&page=29>.
2. Зайцев М. Биомимикрический маркетинг: природа как маска капитализма [Електронний ресурс] / М.Зайцев // Theory and practice. – Режим доступу : <https://theoryandpractice.ru/posts/7801-biomarketing>.
3. Куприна Ю.П. Дизайн логотипа и его особенности [Текст] / Ю.П.Куприна // Социально-экономические явления и процессы. – 2014. – №3 (061). – С. 243–248.
4. Лебедев Н.А. Логотип как форма массового сознания: структура, функции, эмблематика: автореф. дис. на соиск. уч. степени канд. культурологии: спец. 24.00.01 “Теория и история культуры” [Текст] / Н.А.Лебедев; ФГБОУ ВПО “Ивановский государственный университет”. – Иваново, 2013. – 24 с.
5. Мультченко О. Дизайн логотипа: как использовать природные модели [Електронний ресурс] / О. Мультченко // Freelance today. – Режим доступу : <https://freelance.today/poleznoe/dizayn-logotipa-kak-ispolzovat-prirodnye-modeli.html>

РОЗДІЛ 3

ФІНАНСОВІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

**д.е.н., проф. Ковальчук Т.,
Марут С. ,
к.е.н., Охрімівський О.**

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ФІНАНСОВА ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ: СУЧАСНИЙ СТАН, ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ

Невід'ємною складовою державної регіональної політики в Україні є децентралізація. Відповідно до «Стратегії сталого розвитку «Україна-2020» [1], метою політики у сфері децентралізації є відхід від централізованої моделі управління в державі, забезпечення спроможності місцевого самоврядування та побудова ефективної системи територіальної організації влади в Україні, реалізація у повній мірі положень Європейської хартії місцевого самоврядування, принципів субсидіарності, повсюдності і фінансової самодостатності місцевого самоврядування через створення системи об'єднаних територіальних громад.

Децентралізація передбачає передачу на місцевий, регіональний рівень повноважень, підкріплених ресурсами, які реально місцева влада може опанувати задля виконання покладених на неї обов'язків, створюючи сприятливі умови для економічного зростання на місцях. Успішне вирішення цього питання сприятиме виходу країни з кризи, підвищенню рівня соціально-економічної стабілізації та темпів економічного зростання, успіху регіонального розвитку та економічного зростання національної економіки.

Для регулювання процесу децентралізації розпорядженням Кабінету Міністрів України схвалена Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні (від 1 квітня 2014 р., № 333-р – далі Концепція) [3], згідно з якою на рівень регіону передбачено передати низку повноважень, пов'язаних із утриманням об'єктів спільної власності територіальних громад регіону; розбудовою та утриманням дорожньо-транспортної інфраструктури регіонального значення; наданням послуг третинного рівня медичного забезпечення; наданням послуг спеціалізованої середньої освіти (закладів професійно-технічної освіти); за регіоном закріплюються повноваження здійснювати стратегічне планування регіонального розвитку (у т.ч. йдеться про розробку стратегій регіонального розвитку на період до 2020 року); забезпечити розвиток культури, спорту та туризму, здійснювати роботи, пов'язані із захистом навколишнього природного середовища, дотриманням принципів сталого (екологічно-

зорієнтованого) регіонального розвитку. Урядом України затверджено План заходів з реалізації Концепції, відповідно до цього плану було внесено зміни до Бюджетного та Податкового кодексів України, якими здійснено перший етап бюджетної децентралізації. Так, зміни до Бюджетного кодексу фактично є основою для стимулювання громад до об'єднання та підвищення їхньої спроможності через механізм переходу бюджетів об'єднаних громад на прямі міжбюджетні відносини з державним бюджетом.

Отже, об'єднання територіальних громад є запорукою переходу місцевого самоврядування на якісно новий рівень. Парламентом ухвалено Закони України «Про засади державної регіональної політики» (№ 156 VIII від 05.02.2015) та «Про добровільне об'єднання територіальних громад» (№ 157 VIII від 05.02.2015), а Урядом для забезпечення їх реалізації затверджено Методику формування спроможних територіальних громад (постанова КМУ № 214 від 08.04.2015 – далі Методика). Саме ці акти визначають, яким чином відбуватиметься об'єднання громад для того, щоб вони стали спроможними.

Головною рушійною силою процесу утворення об'єднаних спроможних територіальних громад є фінансове забезпечення їх діяльності, тобто отримання власних повноважень і фінансової бази на виконання цих повноважень. Варто зазначити, що згідно Методики «спроможна територіальна громада – це територіальні громади сіл (селищ, міст), які в результаті добровільного об'єднання здатні самостійно або через відповідні органи місцевого самоврядування забезпечити належний рівень надання послуг, зокрема в сфері освіти, культури, охорони здоров'я, соціального захисту, житлово-комунального господарства, з урахуванням кадрових ресурсів, фінансового забезпечення та розвитку інфраструктури відповідної адміністративно-територіальної одиниці» [4].

З 1 січня 2015 року до Бюджетного кодексу України внесено цілу низку змін [5], які фактично є основою для стимулювання громад до об'єднання та посилення їхньої спроможності шляхом встановлення механізму переходу об'єднаних територіальних громад на прямі міжбюджетні відносини з державним бюджетом. Об'єднані територіальні громади набувають статусу міст обласного значення. Найважливішим питанням щодо стимулювання та реалізації об'єднання територіальних громад є державна фінансова підтримка, яка полягає в наданні коштів з Державного фонду регіонального розвитку на проекти, спрямовані на підтримку добровільного об'єднання територіальних громад, підготовлені відповідно до Бюджетного кодексу, і надання коштів у вигляді субвенцій з державного бюджету для формування відповідної інфраструктури згідно зі стратегічними програмами розвитку територій та планами соціально-економічного розвитку [5, стаття 24-1]. Основним джерелом

фінансування шкіл та первинної медичної допомоги є також субвенції з Державного бюджету.

У 2015 році місцевим бюджетам з державного бюджету передано плату за надання інших адміністративних послуг і державне мито. Надходження до загального фонду розширено за рахунок передання із спеціального фонду екологічного податку, єдиного податку та податку на нерухоме майно, які раніше були джерелами формування бюджету розвитку. Також зміни стосуються закріплення за місцевими бюджетами стабільних джерел, а саме податку на доходи фізичних осіб за новими нормативами й податку на прибуток підприємств, зарахування до місцевих бюджетів збору з роздрібного продажу підакцизних товарів за ставкою 5% вартості реалізованого товару, збільшення відсотка екологічного податку. Внесені зміни дали місцевим бюджетам можливість використовувати кошти на різні цілі, а не тільки на видатки капітального характеру. Проте залишаються не вирішеними такі головні проблеми: розмежування повноважень між органами державної влади та органами місцевого самоврядування, проблема достатнього фінансового забезпечення виконання делегованих повноважень, проблема низької власної фінансової бази місцевого самоврядування, проблема малоефективної чинної моделі фінансового вирівнювання тощо.

У 2016 році доходи загального фонду місцевих бюджетів Чернівецької області продемонстрували позитивну тенденцію, що підтверджується даними таблиці 1. В 2015 року загальний фонд місцевих бюджетів поповнився на 39% такими новими видами трансфертів, як: освітня субвенція, субвенція на підготовку робітничих кадрів і медична субвенція, а у 2016 році, крім вищезазначених, місцеві бюджети отримали субвенцію на формування інфраструктури в сумі 45,4 млн. грн. Міжбюджетні трансфери з державного бюджету в загальному фонді місцевих бюджетів Чернівецької області у 2016 році становили 73%, з яких – 67% субвенції. Надходження власних ресурсів до загального фонду місцевих бюджетів зросли на 50% або на 626 млн. грн. порівняно з аналогічним періодом 2015 року та склали 1886,1 млн. грн. Найбільшу питому вагу в надходженнях власних ресурсів (48%) становить податок на доходи фізичних осіб.

З передбачених субвенцій в Державному бюджеті України на 2017 рік в сумі 61935,9 тис. грн. місцевим бюджетам на формування інфраструктури об'єднаних територіальних громад (ОТГ) Чернівецької області з початку року надійшло – 48173,0 тис. грн., або 77,8 %. Касові видатки місцевих бюджетів об'єднаних територіальних громад станом на 01.11.2017 року становили – 23378,0 тис. грн., тобто кошти освоєно на 48,5 %). Залишок невикористаних коштів становить – 24786,0 тис. грн., або більше половини від коштів, що надійшли на формування інфраструктури об'єднаних територіальних громад. Отже, відсутність комплексного та зваженого підходу до організації реформ у даному

напрямі перешкоджає перетворенню фінансової децентралізації в реальний механізм перерозподілу бюджетних коштів. В результаті місцеві органи самоврядування не здатні в повній мірі задовольнити потреби населення у суспільних благах.

Найбільше невикористаних коштів на виконання запланованих заходів по розвитку інфраструктури в Вижницькій ОТГ – 3692,5 тис.грн., Мамалізькій – 2530,2 тис.грн., Вашківецькій Вижницького району – 1689,5 тис.грн., Волокській – 1101,9 тис.грн., Вашківецькій Сокирянського району – 1587,6 тис.грн., Сторожинецькій ОТГ – 1435,1 тис.грн., Рукшинській – 2752,0 тис.грн., Клішківецькій – 1706,6 тис.грн. та Недобоївській ОТГ – 1181,1 тис.грн.

Таблиця. Фактичні надходження доходів загального фонду місцевих бюджетів Чернівецької області, млн.грн.

Показники	2015	2016	Відхилення
Податок на доходи фізичних осіб	616,1	915,9	299,8
Плата за землю	164,1	254,8	90,7
Єдиний податок	153,7	217,3	63,6
Акцизний податок	181,8	267,9	86,1
Інші податки і збори	144,4	230,2	85,8
Всього дотацій в т.ч.	421,1	402,3	-18,8
Базова дотація	329,8	318,3	-11,5
Всього субвенцій в т.ч.	4015,8	4693,4	677,6
Медична субвенція	1033,7	983,8	-49,9
Освітня субвенція	1193,0	1188,6	-4,4
Субвенція на формування інфраструктури	0,0	45,4	45,4
Усього доходів з урахуванням міжбюджетних трансфертів з державного бюджету	5697,0	6981,8	1284,8

В основному суми недовикористаних субвенцій складають кошти, передбачені на проведення капітального ремонту будівель, системи каналізації, водопостачання та опалення, вуличного освітлення, комунальних доріг, будівництво лікарських амбулаторій загальної практики сімейної медицини, добудови приміщень дитячих навчальних закладів, придбання автомобілів для потреб амбулаторій, реконструкції і утеплення фасадів ДНЗ, придбання спецтехніки для комунальних підприємств та інші. Із наявних в районах і ОТГ на початок року вільних залишків бюджетних коштів в сумі 185,8 млн. грн. станом на 01.07.2017 р. розподілено 149,8 млн. грн., при цьому на оплату праці спрямовано лише 31,6 млн. грн. або 21.1 %, на оплату комунальних послуг і енергоносіїв – 9,0 млн. грн. (6 %).

Дебіторська заборгованість місцевих бюджетів області по

загальному фонду станом на 01.09.2017 року становила 6,5 млн. грн. Порівняно з I кварталом 2017 року вона збільшилась на 1,6 млн. грн., а порівняно з I півріччям 2017 року – на 4,9 млн. грн. По спеціальному фонду дебіторська заборгованість склала 26,7 млн. грн., її збільшення відбулось відповідно на 15,4 і 7,6 млн. грн.

Кредиторська заборгованість місцевих бюджетів області по загальному фонду на 01.09.2017 р. склала 474.1 млн. грн., вона зменшилась порівняно з I кварталом на 28.4 млн. грн., а I півріччям на 174,8 млн. грн. По спеціальному фонду кредиторська заборгованість склала 1,5 млн. грн. (порівняно з I кварталом і I півріччям 2017 року зменшилась відповідно на 1,8 і 1,4 млн. грн.)

Здійснено розподіл додаткових надходжень від перевиконання доходної частини місцевих бюджетів за підсумками роботи упродовж 2017 року в загальній сумі 37,3 млн. грн., з яких на оплату комунальних послуг і енергоносіїв – 1,8 млн. грн.. або 4,8 %, на придбання продуктів харчування та медикаментів – 0,8 млн. грн. (2,1 %). Левову частину цих надходжень в сумі 23,8 млн. грн. спрямовано місцевими бюджетами на капітальні та інші видатки.

З метою забезпечення виконання Стратегії і Плану заходів з реалізації Стратегії розвитку Чернівецької області, повного і ефективного використання коштів місцевими бюджетами за рахунок субвенції з державного бюджету потрібно: розпорядникам бюджетних коштів, керівникам структурних підрозділів райдержадміністрацій та ОТГ розробити термінові заходи для своєчасного і повного освоєння субвенцій з державного бюджету на здійснення заходів соціально-економічного розвитку територій; постійно здійснювати контроль та проводити аналіз стану дебіторської, кредиторської заборгованості, вживати заходи щодо зменшення та недопущення її зростання; для забезпечення проведення своєчасних розрахунків за енергоносії та комунальні послуги спрямувати частину очікуваного перевиконання доходної частини місцевих бюджетів та кошти за результатами перерозподілу асигнувань власних надходжень, враховуючи пріоритетність його спрямування; на здійснення переданих державою видатків з утримання закладів освіти та охорони здоров'я, в тому числі на проведення розрахунків бюджетними установами за енергоносії та комунальні послуги, потребу в коштах проводити ще при розрахунках їх Міністерством фінансів України під час формування державного бюджету на наступний рік, з врахуванням збільшення цін (тарифів) на енергоносії та комунальні послуги, які будуть зростати протягом року.

Список використаних джерел:

1. Стратегія сталого розвитку «Україна -2020» від 12 січня 2015р. [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.president.gov.ua/documents/18688.html>.
2. Європейська хартія місцевого самоврядування від 06.11.1996 р. [Електронний ресурс]. - Режим доступу : http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/994_036.

3. Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні: [Електронний ресурс]. - Режим доступу : zakon.rada.gov.ua/go/333-2014-p

4. Методика формування спроможних територіальних громад (постанова КМУ No 214 від 08.04.2015). [Електронний ресурс]. - Режим доступу : www.kmu.gov.ua/control/uk/...article?art

5. Бюджетний кодекс України: [Електронний ресурс]. - Режим доступу : zakon.rada.gov.ua/go/2456-17

6. [Електронний ресурс]. - Режим доступу : zakon.rada.gov.ua/go/333-2014-p

д.е.н., проф., Нікіфоров П.О.

Чернівецький національний університет імені Ю.Федьковича

БЮДЖЕТНА ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Бюджетна (фіскальна) децентралізація в Україні формує нову якість бюджетного процесу, особливо в організації міжбюджетних відносин. Децентралізація задекларована як один із пріоритетів у системному реформуванні країни і суспільства, як побудова нової моделі владних відносин у державі, яка базується на нових фінансових відносинах.

Згадаємо, що Європейська Хартія місцевого самоврядування була розроблена в період динамічного процесу становлення органів місцевого самоврядування (ОМС). У 60-70 рр. ХХ ст. більшість європейських країн здійснили перерозподіл повноважень і сфер відповідальності між різними рівнями державного управління, добавивши компетенцію нижчих рівнів, а в деяких випадках створивши новий проміжний рівень влади.

У широкому розумінні проведення децентралізації мало на меті:

- передати повноваження на надання суспільних послуг ОМС базового рівня;
- підвищити фінансову спроможність ОМС для виконання делегованих їм повноважень. Зміни, в першу чергу, стосувались системи фінансового вирівнювання: нормативів розщеплень загальнодержавних податків і зборів та методології розрахунку видаткових потреб;
- урегулювати систему державного контролю з метою забезпечення підвищення ефективності виконання функцій в межах делегованих ОМС повноважень.

Функції, які були притаманні державі на всіх рівнях управління, в останні десятиріччя значно змінилися. Зміни були пов'язані з реальними проблемами суспільства, насамперед у суспільному секторі та соціальній сфері.

Містобудування, водопостачання та водовідведення, вивіз сміття, дошкільна та базова середня освіта, соціальні послуги сьогодні є основними сферами повноважень ОМС у більшості розвинутих країн. Проте значні відмінності спостерігаються у межах і розмірах повноважень

у кожній зазначеній сфері, формуючи у кожній окремій країні свою бюджетну систему, а в її рамках і міжбюджетні відносини.

Суспільні товари і послуги повинні надавати відповідні інститути. Ключовий аспект – визначення підпорядкування таких суб'єктів центральним органам влади, ОМС чи органам влади проміжного рівня. При загальному теоретичному підході питання вирішується легко: надання загальних суспільних благ повинно здійснюватись органами центральної влади, а місцевих суспільних – відповідно органами самоврядування. Складнощі виникають при аналізі кожного окремого суспільного блага. При різних обставинах повноваження на надання суспільних послуг можуть, а в більшості випадків повинні бути розмежовані між рівнями державного управління. Фінансування таких повноважень забезпечується складною системою міжбюджетних відносин.

Світовий досвід доводить, що ефективне функціонування будь-якої моделі міжбюджетних відносин передбачає чітке розмежування повноважень між усіма рівнями влади за видатками, наділення відповідних рівнів влади достатніми для реалізації цих повноважень фіскальними ресурсами, а також згладжування вертикальних і горизонтальних дисбалансів за допомогою системи бюджетних трансфертів для забезпечення на всій території країни певного стандарту державних послуг. Тому сьогодні незмінними вектором бюджетної децентралізації в Україні повинно стати формування фінансово спроможних територіальних громад базового рівня з відповідальними органами влади, які мають достатні фіскальні можливості для надання необхідного обсягу суспільних послуг і розбудови соціальної інфраструктури місцевого значення.

Бюджетна децентралізація в Україні повинна формувати чітку структуру розподілу повноважень і фінансових ресурсів за рівнями бюджетів – державний, обласний, об'єднаних територіальних громад (ОТГ) або міст обласного значення. Надання додаткових повноважень базовому рівню – ОТГ – повинно корелюватись з фінансовими ресурсами, які передані їм державою.

Водночас практика формування ОТГ в країні виявила цілий ряд проблем. Серед них – повільний процес добровільного об'єднання існуючих громад в ОТГ, пошуки оптимальних параметрів ОТГ за чисельністю жителів і розмірами території, внесення змін в існуюче законодавство щодо розширення повноважень ОМС з управління земельними ресурсами для якісного планування розвитку території, надання податкових преференцій бізнесу, який сприяє розвитку місцевого самоврядування, покращенню благоустрою території громади та інші. Окремо стоїть питання протидії створенню нових ОТГ на районному рівні, де фінансові ресурси районів, в яких створені одна або декілька ОТГ, стають просто мізерні. Міста обласного значення після бюджетної децентралізації, по суті, отримали все, що планували.

Повноваження в них вже були, реформа гарантували їм фінанси. Але сьогодні такі міста досить повільно формують свої ОТГ.

Проект держбюджету 2018 і пакет законодавчих змін до нього внесено своєчасно в парламент. У суспільстві йде широка та відкрита дискусія щодо його основних параметрів. Системний аналіз запропонованих змін дозволяє виокремити нові ризики для місцевого самоврядування у 2018 році стосовно бюджетної децентралізації. Серед них такі:

- найголовніший – зміни в мотиваційному механізмі горизонтального вирівнювання шляхом збільшення з 50% до 80% вилучення коштів з місцевих бюджетів у державний (т.з. резервна дотація). Саме в цій пропозиції закладено найбільший ризик для просування бюджетної децентралізації;

- у системі міжбюджетних відносин зі складу субвенції на сплату житлово-комунальних послуг виключено оплату пільг і залишено фінансування з держбюджету тільки субсидій. За оцінками – це додаткове навантаження на місцеві бюджети у розмірі 7 млрд. грн. Крім того на них покладено ще й погашення існуючої заборгованості за такими послугами – це ще 8-9 млрд. грн.;

- додаткова дотація в обсязі 16,5 млрд. грн. на утримання освітніх і медичних закладів буде розподілятися тільки через обласні бюджети державними адміністраціями. Це порушує децентралізаційні принципи;

- коштів освітньої та медичної субвенції явно недостатньо для повного забезпечення повноважень, делегованих державою;

- не передбачене врегулювання питання середньострокових позик, існуючий борг місцевих бюджетів у обсязі 9 млрд. грн. виник внаслідок прорахунків у бюджетному плануванні Мінфіном у 2008-2014 рр. і його треба законодавчим рішенням списати за рахунок вільного залишку коштів держбюджету на 1 січня 2018 р.;

- у проекті бюджету на 2018 рік не передбачена субвенція на пільгове перевезення та надання послуг зв'язку окремих категорій громадян. Право на пільговий проїзд і зв'язок закріплено державою, а не органами місцевого самоврядування і фінансування їх з місцевих бюджетів, а не з державного, порушує основні принципи Бюджетного кодексу.

к.е.н., Антохова І.

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича,
Попель Л., УДФСУ

ФУНКЦІОНУВАННЯ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В УМОВАХ БЮДЖЕТНОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

Проведення адміністративної реформи в Україні передбачає формування самодостатніх об'єднаних територіальних громад

фінансово спроможних самостійно вирішувати питання місцевого розвитку та покращення матеріального добробуту населення. Такі громади потребують передачі на місцевий рівень відповідних повноважень та зростання обсягів бюджетних ресурсів.

Значним кроком реалізації нової моделі фіскальної політики розвитку територіальних громад є проведення реформи бюджетної децентралізації. Основними напрямками якої є чіткий розподіл повноважень та передача їх на місцевий рівень, впровадження відповідальності за результати діяльності на різних рівнях місцевого самоврядування, стимулювання процесів об'єднання територіальних громад та підвищення їх фінансової спроможності.

Після прийняття Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад», внесення змін до Бюджетного та Податкового кодексів в Україні зроблено ряд важливих кроків щодо децентралізації державного управління, яке проявляється в передачі політичних, адміністративних та фінансових повноважень підрозділам нижчого рівня державної влади.

Слід зазначити, що важлива роль в процесі децентралізації належить інституту місцевого самоврядування та формуванню спроможних об'єднаних територіальних громад. Головна мета заради якої повинно здійснюватись об'єднання громад полягає в забезпеченні локальної демократії, субсидіарності та створення умов для найбільш ефективного вирішення соціальних питань. Даним громадам передаються повноваження, ресурси і відповідальність за виконання покладених на них функцій та використання ресурсів [2].

Законодавчо визначено, що об'єднання територіальних громад повинно відбуватись на добровільних засадах і на кінець об'єднувального процесу в Україні має бути близько 1500 потужних громад. Існуюча практика об'єднання громад має ряд переваг та окремих недоліків, оскільки має місце використання примусового способу укрупнення, прояв пасивності та не готовність громадян брати участь у вирішенні проблем своїх громад.

Світовий досвід підтверджує, що забезпечення належного рівня місцевого розвитку об'єднанні територіальні громади можуть досягти тільки при наявності в їх розпорядженні достатнього обсягу фінансових ресурсів, які в першу чергу формуються за рахунок бюджетних коштів. Фінансова самодостатність територіальних громад дозволить розвинути та покращити інфраструктуру населених пунктів, відремонтувати дороги, забезпечити належний рівень розвитку освіти, культури, охорони здоров'я, соціального захисту, житлово-комунального господарства та провести інші заходи.

Самодостатність територіальних громад виражається обсягом їх бюджетів, відповідно, на першому етапі бюджетної децентралізації виникла необхідність збільшити дохідну частину бюджетів

територіальних громад за рахунок нових джерел надходжень та державних субвенцій. Крім того, позитивні результати дає впровадження нового механізму бюджетного регулювання, а саме заміна системи тотального збалансування всіх місцевих бюджетів системою горизонтального вирівнювання податкоспроможності території залежно від рівня надходжень на одного жителя [1].

Слід зазначити, що ті об'єднані територіальні громади, які утворились в числі перших і на території яких мали місце наявні об'єкти оподаткування екологічного податку, акцизного податку, податку з продажу виявились в більш виграшному становищі. За рахунок надлишку коштів в громадах було зроблено ряд добрих справ, профінансовано ряд заходів на які впродовж багатьох років не виділялось жодної гривні. Проте проект державного бюджету на 2018 рік передбачає ряд заходів, які суперечать принципам бюджетної децентралізації.

Отже, проведення реформи та впровадження принципів децентралізації забезпечує об'єднаним територіальним громадам кращі фінансові умови та можливості для подальшого розвитку. Впровадження принципів децентралізації забезпечує громадам повноваження та ресурси для власного розвитку. від так об'єднанні територіальні громади можуть реалізовувати стратегічні плани, надавати якісні послуги населенню.

Список використаних джерел:

1. Бюджетний кодекс України: Прийнятий 21 червня 2001 року № 2542-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 37.
2. Бюджетний менеджмент: стан та оцінка ефективності: монографія / С.В. Михайленко. – Одеса : ВМВ, Друк Південь, 2010. – 400 с.

к.е.н. Биндю В.

ВПНЗ «Буковинський університет»,

Давидова С.

Чернівецький національний університет імені Ю.Федьковича

ДОХОДИ БЮДЖЕТУ МІСТА ЧЕРНІВЦІ

В умовах бюджетної децентралізації зростає роль місцевих бюджетів територіальних громад. Вони більш спроможні самостійно виконувати видаткові повноваження, оскільки зростають обсяги їх бюджетних доходів. Міський бюджет м. Чернівці за доходами зріс майже в двічі, має місце надлишок невикористаних бюджетних коштів. Це сприяє розвитку даної територіальної громади.

Бюджет м. Чернівці виступає фінансовим забезпеченням економічного та соціального розвитку даної територіальної громади.

Саме доходи міського бюджету є фінансовою основою покриття бюджетних видатків та фінансовим забезпеченням виконання функцій покладених на Чернівецьку міську раду. Ефективна політика формування доходів визначає здатність міської ради, щодо виконання видаткових зобов'язань. Якісне планування доходної частини міського бюджету безпосередньо впливає на обґрунтованість показників соціально-економічного розвитку міста. Відповідно, важливе значення мають питання впровадження ефективних механізмів наповнення дохідної частини бюджету міста та забезпечення контролю за їх надходженнями.

Бюджетний потенціал міста Чернівці виражається здатністю міського бюджету самостійно вирішувати питання та забезпечувати фінансування видаткових потреб власними коштами. В умовах бюджетного реформування за міським бюджетом законодавчо закріплені більш стабільні та бюджетоутворюючі джерела доходів, які дозволяють самостійно визначати напрями використання коштів і забезпечувати їх фінансове покриття.

Впродовж 2012-2016 років доходи бюджету м. Чернівці мають позитивну динаміку до зростання з 972,5 млн. грн. у 2012 році до 1907,6 млн. грн. у 2016 році, що на 37,1% більше фактичних надходжень в 2015 році; та на 35,3% у 2015 році до факту 2014 року; на 2,43 % у 2014 році до 2013 року; на 7,4 % у 2013 році до 2012 року [3].

Слід зазначити, що зростання обсягів бюджетних доходів із року в рік пов'язане з розширенням бази оподаткування, зростання кількості платників податків, розвитком підприємницької діяльності та запровадженням нових підходів до формування ресурсної бази бюджету в умовах бюджетної децентралізації, а саме закріплення за бюджетами територіальних громад вагомих бюджетоутворюючих податків, а саме податку з продажу, екологічного та акцизного податку, податку на майно та інших. Відповідно, змінено склад місцевих податків та зборів, так до їх складу ввійшли в 2015-2017 роках єдиний податок, плата за землю, податок на майно та інші. Дані податки мають характеристику бюджетоутворюючих податків. тому відповідно, забезпечили зростання доходів для забезпечення виконання власних повноважень[2].

Безпосередньо бюджетний потенціал міста знаходиться в прямій залежності від економічного та податкового потенціалу міста. Слід також зазначити, що сьогодні за останніми статистичними даними промисловий комплекс міста Чернівці представлений 161 підприємством, які за основними видами промислової діяльності поділяються на 10 галузей, щорічно зростають обсяги оподаткованих оборотів.

Дохідний потенціал бюджету міста Чернівці також напряму залежить від його податкового потенціалу, оскільки податкові надходження складають основу бюджетних доходів міста. Податкова база міста значно розширилась за рахунок зростання кількості платників податків. Станом на 01.01.2017 року загальна кількість платників

податків (юридичних осіб) склала 9382 суб'єкти та 23459 фізичних осіб (підприємців). На спрощеній системі оподаткування за I-III групами оподаткування перебувають 13257 суб'єктів підприємництва, з них 11505 – фізичних осіб (підприємців). Безумовно, в даному напрямі спостерігається приріст кількості платників податків [3].

Однак слід зауважити, що серед кількості зареєстрованих платників є значна кількість тих які не сплачують податки в бюджет міста. До такої категорії платників відносяться ті платники, які не приступили до діяльності, які ухиляються від сплати податків, які подають від'ємні декларації, які ведуть подвійні бухгалтерії, виплачують заробітню плату найманим працівникам в конвертах. Все це призводить до значних бюджетних втрат [1].

Даній проблемі повинна увага зі сторони керівники влади м. Чернівці та контролюючі органи міста, особливо слід вивчити питання легалізації заробітної плати, виявлення фіктивних фірм, фірм прокладок, реалізації контрабандних товарів тощо.

Протягом 2012-2016 років податкові надходження завжди виступали найбільшим джерелом доходів бюджету м. Чернівці, це суми податків та зборів, які поступають до бюджету відповідно до діючого законодавства. Обсяги податкових надходжень із року в рік збільшуються з 420,8 млн. грн. у 2012 році до 826,4 млн. грн. у 2016 році. [3] Чернівецька міська рада разом з ОДПІ м. Чернівці забезпечували виконання планових показники бюджет м. Чернівці в межах планових показників з незначним відхиленням, До 2014 року спостерігалось хронічне не виконання планових показників, починаючи з 2014 року спостерігалось перевиконання плану надходжень. Хоча мають місце бюджетні втрати пов'язанні з неплатежами до бюджету, виникненням недоїмки та законодавчою неврегульованістю в сфері оподаткування, фактами ухилення від сплати податків, приховуванням оборотів.

Отже, доходи міського бюджету міста є фінансовим підґрунтям виконання видаткових повноважень. Аналіз бюджетних доходів підтверджує їх спроможність забезпечити розвиток міста Чернівці в перспективі.

Список використаних джерел:

1. Кириленко О. П. Формування бюджетної політики економічного зростання територіальних громад / Кириленко О.П. // Фінанси України. – 2015. – №9. – С. 3-9.
2. Буряченко А. Є. Проблемні питання розробки й впровадження фінансової політики на місцевому рівні / А. Є. Буряченко // Ринок цінних паперів в Україні. – 2014. – №7-8. – С. 3-9.
3. Пояснювальні записки про виконання міського бюджету м.Чернівці за період 2012-2016 років.

СТАЛИЙ РОЗВИТОК МІСЦЕВОЇ ГРОМАДИ ЯК ЧИННИК ПОСИЛЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ

У сучасних умовах розвитку економіки місцевих громад з огляду на процеси глобалізації та загострення конкуренції питання фінансової безпеки суб'єктів господарювання окремих регіонів набуває актуальності. Зараз виникає нагальна потреба в механізмі мобілізації й оптимальному управлінні фінансовими ресурсами суб'єктів господарювання саме для захисту здійснюваної ними підприємницької діяльності від наслідків нестабільної економічної ситуації в Україні та неефективного управління.

Фінансова безпека підприємства характеризується рівнем його фінансової захищеності, а також є основою для забезпечення необхідних умов стійкого розвитку підприємства та економіки України. Отже, формування системи фінансової безпеки є однією із найнеобхідніших умов розвитку будь-якої місцевої громади. У той же час сталий розвиток та інвестиційна привабливість регіону, створення сприятливих умови для ведення бізнесу є основою для забезпечення фінансової безпеки підприємств.

Існує декілька підходів до визначення сутності фінансової безпеки підприємства, і разом з цим більшість науковців дотримуються думки, яка ґрунтується на визначенні фінансової безпеки держави (макрорівень), тільки при цьому дане поняття співвідносять до мікрорівня (підприємства).

Прихильники одного з підходів розглядають фінансову безпеку як складову економічної безпеки підприємства [1; 2]. Інші автори визначають фінансову безпеку як стан, що забезпечує захищеність фінансових інтересів від ідентифікованих реальних і потенційних загроз зовнішнього й внутрішнього характерів, фінансову рівновагу, стійкість, платоспроможність та ліквідність, тощо [3-5]. За іншого підходу фінансова безпека розглядається як здатність підприємства ефективно і стабільно здійснювати свою діяльність або ефективно використовувати фінансові ресурси та потенціал підприємства та [6-9].

У цілому фінансову безпеку можна визначити як цілісний механізм, що з одного боку, підтримує та забезпечує стабільність фінансової системи підприємства шляхом використання певних захисних фінансових інструментів та методів, а з іншого – підтримує її ефективність шляхом організації раціонального використання фінансових ресурсів підприємства.

На рівень фінансової безпеки підприємства впливають як об'єктивні так і суб'єктивні фактори. Будь-який чинник може вплинути як з позитивної сторони, так і з негативного аспекту. Об'єктивними вважають ті, що виникають без участі конкретного суб'єкта господарювання чи його окремих працівників, а суб'єктивні є наслідком роботи підприємства в

цілому чи окремих його працівників (перш за все менеджерів загального керівництва та менеджерів окремих функціональних підрозділів).

Основними об'єктивними чинниками, що впливають на рівень фінансової безпеки є досконалість законодавчої бази, рівень оподаткування, доступ до ринків сировини та капіталу, відкритість ринків збуту, інвестиційна привабливість окремої території та країни в цілому. Оцінка їх сучасного стану свідчить про їхню нестабільність та динамічність в сучасних умовах господарювання. Це негативним чином впливає на рівень фінансової безпеки підприємств. Для її забезпечення потрібний ефективний механізм управління фінансової безпеки, який би швидко реагував на зміну зовнішнього середовища, нейтралізував його негативні впливи та не втрачав можливості його позитивної дії.

Необхідно відмітити що, насамперед, фінансова безпека підприємства залежить від фінансової безпеки держави, окремої території, адже базується на сировинному, виробничому та трудовому потенціалі, перспективах розвитку. Саме тому наявність багаторівневої концепції фінансової безпеки суб'єктів усіх рівнів дає можливість забезпечити передбачуваність зовнішніх загроз і можливих перспектив для розвитку підприємств.

Список використаних джерел:

1. Козак Л.С. Концептуальні та методичні засади формування механізму забезпечення фінансової безпеки підприємства / Л. С. Козак, І. В. Багровецька // Економіка і управління. – 2008. – №13. – С. 97-101.
2. Чібісова І. В. Механізм забезпечення фінансової безпеки підприємства / І. В. Чібісова, Є.М. Івашина // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/ppei/2011_31/Chibis.pdf
3. Бланк И. А. Управление финансовой безопасностью предприятия / И. А. Бланк. – К. : Ника-Центр, Эльга, 2006. – 776 с.
4. Горячева К. С. Финансовая безопасность предприятия. Сущность та місце в системі економічної безпеки / К. С. Горячева // Економіст. – 2003. – № 8. – С. 65-67.
5. Пономаренко О. Е. Теоретичні аспекти фінансової безпеки підприємств / О. Е. Пономаренко. – Економіка розвитку. – 2010. – №1 (53) – С. 77–80.
6. Журавка О. С. Теоретичні аспекти формування системи фінансової безпеки підприємства / О. С. Журавка, Є.К. Бондаренко // Інноваційна економіка. – 2012. – №4. – С.234-237.
7. Финансовая безопасность предприятий и банковских учреждений : монография / за заг. ред. А. О. Єпіфанова, [А. О. Єпіфанов, О. Л. Пластун, В. С. Домбровський та ін.]. – Суми : ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2009. – 295 с.
8. Бердар М. Забезпечення фінансової безпеки суб'єктів підприємництва / М. Бердар // Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка. Економіка. – 2011. – №124/125. – С. 73-76.
9. Ареф'єва О. В. Економічні основи формування фінансової складової економічної безпеки / О. В. Ареф'єва, Т. Б. Кузенко // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – №1. – С. 98-103.

СКЛАДОВІ ФІНАНСОВОГО МЕХАНІЗМУ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ

У нестійких для підприємств сучасних економічних умовах господарювання, впливу негативних тенденцій, викликаних внутрішніми та зовнішніми чинниками, ринкових трансформацій, пов'язаних з фінансовою децентралізацією регіонів актуальним є пошук методів та способів забезпечення довготермінового і стабільного розвитку підприємств, що в свою чергу буде стимулювати економічний розвиток регіонів. Це зумовлено, насамперед, неготовністю вітчизняних підприємств до зростаючої конкуренції, динамічних умов діяльності, вільного ціноутворення та ризиковості прийняття рішень. Ринкове середовище супроводжується здебільшого допустимою невизначеністю умов господарської діяльності підприємств, що за відсутності досвіду призводить до протиріч та диспропорцій у процесах їх функціонування та до загрози неплатоспроможності, а в окремих випадках – до банкрутства.

На вирішення відповідних проблем повинна бути націлена система заходів фінансового забезпечення підприємств, яка дозволить запобігати та долати негативні тенденції у їх діяльності на основі раціонального використання наявних фінансових ресурсів і виробничого потенціалу, мінімізації матеріальних та фінансових витрат шляхом застосування відповідних форм, принципів та методів фінансової роботи. Цьому, на нашу думку, сприятиме науково обґрунтований фінансовий механізм функціонування підприємств.

У науковій площині існує ряд підходів до розуміння сутності фінансового механізму підприємств [1-9]. Враховуючи їх погляди щодо сутності даного визначення, на наш думку, фінансовий механізм підприємства слід розглядати як сукупність правового, нормативного, інформаційного та фінансового забезпечення, що створює умови й спрямоване на реалізацію послідовних і взаємопов'язаних заходів виробничо-технічного, організаційно-правового, соціального, фінансово-економічного характеру, з метою забезпечення платоспроможності, підвищення прибутковості та фінансової стійкості підприємств (рис.).

У фінансовому механізмі підприємства нормативно-правове та інформаційне забезпечення створює нормативно-правове поле його дії. Основою згаданого механізму в контексті нормативно-правового та інформаційного забезпечення є: законодавство про фінансово-господарську діяльність підприємств, податкове законодавство, нормативні акти, що регулюють фінансові відносини між підприємством, фінансово-кредитною системою та державою, стандарти бухгалтерського обліку і звітності.

Рис. Фінансовий механізм підприємств

Основною та найбільш важливою складовою фінансового механізму підприємства є фінансове забезпечення у вигляді його методів та важелів. В економічній літературі висвітлено ряд підходів до визначення методу фінансового забезпечення. Зокрема, В. Опарін назвав його «глобальним і узагальнюючим» разом із фінансовим регулюванням [10, с. 19]. Автор зазначив, що даний метод охоплює окремі часткові методи і виділив як структурні підсистеми механізму, що характеризують зміст фінансового впливу – самофінансування, кредитування, акціонерний капітал, бюджетні асигнування.

Однак, фінансове забезпечення та фінансове регулювання – це дві різнобічні дії, спрямування яких має комплексну природу. Фінансове регулювання, в більшості випадків – дія зовнішнього впливу, суб'єктом якого виступає переважно держава, а фінансове забезпечення характеризує внутрішнє формування ресурсного потенціалу, суб'єктом котрого є всі учасники підприємницької структури. Тому названі методи у фінансовому механізмі підприємства повинні мати чітку конкретизацію для того, щоб їх можна було ефективно використовувати.

Фінансові методи необхідно розглядати як конкретні послідовні способи дії механізму, спрямовані на реалізацію розроблених заходів фінансового забезпечення діяльності підприємств у сфері мобілізації та використання фінансових ресурсів для підвищення їх прибутковості та фінансової стійкості. На нашу думку, методами фінансового механізму підприємства можуть бути: самофінансування, кредитування, інвестування та інші.

Так, методом самофінансування передбачено всі витрати підприємства покривати за рахунок власних джерел. Воно є гарантом

отримання і повернення залучених та позичених коштів підприємства на поточну діяльність та фінансування інвестиційних проектів. Це, зокрема, ефективно використання амортизаційних відрахувань, отриманого прибутку, рефінансування дебіторської заборгованості.

Метод кредитування забезпечує раціональне використання грошових ресурсів підприємства і виступає як регулятор його грошового обігу, тобто впливає на готівковий та безготівковий оборот. Він реалізується в обґрунтуванні доцільності отримання кредиту як на короткотерміновий, так і на довготерміновий періоди. Специфічною рисою даного методу у фінансового механізму підприємства є те, що його застосування визначає банк, як суб'єкт зовнішнього впливу на їх діяльність через сприяння досягненню високої прибутковості, розширення асортименту товарів і послуг, впровадженню у виробництво досягнень науково-технічного прогресу.

Одним із прогресивних методів додаткового отримання фінансових ресурсів для забезпечення розвитку суб'єктів господарювання є метод інвестування. Використання даного методу забезпечує постійне економічне зростання за рахунок збільшення обсягів діяльності підприємства, а також галузевої, асортиментної та регіональної диверсифікації цієї діяльності.

Між ефективністю інвестиційної діяльності і темпами економічного розвитку підприємства існує прямий зв'язок. Тому за наявності альтернативних рішень при інвестуванні варто за інших однакових умов вибирати ті, що забезпечують в кінцевому підсумку найбільшу суму чистого прибутку в розрахунку на вкладений капітал. Однак, слід враховувати, що існують інвестиційні ризики, які можуть викликати втрату не лише прибутку і доходу від інвестицій, але й частини капіталу, що інвестується. Тому при реалізації окремих інвестиційних проектів фінансового механізму підприємства повинен забезпечувати мінімізацію інвестиційних ризиків і пов'язаних з ними фінансових втрат.

Так, інвестиційна діяльність із використанням фінансових ресурсів у великих розмірах на тривалий період, як правило, призводить до зниження платоспроможності підприємства за поточними господарськими операціями через несвоєчасне виконання ним платіжних зобов'язань перед партнерами, державним бюджетом та іншими суб'єктами ринку. Окрім того, фінансування окремих інвестиційних проектів часто здійснюється за рахунок значного використання позичених коштів. Значне підвищення частки позичених коштів в активах підприємства може призвести до зниження фінансової стійкості в довгостроковому періоді. Тому, формуючи джерела інвестиційних ресурсів, слід заздалегідь прогнозувати як це впливатиме на фінансовий стан підприємства та перспективи його розвитку. Метод інвестування у фінансовому механізмі безперечно є важливим напрямком зміцнення фінансових можливостей підприємства та забезпечує його економічний розвиток.

При використанні фінансових методів застосовують ряд важелів. Важіль як «засіб, яким можна надати дії, сприяти розвитку чого-небудь, підсилити діяльність кого-, чого-небудь» [1, с. 215] є основою реалізації методів фінансового механізму підприємства. Фінансові важелі як прийоми дії методів складаються з результативних та зі стимулюючих і санкційних показників. Отже, фінансові важелі фінансового механізму підприємства є діючими векторами впливу на зміцнення фінансової спроможності підприємств. До них відносяться прибуток підприємства, обсяг його виручки, амортизаційні відрахування, процентні ставки за позиками, облігації, пайові внески, статутний капітал, дивіденди, інвестиції, штрафи, види заборгованостей та ін. Конкретний склад фінансових важелів постійно змінюється залежно від поставлених завдань. Саме на управління ними та їх регулювання спрямовуються заходи виробничо-технічного, організаційно-правового, соціального, фінансово-економічного характеру.

Взаємозв'язок дій фінансових методів та фінансових важелів забезпечує позитивну результативність фінансового механізму підприємства, метою якої є збалансування інтересів підприємства та його партнерів із виробництва, реалізації продукції, наданих послуг і виконаних робіт, трудового колективу й державних структур. Тобто, дію складових елементів фінансового механізму підприємств необхідно спрямувати на забезпечення реалізації мети – підвищення платоспроможності, прибутковості та фінансової стійкості задля досягнення довготермінового і стабільного розвитку підприємства, що, в свою чергу, буде стимулювати економічний розвиток регіонів.

Список використаних джерел:

1. Новий тлумачний словник української мови у чотирьох томах. Т. 2. – К. : АКОНІТ, 2000. – 911 с.
2. Загородній А. Г., Вознюк Г. Л., Смовженко Т. С. Фінансовий словник. – Львів : Центр Європи, 1997. – 576 с.
3. Крупка М. І. Фінансово-кредитний механізм інноваційного розвитку економіки України. – Львів : Львівський нац. ун-т імені Івана Франка. – 2001. – 608 с.
4. Бланк И. А. Основы финансового менеджмента. – К : Ника-Центр. – 1999. – 590 с.
5. Фінанси підприємств / Кер. авт. кол. і наук. ред. А. М. Поддєрьогіна. – К. : КНЕУ, 2004. – 546 с.
6. Сокирянська І. Г. Діагностика фінансового забезпечення діяльності підприємства // Фінанси України. – 2003. – № 1. – С. 88–95.
7. Ковалюк О. М. Методологічні основи фінансового механізму // Фінанси України. – 2003. – № 4. – С. 51–59.
8. Єпіфанов А. О., Москаленко В. П., Шипунова О. В. Обґрунтування фінансового механізму підприємства // Фінанси України. – 2004. – № 1. – С. 3–11.
9. Кульман А. Экономические механизмы: Пер. с фр. – Общ. ред. Н.И. Хрустальной. – М. : Прогресс, 1993. – 192 с.
10. Опарін В. М. Фінанси (Загальна теорія). – К. : КНЕУ, 2001. – 164 с.

ЛІЗИНГ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ В МІСЦЕВИХ ГРОМАДАХ

В умовах ринкової економіки й активного включення України в світові господарські зв'язки стало необхідним розширення методів підприємницької діяльності суб'єктів господарювання. Саме тому у вітчизняній економіці поширилися «нетрадиційні» форми підприємницьких фінансових взаємовідносин між продавцем і покупцем, де важливу роль відіграють різноманітні посередники: торговельні підприємства, інвестиційні та страхові організації, фінансові установи тощо. Однією з таких фінансових взаємовідносин є лізинг.

Питанню сутності та ролі лізингу в економіці, механізму здійснення лізингової діяльності приділили значну увагу у своїх дослідженнях такі вчені, як С. К. Амелін, О. С. Бадзим, С. І. Брус, О.Ф. Вітт і багато інших.

В умовах ринкової економіки більшість суб'єктів господарювання малого та середнього бізнесу не можуть залучити кошти для придбання засобів праці для свого розвитку. Для розв'язання цих суперечностей застосовується один із фінансових методів, відомий під назвою лізинг.

Аналізуючи законодавчу базу лізингу в Україні слід зазначити, що такий вид підприємництва розпочав визначний етап свого формування як нової форми фінансування практично на початку 1999 р. із прийняттям Закону України «Про фінансовий лізинг». До цього періоду існування лізингу як різновиду орендних операцій регламентувалося законами «Про оподаткування прибутку підприємств» (втратив чинність у 2010 році), «Про господарські товариства», «Про підприємства в Україні» (втратив чинність у 2003 році).

Згідно зі статтею 292 Господарського кодексу України, лізинг – це господарська діяльність, спрямована на інвестування власних чи залучених фінансових коштів, яка полягає в наданні за договором лізингу однією стороною (лізингодавцем) у виключне користування другій стороні (лізингоодержувачу) на визначений строк майна, що належить лізингодавцю або набувається ним у власність (господарське відання) за дорученням чи погодженням лізингоодержувача у відповідного постачальника (продавця) майна, за умови сплати лізингоодержувачем періодичних лізингових платежів [1].

Об'єктом лізингу, відповідно до статті 292 Господарського кодексу України, може бути нерухоме і рухоме майно, призначене для використання як основні фонди, не заборонене законом до вільного обігу на ринку і щодо якого немає обмежень про передачу його в лізинг. Майно, зазначене в частині першій цієї статті, яке є державною

(комунальною) власністю, може бути об'єктом лізингу тільки за погодженням з органом, що здійснює управління цим майном, відповідно до закону. Не можуть бути об'єктами лізингу земельні ділянки, інші природні об'єкти, а також цілісні майнові комплекси державних (комунальних) підприємств та їх структурних підрозділів. Перехід права власності на об'єкт лізингу до іншої особи не є підставою для розірвання договору лізингу [1].

Лізингове підприємництво має такі переваги [2]:

- інвестування у формі майна, на відміну від грошового кредиту, знижує ризик неповернення грошей;
- лізинг передбачає 100% кредитування і не потребує негайної сплати платежів;
- лізингова угода має більш гнучку форму, ніж отримання кредиту;
- лізингове майно не відображається у лізингоодержувача на його балансі;
- виробник обладнання отримує додаткові можливості організації збуту продукції.

Лізингова форма підприємництва заснована на системі принципів чи вихідних положень, правил, які визначають єдність та зв'язки загальних, окремих та особливих її якостей та зовнішніх проявів, котрі необхідно враховувати в господарській діяльності.

Лізингові послуги, перш за все, є найефективнішими у галузях, продукція яких перебуває на високому технологічному та якісному рівнях, вирізняються високим рівнем конкурентоспроможності.

Лізингове підприємництво в Україні як складне економічне явище виконує дуже важливі функції: фінансову, виробничу, постачальницьку:

1. Фінансова функція виражається у звільненні товаровиробника від одноразової оплати повної вартості необхідних засобів виробництва, що зменшує фінансову завантаженість на підприємство;
2. Виробнича функція лізингу полягає в вирішенні виробничих завдань, розвитку виробництва шляхом придбання нового устаткування;
3. Постачальницька функція – це розширення кола споживачів та освоєння нових ринків збуту.

До основних проблем, що значно перешкоджають розвитку лізингових відносин в Україні науковці відносять:

- несформованість на державному рівні політики перспектив розвитку лізингового кредиту;
- надто жорстка система оподаткування лізингових операцій;
- низький попит на товари вітчизняного виробництва;
- низька платоспроможність усіх категорій споживачів при імпорті споживчих товарів;
- недосконала нотаріальна реєстрація договорів лізингу;
- слабка державна підтримка, відсутність податкових пільг, у тому числі для структур, готових надати довгострокове кредитування [2].

Отже, для швидкого розвитку лізингового бізнесу слід розробити та здійснити систему організаційно-економічних заходів щодо стимулювання та державної підтримки лізингу в Україні. Лише у цьому випадку можливе швидке зростання такого дуже потрібного виду бізнесу, за допомогою якого досягається подвійна мета: розширюються ринки збуту продукції, реанімується діяльність виробників засобів виробництва, а господарюючі суб'єкти ринку, у тому числі нові підприємницькі структури, отримають можливість розвивати свою виробничу базу.

Список використаних джерел:

1. Господарський кодекс України [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.
2. Горбатенко О. А. Проблеми та перспективи розвитку лізингових відносин в Україні [Електронний ресурс] / О. А. Горбатенко // Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Evu/2011_17_2/Gorbatenko.pdf.

РОЗДІЛ 4 ТВОРЧІ ПОШУКИ СТУДЕНТІВ

Андрюк А., Овсієно В.

Чернівецький національний університет імені Ю.Федьковича

Науковий керівник: **к.е.н., доц. Антохова І.**

СУЧАСНИЙ СТАН ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Розвиток територіальних громад неможливий без належного ресурсного забезпечення, перш за все – фінансового. Разом з тим, органи місцевого самоврядування більшості територіальних громад, особливо невеликих, не мають того обсягу фінансових ресурсів, який відповідав б функціям, передбаченим законодавством, що заважає реалізації в повній мірі Європейської хартії місцевого самоврядування, Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» та концепції сталого розвитку територій [1; 2].

Питання фінансового забезпечення діяльності органів місцевого самоврядування актуальне також необхідністю оптимізації відносин між бюджетами різних рівнів у зв'язку з неузгодженістю розподілу видаткових повноважень між органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування, неадекватністю завдань щодо розвитку територій та ресурсного потенціалу громад.

Сукупність системних проблем в економіці України, пов'язаних із недосконалістю управління процесами формування та використання фінансових ресурсів на місцевому рівні, практично унеможлиблює досягнення зазначених завдань територіальної громади.

Протягом останніх років у функціонуванні інституту місцевих фінансів виявилось багато проблем, серед яких можна виділити ключові, що мають найбільшу гостроту:

1. Низький рівень фінансової самостійності, залежність місцевих бюджетів від державного бюджету.

2. Недостатній вплив місцевих податків і зборів на обсяг доходної частини місцевих бюджетів.

3. Практично відсутня система комунальних фінансово-кредитних установ, функціонування якої дозволило ширше використовувати механізм запозичень: комунального кредитування та місцевих цінних паперів, що успішно використовується за кордоном, як основне джерело фінансування інвестиційних програм, тобто відсутність стимулів ефективного використання власного фінансового потенціалу територій.

4. Недостатність обсягів фінансових ресурсів на виконання органами місцевого самоврядування делегованих державою повноважень, які забезпечуються грошовими ресурсами не в повному обсязі, що призводить до виникнення розриву між юридичною відповідальністю органів управління та їхніми фінансовими можливостями.

5. Незадовільною є економічна структура видатків місцевих бюджетів, а саме - значне переважання поточних видатків, низький рівень розвитку бюджету.

Така ситуація звужує можливості розширення доходної частини місцевого бюджету за рахунок надходжень від функціонування нових побудованих або покращених об'єктів інфраструктури.

Раціональне управління фінансовими ресурсами зосереджує процес діяльності усіх суб'єктів управління по формуванню фінансових ресурсів, створенню, нарощуванню і ефективному використанню фінансових ресурсів. Раціональне управління фінансами громади потрібно здійснювати безперервно з врахуванням особливостей конкретної територіальної громади, а також дії зовнішніх нерегульованих на рівні регіону чинників.

Отже, необхідно передбачити можливість гнучкого і оперативного прийняття рішень, що впливають на усі аспекти діяльності територіальної громади. На сьогодні це особливо важливо, оскільки гостро відчувається зміна пропорцій державного і корпоративного впливу на можливості економічного зростання, має місце висока динамічність та посилення дії чинників зовнішнього середовища.

Фінансовий ресурс територіальної громади створюється за рахунок джерел, що його наповнюють. Однак для визначення фінансових можливостей територіальної громади в забезпеченні її соціально-економічного розвитку цього недостатньо. Важливо визначити її реальні і потенційні фінансові можливості [5].

Підсумовуючи всі фінансові проблеми територіальних громад, можна зробити висновок, що сучасний стан фінансового забезпечення розвитку громад характеризується наявністю суттєвих проблем, які значно уповільнюють процеси кількісних та якісних змін в усіх сферах життєдіяльності територіальної громади та вимагають нагального бюджетного реформування з одночасним впорядкуванням адміністративно-територіального устрою, удосконаленням систем державного управління та місцевого самоврядування, податкової системи тощо. Тому досліджуючи фінансові можливості територіальної громади на перспективу, важливо враховувати також незадіяні у виробничо-господарський обіг ресурси території, як наявність природних ресурсів, корисних копалин, які на поточний час не використовуються, створення нових підприємницьких структур, розширення сфери послуг населенню та суб'єктам господарювання. Оцінка фінансових

можливостей територіальної громади від використання незадіяних на момент дослідження його природних і виробничо-господарських ресурсів повинна базуватися на прогнозованих розрахунках доцільності їх використання на визначений період часу з врахуванням витрат на реалізацію.

Отже, підвищення фінансового потенціалу територіальної громади знаходиться в прямій залежності від результатів діяльності суб'єктів економіки та ефективності системи управління фінансовими ресурсами на всіх етапах виробничо-господарської діяльності.

Список використаних джерел:

1) Європейська хартія місцевого самоврядування / Рада Європи. Відділ видань і документів. № 92-971-0804-8. – Страсбург. – Травень. –1990.

2) Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні : розпорядження Кабінету Міністрів України від 1 квітня 2014 р. № 333-р / Офіційний портал Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80>.

3) Фінанси регіону / [М.А. Коваленко, Т.О. Мацієвич, Г.М. Полевик, Н.В. Радванська]. – 2010. – 311 с.

4) Мамонова В.В. Інтерактивна модель побудови бюджетного механізму / В.В. Мамонова // Аспекти самоврядування. – 2007. – № 2 (40). – С. 2–6.

5) Про внесення змін до Методики формування спроможних територіальних громад: постанова Кабінету Міністрів України від 8 вересня 2016 р. № 601 / Урядовий портал [Електронний ресурс]. – Джерело інформації: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=249308591>.

Вінцеславська О.,

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Фішер В.,

ВПНЗ «Буковинський університет».

Науковий керівник: **к.е.н., доц. Антохова І.**

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ФІНАНСОВІ ІНІЦІАТИВИ МІСЦЕВИХ ОРГАНІВ ВЛАДИ В УМОВАХ БЮДЖЕТНОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

Забезпечуючи своє функціонування в нових умовах бюджетної децентралізації, місцеві органи влади повинні проявляти фінансову ініціативу при формуванні та використанні фінансових ресурсів громади, висувати нові ідеї, давати пропозиції та створювати умови їх вирішення.

Досягнення універсальності у формуванні і виконанні місцевих бюджетів за умов бюджетної децентралізації значною мірою залежить від ступеня приналежності фінансової ініціативи місцевим органам влади і місцевого самоврядування.

Право на фінансову ініціативу визначається ступенем конституційного та політичного контексту самоврядування та ступенем розмежування повноважень між державними та місцевими рівнями влади. Відповідно, розподіл фінансової ініціативи між місцевими органами влади й органами місцевого самоврядування забезпечується рівнем їх функціональної реалізації, яка в сучасних умовах потребує постійного вдосконалення. Рівень приналежності фінансової ініціативи характеризує рівень найголовнішого конституційного принципу відповідальності влади.

Прийняття Бюджетного кодексу України зняло напругу щодо фінансової ініціативи, однак цілком не закріпило останню за місцевими органами влади й органами місцевого самоврядування, відповідно ситуація щодо фінансової незалежності місцевих бюджетів потребує позитивного розв'язання [1].

Крім того, надання міжбюджетних трансфертів для досягнення збалансованості місцевих бюджетів звужує поле фінансової ініціативи місцевих органів влади та місцевого самоврядування, оскільки не стимулюються їхні зусилля, щодо вирішення питання формування дохідної частини місцевих бюджетів за рахунок збільшення питомої ваги власних і закріплених податків у структурі доходів бюджетів, обмежуються їх автономія, тому що будь-який централізований перерозподіл посилює фінансову залежність, не відповідність принципу справедливості, а також збільшується регіональна диференціація органів місцевого самоврядування обсягами грошових потоків.

Право фінансової ініціативи місцевого самоврядування затверджено ст. 143 Конституції України. За даною статтею територіальні громади села, селища, міста затверджують бюджети відповідних адміністративно-територіальних одиниць і контролюють їх виконання, встановлюють місцеві податки і збори. Водночас, за (ст. 142) Конституції України, доходи місцевих бюджетів є фінансовою власністю місцевого самоврядування, тобто фінансова ініціатива закріплюється за місцевими органами і органами місцевого самоврядування щодо розробки і використання власних ресурсів бюджетів.

Науковий потенціал самоврядницької ідеї органів місцевого самоврядування втілений в їхніх функціях та правах. Відповідно до ст. 8 Всесвітньої Декларації місцевого самоврядування місцеві органи влади мають право на відповідні фінансові ресурси, відокремлені від ресурсів інших рівнів управління та вільно розпоряджаються грошовими надходженнями у межах своїх повноважень.

Розподіл коштів між місцевими органами влади, як зазначено у цій статті, має у певних пропорціях відповідати тим завданням, що виконуються ними. Більша частина фінансових ресурсів місцевих органів влади надходить від місцевих податків, платежів та внесків, рівень яких ці органи встановлюють самі [4].

Автономія фінансово слабших місцевих органів забезпечується через фінансове вирівнювання. У свою чергу, в ст.9 Європейської Хартії місцевого самоврядування зазначено, що такі процедури фінансового вирівнювання не повинні обмежувати свободу вибору органів місцевого самоврядування в межах їхньої компетенції [3].

На сьогоднішньому етапі суспільного розвитку місцеве самоврядування виступає важливим фактором демократизації суспільного життя, децентралізації управління та необхідною передумовою становлення громадянського суспільства, наближення влади до народу. Дієвість органів місцевого самоврядування посилюється наявністю розвинутих елементів громадянського суспільства.

Місцеве самоврядування, максимально наближаючись до населення, є первинним рівнем організації публічної влади, що забезпечує міцність і демократичний характер усієї системи владних інститутів. Варто зазначити, що завдання, які вирішують органи місцевого самоврядування з року в рік, ускладнюються [2]. Розширення функцій місцевого самоврядування, делегування їм окремих повноважень органів державної влади, а також необхідність здійснення контролю за їхнім використанням потребує принципово іншої побудови дохідної та видаткової частини місцевих бюджетів у порівнянні з тією, яка використовувалась упродовж тривалого часу.

Отже, реальність місцевого самоврядування визначається насамперед матеріальними і фінансовими ресурсами, якими розпоряджається територіальна громада, та які в сукупності становлять матеріальну та фінансову основу місцевого самоврядування.

Список використаних джерел:

1. Бюджетний кодекс України: Прийнятий 21 червня 2001 року №2542-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 37.
2. Волохова І.С. Міжбюджетні відносини в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку : монографія / І.С. Волохова. – Одеса : Атлант, 2010. – 234 с.
3. Дем'янишин В.Г. Бюджетний механізм держави: сутність і роль у регулюванні соціально-економічних процесів / В.Г. Дем'янишин В.Г. // Формування ринкових відносин в Україні. – 2014. – № 11(78). – С. 3-11.
4. Павлюк К.В. Оцінка виконання бюджетних програм: результативні показники // Фінанси України. – 2015. – №2. – С. 70-76.

Досяук М.

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ВПЛИВ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ НА РОЗВИТОК МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Формування місцевого самоврядування виявилось одним із найбільш складних і суперечливих завдань становлення сучасної державності в Україні. Для ефективного розв'язання питань місцевого

значення потрібне забезпечення єдності державної влади з одночасною самостійністю територіальних громад. У суспільстві мають бути визначені не максимальні, а граничні можливості самоврядування з метою розвитку демократії та забезпечення суверенітету народу, оптимальне співвідношення державного управління і самоврядування, зокрема на місцевому рівні.

Конституцією України було визначено всі умови для децентралізації публічної влади, проте залишки радянської системи давалися в знаки. Ще в перші роки незалежності почалася тотальна олігархізація влади, сформування олігархічна еліта, яка безпосередньо втручалася в управлінські процеси як на державному, так і на місцевому рівні.

З 2014 року розпочалася активна реалізація євроінтеграційного курсу з розвитку місцевої та регіональної демократії. Головною умовою успішного впровадження демократичних засад є проведення комплексного процесу децентралізації, який поєднує в собі фінансові та адміністративно-територіальні засади. Формування самодостатніх територіальних громад неможливе без проведення децентралізації влади, яка є основою забезпечення високого рівня життя населення, надання якісних послуг на локальному рівні.

Укрупнення територіальних громад стало підґрунтям реформи місцевого самоврядування та децентралізації влади. Об'єднані громади отримують державну фінансову підтримку за рахунок коштів із Державного фонду регіонального розвитку, у вигляді субвенцій із держбюджету на формування інфраструктури згідно з планом соціально-економічного розвитку громади.

У 2015 утворено 159 громад, вони фактично є повноцінними, мають місцевий бюджет та вже сформували всі відповідні служби для реалізації власних та делегованих державною повноважень. Результати реформи в цих територіальних громадах достатньо позитивні, адже за 2016 рік фактичні надходження доходів загального фонду місцевих бюджетів 159 ОТГ (з урахуванням трансфертів з державного бюджету) склали 7,1 млрд. грн. (рис.). Зростання надходжень до місцевих бюджетів дає змогу активно розвивати соціальну сферу та ефективно задовольняти суспільні потреби.

Об'єднані громади отримали можливість перейти на прямі міжбюджетні відносини з державним бюджетом; отримувати з державного бюджету кошти на розвиток інфраструктури громади; самостійно вирішувати питання розвитку своєї території; виконувати делеговані повноваження, зокрема: здійснювати управління школами та дитячими садками, організовувати первинну медичну допомогу жителям громади, забезпечувати утримання та організацію роботи будинків культури, клубів, бібліотек, стадіонів, спортивних закладів.

Переконливими фактами, що свідчать про ефективність впровадження фінансової децентралізації, стали результати

платоспроможності місцевих бюджетів. Так, за даними експертів, у 2014–2016 рр. у 58 разів зменшилася кількість наданих казначейських позик, що демонструє посилення платоспроможності місцевих бюджетів. У 2017 р. кількість дотаційних місцевих бюджетів знизилася завдяки децентралізації на 24 %, кількість бюджетів-донорів зросла на 12,5 %. У цьому ж році у 2,2 раза збільшилася державна фінансова підтримка розвитку громад.

Рис. Доходи загального фонду бюджетів 159 ОТГ

Досвід функціонування перших ОТГ, які з 1 січня 2016 р. отримали доступ до нових ресурсів і повноважень, став важливим чинником, що сприяє об'єднанню громад. Стейкхолдери сходяться на думці, що процес добровільного об'єднання громад підштовхують два важливі стимули, які держава надає новоствореним ОТГ. По-перше, це додаткові фінансові ресурси – як від держави у вигляді субвенцій, так і від нових джерел надходжень до місцевих бюджетів – що ОТГ отримують у своєму новому статусі. По-друге, це значно більша самостійність органів місцевого самоврядування в ухваленні рішень і можливість розв'язувати проблеми своїх громад, спираючись на власні ресурси.

Повноваження територіальних громад в Україні визначаються статтею 143 Конституції України відповідно до якої територіальні громади села, селища, міста безпосередньо або через утворені ними органи місцевого самоврядування:

- управляють майном, що є в комунальній власності;
- затверджують програми соціально-економічного та культурного розвитку і контролюють їх виконання;
- затверджують бюджети відповідних адміністративно-територіальних одиниць і контролюють їх виконання; встановлюють

місцеві податки і збори відповідно до закону;

– забезпечують проведення місцевих референдумів та реалізацію їх результатів;

– утворюють, реорганізують та ліквідовують комунальні підприємства, організації і установи, а також здійснюють контроль за їх діяльністю;

– вирішують інші питання місцевого значення, віднесені законом до їхньої компетенції.[1]

Отже, реформа децентралізації насамперед, збільшила фінансові можливості місцевого самоврядування, що, в свою чергу, підвищило якість та ефективність надання послуг на місцевому рівні.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28 черв. 1996 р.: станом на 22.04.2017р.//ВВР України – 1996. №30 – Ст.143.

2. Офіційний сайт Міністерства фінансів України / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.minfin.gov.ua/uploads/redactor/files/Budget%20of%20Ukraine%202015%20\(with%20cover\).pdf](http://www.minfin.gov.ua/uploads/redactor/files/Budget%20of%20Ukraine%202015%20(with%20cover).pdf).

3. Офіційний сайт Організації Об'єднаних Громадян «Децентралізована влада» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://decentralization.gov.ua>.

Євчук Х.-І.

Науковий керівник: **к.е.н., доц. Філіпчук Н.**
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

РОЛЬ СОЦІАЛЬНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ГРОМАД

Соціальне підприємництво – сектор добре розвинений у європейських країнах та тренд в Україні, що за останні три роки набув особливо резонансного статусу. Представником соціального підприємництва є передусім малий та середній бізнес, який на сьогодні відіграє важливу роль у створенні робочих місць, забезпеченні сталого розвитку громад та розвитку економіки країни в цілому.

Сталий розвиток громад за Г.Х. Брундландом – це будь-яка людська діяльність, що полягає в активізації пошуку кращого життя; це розвиток, який задовольняє потреби сучасного покоління в такий спосіб, щоб не зашкодити здатності майбутніх поколінь задовольняти свої потреби. Загалом, сталий розвиток містить в собі такі концепції:

- концепцію потреб, яка охоплює усі потреби людства з особливим наголосом на потреби бідних верств населення;

- концепцію обмежень, яка зумовлена впливом технологічних і соціальних чинників на екологічну здатність задовольнити нинішні та майбутні потреби [4].

На нашу думку, дієвим засобом, який зможе вплинути на розвиток громад та подолати ряд проблем соціальної сфери є створення сприятливого середовища для існування малого та середнього підприємництва, кожному з яких притаманний розв'язок специфічних соціальних проблем.

Зазначимо, що на кінець 2016 року в Україні налічувалось 1973 тис. суб'єктів малого і середнього підприємництва (проти 1932 тис. в попередньому році), з яких 1,63 млн. фізичних осіб-підприємців і 343 тис. юридичних осіб-підприємців.

У структурі підприємств співвідношення великих, середніх і малих підприємств дещо змінилось. Як і раніше 0,1 відсотка усіх підприємств представлено великими підприємствами. А от частка середніх підприємств зменшилась з 4,7% до 4,4%. Відповідно з 95,2% до 95,5% збільшилась питома вага малих підприємств, з яких майже 83% мають статус мікропідприємств.

Найбільша кількість малих і середніх підприємств традиційно зосереджена в м. Києві – 25%, Дніпропетровській – 11,2%, Донецькій – 6,8%, Харківській – 6,7%, Львівській – 5,5%, Київській – 5,5%, Одеській – 5,2% областях [6].

На даний час в Україні налічується 700 соціальних підприємств за даними громадської організації «Соціальне підприємництво в Україні», серед яких «Вигода», «Злагода», «Горіховий Дім» та інші. А от за даними USAID в Україні діє всього 48 соціальних підприємств. Такі розбіжності виникли через неправильне трактування теорії норвежського професора Яна-Урбана Сандала, за яким соціальні підприємства поділяються на три види: підприємства створені для розв'язання головних соціальних проблем (справжні соціальні підприємства); підприємства, які підтримують і фінансують соціальні проекти та підприємства опосередковано залучені, до розв'язання соціальних проблем. Також за даними Інституту Яна-Урбана Сандала серед критеріїв віднесення підприємств до категорії «соціальне підприємництво» варто назвати: соціальний вплив; інноваційність; самоокупність і фінансову стійкість; відтворюваність моделі соціального підприємства в інших географічних і соціальних умовах [7].

У цілому підтвердженням перспективності соціальних підприємств є результати досліджень Гарвардського університету, відповідно до яких вкладення \$1 у пакет акцій компаній, націлених на нагромадження власного капіталу та отримання прибутку принесе через 20 років \$14,48. На противагу, вкладення у портфелі компаній, націлених на розв'язання головних соціальних проблем принесе \$28,32, що майже в двічі більше [5].

Хоча термін «соціальне підприємництво» порівняно новий, саме явище має давню історію. Терміни «соціальне підприємництво» і «соціальний підприємець» вперше згадуються в 1960-х роках в англомовній літературі, присвяченій питанням соціальних змін. Вони

стали широкоживаними в 1980-х роках, зокрема, завдяки зусиллям Білла Дрейтона, засновника компанії Ашока. У 19-20-му століттях деякі з найбільш успішних соціальних підприємців сприяли поширенню інновацій, корисність яких була оцінена так високо, що вони були впроваджені в національних масштабах за підтримки держави та бізнесу.

Найбільш вживане тлумачення соціального підприємництва належить Грегорі Дізу, який виділив п'ять факторів, що його визначають: прийняття на себе місії створення і підтримки соціальної цінності (блага); виявлення і використання нових можливостей для реалізації обраної місії; здійснення безперервного процесу інновацій, адаптації і навчання; рішучість дій, не обмежена розташовуваними ресурсами; висока відповідальність підприємця за результати своєї діяльності – як перед безпосередніми клієнтами, так і перед суспільством [3].

Серед багатьох підходів до тлумачення соціального підприємництва, найбільш точним, на наш погляд, є підхід Д. Борнштейна, відповідно до якого соціальне підприємство – це підприємство спрямоване на інновативну, суттєву та позитивну зміну у суспільстві на умовах самоокупності, пом'якшення та вирішення соціальних проблем. Соціальне підприємство дозволяє підтримати населення у протидії небезпеці соціальної ізоляції і переважно набуває розвитку у таких сферах, як освіта, охорона навколишнього середовища, боротьба з бідністю та за права людини [2].

Варто розглядати і статус соціального підприємця як новатора, що використовує інноваційні ідеї та накопичені ресурси для вирішення соціальних проблем, і така діяльність у підсумку призводить до стійких позитивних соціальних зрушень. Тож, з впевненістю можна сказати, що саме соціальне спрямування малого і середнього підприємництва може забезпечити розвиток громад. Тому з 2010 року в нашій державі на базі Асоціації аналітичних громадських організацій «Соціально-економічні стратегії і партнерства» діє Центр підтримки соціального підприємництва. Свідченням активної роботи останнього є процес відродження в Україні соціальних кооперативів. Хоча для українців кооперативи – це добре забуте старе, але водночас і дієвий інструмент підприємницької діяльності та розвитку громад.

Отже, соціальне підприємство, яке активно імплементується в Україні, є засобом формування вільної, творчої людини та безперечно розвинутої солідарної громади.

Список використаних джерел:

1. Barry, Baxter, Dunphy. Europe, globalization and sustainable development. – N.Y.: Routledge, 2004.
2. Борнштейн Дэвид Как изменить мир. Социальное предпринимательство и сила новых идей / Дэвид Борнштейн. – М. : Альпина Паблшер, 2012. – 504 с.
3. Dees J.G. The meaning of social entrepreneurship. Center for the Advancement of Social Entrepreneurship, Duke University's Fuqua School of Business, 2001. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.caseatduke.org/documents/dees_sedef.pdf.

4. Глобальна перспектива і сталий розвиток: (Системні маркетинг. дослідж.) / О. Г. Білорус, Ю. М. Мацейко. – К. : МАУП, 2005. – 492 с.
5. Joseph M. Wright. Assessing the sustainability of renewable energy technologies / Joseph M. Wright. // Sustainable Systems and Technology. – 2015.
6. Економічна статистика [Електронний ресурс]. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: https://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2017/kap/kap_u/kap_u16.htm.
7. Fil. Dr. Jan-U. Sandal. Social Entrepreneur School IBS [Електронний ресурс] / Fil. Dr. Jan-U. Sandal. – Режим доступу до ресурсу : <http://www.janusandal.no/en/>.

Загарчук В.,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
Шабуряк Н.
ВПНЗ «Буковинський університет»

Науковий керівник: **к.е.н., доц. Антохова І.**
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ЗАБЕЗПЕЧЕНІСТЬ БЮДЖЕТНИМИ КОШТАМИ РЕАЛІЗАЦІЇ БЮДЖЕТНИХ ПРОГРАМ

Значну роль у структурі ринкових відносин відіграють місцеві бюджети, які одночасно виконують роль одного з найважливіших інструментів реалізації фінансової політики. З метою встановлення безпосереднього зв'язку між виділенням бюджетних коштів та результатами їх використання в Україні впроваджено програмно-цільовий метод, реалізація якого забезпечить ефективність та результативність.

Ринкова економіка при всьому розмаїтті її моделей, відомих у світовій практиці, характеризується соціально орієнтованим господарством, яке доповнюється державним регулюванням. Розвиток ринкових методів господарювання, розширення інтеграційних процесів у вітчизняній економіці, метою яких є вступ України в європейське і світове співтовариство, має вирішальний вплив на всі аспекти господарського життя суб'єктів підприємницької діяльності [3].

Формування та виконання місцевих бюджетів – це важливі складові бюджетного процесу, які впливають на фінансове забезпечення місцевих органів влади і визначають економічний, соціальний і фінансовий розвиток регіону. При складанні місцевих бюджетів необхідно враховувати регіональні інтереси, можливості і потреби розвитку територій, а також зацікавлювати виконавчі органи в повному і ефективному використанні всіх наявних ресурсів, виходячи з пріоритетів економічного і соціального розвитку регіонів.

З прийняттям Бюджетного кодексу розпочався новий етап у розвитку української держави, яка від часу проголошення своєї незалежності стала на шлях докорінного реформування усіх сфер людської діяльності

з метою забезпечення прав і свобод людини, гідних умов її життя, піднесення української економіки та загального добробуту населення.

У бюджетному процесі важливим є дотримання принципів формування доходів і видатків бюджету. Узагальнюючи суть принципів побудови бюджетної системи, які знайшли відображення у Бюджетному кодексі, необхідно зазначити, що їх реалізація повинна визначатись необхідністю виконання загальнодержавних економічних і соціальних програм, а також перерозподілом фінансових ресурсів для вирівнювання розвитку регіонів [1].

Водночас дані принципи є основою розвитку бюджетних взаємовідносин та відособленості бюджетів, тобто вони забезпечують функціонування бюджетної системи. Етапи бюджетного процесу, зокрема формування доходів і визначення напрямів видатків місцевих бюджетів породжують свої принципи, які певною мірою є похідними бюджетної системи, проте за своєю природою є самостійними.

Найбільше проявляються вони в програмно-цільовому методі формування бюджету. Метою запровадження даного методу у бюджетному процесі є встановлення безпосереднього зв'язку між виділенням бюджетних коштів та результатами їх використання [4]. Ключовий важіль тут – здійснення оцінки результативності програми.

Головні ознаки цього методу: зосередженість на результатах, які бажано отримати; можливість оцінки наслідків бюджетних рішень у процесі їх прийняття; посилення відповідальності за витрачання бюджетних коштів; можливість проведення ґрунтовного аналізу витрат бюджетних коштів на основі показників результативності; забезпечення прозорості бюджетного процесу [2].

Програмно-цільовий метод формування бюджету на перший план висуває результат, який має бути досягнуто внаслідок виконання програми. Адже кожна бюджетна програма передбачає мету, завдання, а її виконання характеризують результативністю. Тому при плануванні бюджету в першу чергу враховуються результати за попередні роки та планові показники на майбутні роки. Програмно-цільовий метод передбачає планування не на один рік, а на кілька років, тобто планування видатків проводитиметься на перспективу з метою виконання наміченої програми й отримання кінцевого результату цієї програми.

Тож основними принципами програмно-цільового методу є:

- визначення пріоритетності. Особливо на цей принцип варто звернути увагу при плануванні бюджету в регіонах з обмеженими фінансовими ресурсами. Зважаючи на обмеженість бюджетних ресурсів, при виборі програм для фінансування слід виходити з нагальних потреб, які потрібно вирішити першочергово та вибрати найефективніші програми.

- забезпечення прозорості ухвалення рішень на рівні місцевого самоврядування та посилення відповідальності місцевих органів влади за виконання програми.

- обґрунтування бюджетних запитів, виходячи з фактичних та планових показників результативності.
- перспективи бюджетування та оцінка показників результативності.

Отже, необхідно перейти від принципу утримання бюджетних установ до принципу отримання установою конкретних результатів від використання бюджетних коштів. При такому підході видатки бюджету мають бути затверджені у вигляді бюджетної програми, яка має критерії оцінки їх виконання. Важливо щодо обсяги визначених видатків забезпечувались бюджетними доходами.

Список використаних джерел:

1. Бюджетний кодекс України: Прийнятий 21 червня 2001 року № 2542-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 37.
2. Бюджетна система України: проблемні питання: монографія [Л.А. Васютинська, М.А. Слатвинська, О.Ю. Дубовик та ін.]; за заг. ред. В.Г. Баранової – Одеса : Атлант, 2013 – 252 с.
3. Бюджетний менеджмент: стан та оцінка ефективності: монографія/ С.В. Михайленко. – Одеса : ВМВ, Друк Південь, 2010. – 400 с.
4. Виговська Н.Г. Бюджетна політика в умовах реформування системи місцевих фінансів / Н.Г. Виговська // Науковий вісник: Фінанси, банки, інвестиції. – 2015. – № 3. – С. 6-9.

Костюк А.

Науковий керівник: **к.е.н., доц. Філіпчук Н.**
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

АСПЕКТИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Досвід останніх років й процеси глобалізації, що значною мірою почали впливати на формування національного природного, економічного середовища, виразно показали, що сталий розвиток став новою парадигмою, яка поєднала три аспекти існування людини: охорону довкілля, економічний розвиток та соціальну політику.

Суть сталого розвитку проявляється у якісних змінах тих територій, які розвиваються на засадах ефективного управління на місцевому рівні, що надає змогу переходити на новий, якісний рівень. Тобто основним завданням сталого розвитку постає задоволення людських потреб та розвиток людського потенціалу територіальних громад.

Територіальні громади активно формують умови економічної діяльності, вони стають суб'єктами підприємницької діяльності та беруть активну участь в міжнародній конкурентній боротьбі за залучення капіталу, що вимагає створення сприятливих умов для підприємництва, впровадження інноваційних технологій, забезпечення

висококваліфікованою робочою силою. Роль державних, регіональних та муніципальних органів влади полягає в адаптації місцевої економічної системи до сучасних умов економічної діяльності і нових критеріїв розміщення галузей виробництва. Формування територіальної організації влади на засадах децентралізації є одним із ключових напрямків системних суспільних трансформацій в Україні.

Головна мета цієї оптимізації є створення влади в адміністративно-територіальних одиницях, здатної забезпечити комфортні умови для діяльності людей та можливості для сприятливого соціально-економічного розвитку усіх громад шляхом раціонального використання їхнього потенціалу.

Новий адміністративний-територіальний устрій повинен стати основою побудови нової моделі територіального управління, заснованої на засадах децентралізації, субсидіарності, балансу загальнодержавних інтересів з інтересами населення регіонів та територіальних громад, повсюдності місцевого самоврядування, спроможності й самостійності територіальних громад щодо вирішення питань місцевого значення [2, с. 4].

Різка зміна вектору регіональної політики України в найближчий період можлива лише за рахунок реалізації науково обґрунтованої, системної та програмно і законодавчо підкріпленої державної політики та розробки і реалізація сталого розвитку територіальних громад, яка визначить конкретні дії щодо введення інтелектуальних інфраструктурних інновацій на довготривалий термін.

І якщо політичний механізм вирішення проблеми передбачає визначення та затвердження загального бачення, принципів інноваційного розвитку державної політики в сфері технічного регулювання, то стратегічний рівень вимагає налаштування основних системних рішень інноваційного розвитку, та, напряду наукових розробок, переліку основних технологій.

Початок децентралізації в Україні почався пізніше ніж в розвинутих країнах світу (ЄС та Азія – 1980-1990 рр.) Україна вийшла на шлях децентралізації тільки у 2015 р. Тому важливо дослідити всі переваги та недоліки в розвинутих країнах, де завдяки децентралізації в країні підвищився економічний стан. Децентралізація є фундаментальним напрямком змін у 21-му столітті, про це свідчать результати політики децентралізації країн Європи, США, та Азії, що призвели до економічного зростання таких країн та їх перерозподіл.

Децентралізація ефективно працює в тому випадку, коли місцева влада здатна самостійно приймати правильні рішення, а місцеві жителі – успішно контролювати їх виконання. Моніторинг місцевого уряду платниками податків і відповідальними органами є ключем до досягнення успішного управління.

Україна зробила ряд кроків щодо приведення основ регіональної політики у відповідну форму, з упором на інвестиції,

конкурентоспроможність. Зараз не так багато громад усвідомлюють всі ті можливості які вони можуть використовувати. Головну роль треба приділяти основним міжнародним організаціям, які надають підтримку органам місцевого самоврядування, ініціативним групам у сфері децентралізації та регіональної політики України. За допомогою міжнародних проектів можна пришвидшити рух українських громад до європейського життя, та сформулювати міцне громадське суспільство, що в свою чергу допомагає покращувати інфраструктуру міст [3].

Отже, аспектами сталого розвитку територіальних громад слід вважати: запровадження дієвих механізмів контролю за органами місцевого самоврядування в умовах децентралізації; передачу найширшого переліку владних повноважень на низовий рівень системи управління; чітку правову реформа, законодавче визначення статусу територіальних громад, механізму закріплення права власності, розподілу владних повноважень; децентралізацію повноважень, яка має супроводжуватись адекватною для виконання цих повноважень децентралізацією бюджетних ресурсів.

Список використаних джерел:

1. Формування спроможних територіальних громад [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.aus.org.ua/sites/default/files/library/posibnyk.tergrweb.pdf>.
2. Приходченко Т.А. Сталий розвиток територіальних Матеріали міжнародна науково-практичної конференції, м. Київ, 10-11 лютого 2017 р. У 2-х частинах. – К. : Таврійський національний університет імені В.І. Вернадського, 2017. – Ч. 2. – С. 47-50.
3. Територіальна громада як базова ланка адміністративно-територіального устрою України: проблеми та перспективи реформування. – К. : НІСД, 2016. – 61 с.
4. New global platform to help cities become sustainable and smart [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.iso.org/iso/ru/news.htm?refid=Ref2042>.

Курячей А.

Науковий керівник: **к.е.н., доц. Антохова І.**
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ПРОБЛЕМИ СТВОРЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В УКРАЇНІ

Територіальна громада – це сукупність громадян України, які проживають разом у місто чи селі, мають колективні інтереси і правовий статус, що визначається законодавством. На відміну від простої територіальної одиниці, населеного пункту статус територіальної громади дають певні права. Насамперед, це право на самоврядування.

Конституція України виходить із базового положення про те, що місцеве самоврядування – це право територіальної громади села,

селища, міста здійснювати управління місцевими справами. Громади можуть здійснювати своє право самостійно (через форми прямої демократії) або через органи місцевого самоврядування: представницькі (сільські, селищні, міські ради) та виконавчі. Ці суб'єкти діють на первинному (базовому) рівні місцевого самоврядування.

Відповідно до статті 6 Закону України «Про місцеве самоврядування» первинним суб'єктом місцевого самоврядування, основним носієм його функцій і повноважень є територіальна громада села, селища, міста. Територіальні громади сусідніх сіл можуть об'єднуватися в одну територіальну громаду, створювати єдині органи місцевого самоврядування та обирати єдиного сільського голову. Добровільне об'єднання територіальних громад відбувається за рішенням місцевих референдумів відповідних територіальних громад сіл [1].

Водночас Конституція закріпила своєрідний статус районних і обласних рад: вони є представницькими органами, що відстоюють спільні інтереси територіальних громад відповідного району чи області. Населення ж району та області громадами не визнаються, а відтак правом на самоврядування не володіють. Вказані представницькі органи, таким чином, утворюють так званий вторинний (похідний) рівень самоврядування, який умовно можна назвати регіональним.

Слід наголосити, що чинна Конституція України закріпила визначальні положення щодо матеріальної та фінансової основи місцевого самоврядування. Так, Основний Закон передбачив існування комунальної власності як окремої форми публічної власності, а також місцевих бюджетів. Проте реалізація вказаних конституційних норм на сьогодні ускладнена як у зв'язку з фінансовою та економічною кризами, так і через недосконалість вітчизняного законодавства.

Окрім цього, фундаментальною проблемою функціонування територіальних громад є фактична законодавча невизначеність компетенції та повноважень територіальної громади як первинного суб'єкта місцевого самоврядування. Вказана законодавча прогалина призводить до того, що територіальні громади як суб'єкт місцевого самоврядування значним чином обмежені у можливостях брати участі у вирішенні питань місцевого значення.

Фактично їх роль зводиться лише до формування представницьких органів місцевого самоврядування шляхом виборів депутатів відповідних місцевих рад, а всі інші притаманні їм функції носять номінальний характер і реально територіальними громадами не здійснюються.

Ще однією важливою проблемою територіальної громади залишається недостатність власних коштів місцевих бюджетів для вирішення усіх необхідних для життєдіяльності питань. Окрім цього, існування в Україні великого числа територіальних громад (близько 30 тисяч) не тільки ускладнює процес розрахунку місцевих бюджетів, але й розпорошує кошти між чисельним територіальними громадами, що свою

чергу майже унеможлиблює реалізацію місцевих програм розвитку [2].

Сьогодні доводиться констатувати, що в Україні існуюча система місцевого самоврядування недостатньо ефективно виконує головну місію, закладену Конституцією – забезпечення права територіальних громад самостійно вирішувати питання місцевого значення. Необхідність реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади викликана низкою причин.

Через велику подрібненість територіальних громад, відсутність власних можливостей розвитку, старіння населення, значний відтік економічно активної його частини ускладнюються проблеми з наданням членам громад, насамперед сільських та селищних, якісних послуг, відповідальність за які несуть органи місцевого самоврядування.

Необхідність постійної підтримки малочисельних громад з використанням системи дотацій вирівнювання, яка реалізується через районні бюджети, стримує розвиток малих міст - потенційних точок економічного зростання.

Об'єктивні процеси розвитку України визначатимуть подальше прискорення темпів урбанізації. Це спричиняє зростання чисельності міського населення, розширення меж міст, ускладнення вирішення проблем забезпечення мешканців відповідною інфраструктурою, соціальними послугами.

Вирішення зазначених проблем неможливе без серйозного реформування системи місцевого самоврядування, метою якого має бути підвищення якості життя людини за рахунок створення умов для сталого розвитку територіальних громад як самостійних та самодостатніх соціальних спільнот, члени яких матимуть можливість ефективно захищати власні права та інтереси шляхом участі у вирішенні питань місцевого значення [3].

Реформування територіальної організації влади та адміністративно-територіального устрою в Україні – це одна з фундаментальних реформ, що торкається багатьох сфер життєдіяльності людей. Успішна реалізація цієї реформи, результатом якої має стати кардинальна зміна засадничих принципів управління суспільним розвитком, стане вагомою передумовою і запорукою вирішення інших системних проблем суспільно-політичного та соціально-економічного розвитку українського суспільства.

Ключовими питаннями подальшої реалізації процесу об'єднання територіальних громад мають бути: по-перше, розгляд його не лише в контексті реформування місцевого самоврядування, а й як етапу формування базового рівня нового адміністративно-територіального устрою держави; по-друге, забезпечення синхронізації з реформуванням галузей соціальної сфери.

Для вирішення вже означених проблем у реформуванні територіальних громад та запобігання виникненню нових необхідне

удосконалення інституційного забезпечення процесу реформування територіальних громад, що передбачає удосконалення законодавчо-нормативного забезпечення для подальшого реформування та формування системи організаційно-правових і фінансово-економічних механізмів, спрямованих на становлення і розвиток самодостатніх територіальних громад [4].

Список використаних джерел:

1. Конституція України, Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1997, № 24, ст.170), Стаття 6. Територіальні громади.
2. Букач В.В., Колб О.Г., Кулик Т.О. Актуальні проблеми конституційного права України Навчальний посібник. – К., 2012. – 552 с.
3. Багмет М.О., Ємельянов В.М. - II том. Історія та практика державного управління і місцевого самоврядування в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://buklib.net/books/35891/>
4. Павлюк А. П., Олійник Д.І., Баталов О.А. Територіальна громада як базова ланка адміністративно-територіального устрою України: проблеми та перспективи реформування. Аналітична доповідь. [Електронний ресурс]/ Національний інститут стратегічних досліджень/ Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/2143/>

Маліцька Г.

Науковий керівник: **к.е.н., доц. Кобеля З.**
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА ТА ТЕРИТОРІЇ

Одне з найважливіших завдань розвитку підприємства і країни в цілому нерозривно пов'язане з ефективністю виробництва, забезпеченням випуску необхідної кількості сучасних виробів та покращення якості, досягнення конкурентоспроможності продукції на світовому ринку. Конкурентоспроможність є однією із найважливіших категорій сучасної ринкової економіки. Саме тому для вітчизняних підприємств дана проблема є відносно новою, адже при командно-адміністративній економіці системи суперництва на ринку товарів і послуг практично не було. Сьогодні існує велика кількість трактувань терміну «конкурентоспроможність». Деякі з них наведені в табл. 1.

Узагальнивши погляди авторів, можна визначити основні параметри конкурентоспроможності, серед яких здатність ефективно функціонувати на внутрішньому та зовнішньому ринках, спроможність продукції конкурувати на ринку з аналогічною продукцією, отримання підприємством конкурентних переваг на основі продукції відповідної

якості, ефективного використання технологій, ресурсів, методів управління, навичок і знань персоналу та компонентів маркетингової діяльності.

Таблиця 1. Трактуювання терміну «конкурентоспроможність»

Автор	Трактуювання
Азоєв Г. Л.	Конкурентоспроможність підприємства – це можливість ефективно розпоряджатися власними й позиковими ресурсами в умовах конкурентного ринку.
І. Должанський, Т. Загорна	Конкурентоспроможність підприємства – це здатність виробляти й реалізовувати продукцію швидко, в достатній кількості, при високому технологічному рівні обслуговування та можливість ефективно розпоряджатися власними й позиковими ресурсами в умовах конкурентного ринку.
С. Шевельова	Конкурентоспроможність підприємства – це його здатність підтримувати стійкі позиції на ринку, функціонувати прибутково, бути привабливим для інвесторів, заслужити добрий імідж серед споживачів та різноманітних суб'єктів господарювання.

Примітка. Сформовано автором на основі [2].

Конкурентоспроможність території – це здатність місцевої економіки (підприємств, розташованих на території), при рівних умовах для всіх учасників ринку, виробляти товари чи послуги, що продаються на міжнародних ринках шляхом збільшення індивідуального та сукупного доходу громади, створення зацікавленості для місцевого бізнесу, залучення зовнішніх інвестицій в територію, заохочення до проживання та праці людей на цій території.

Територіальні громада та бізнес мають спільну мету розвитку – збільшення доходів, яка досягається через стратегію росту конкурентоспроможності та залучення інноваційних високопродуктивних інвестицій, що забезпечать високий рівень доданої вартості (рис.).

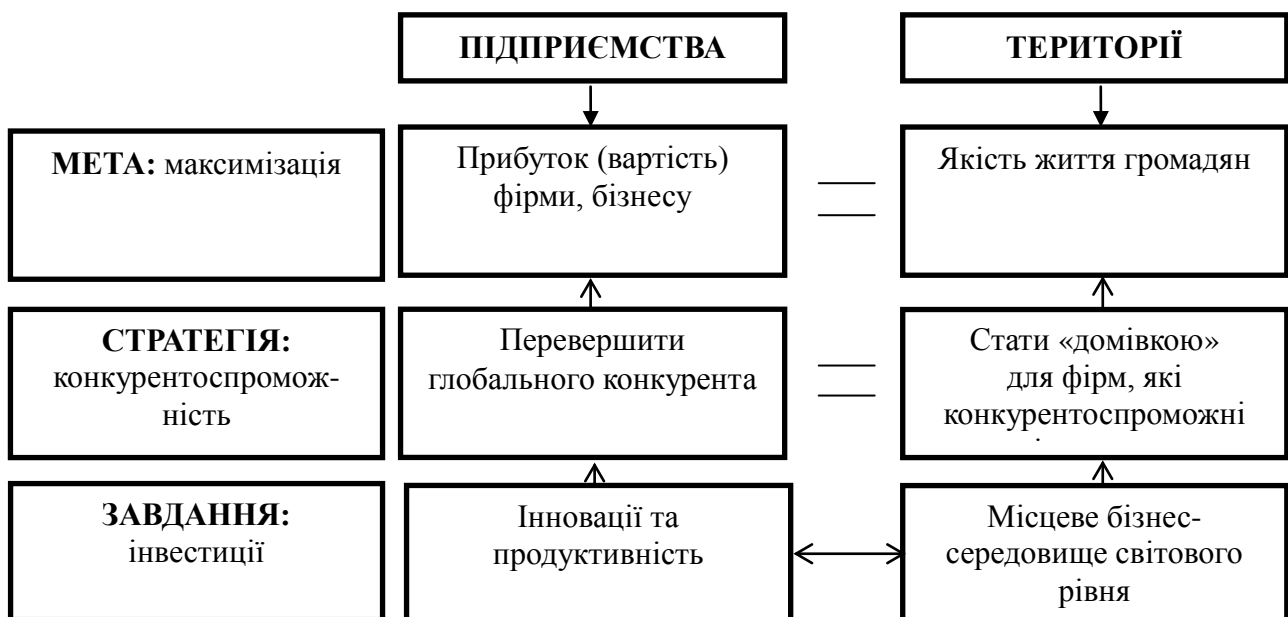

Рис. Взаємозв'язок конкурентоспроможності підприємств і територій

Чим більше високоприбуткових підприємств з високою продуктивністю праці та високою доданою вартістю працює на території громади, тим вищою є якість життя громадян. Громада з диверсифікованою економікою позбавляється монофункціональної залежності від одного підприємства і має більші шанси на стабільність розвитку. Наявність великих, особливо стратегічних підприємств транснаціональних компаній сприяє розвитку малих та середніх бізнесів, які їх обслуговують чи виконують посередницьку або підрядну роботу. Тому громади конкурують за залучення інвестицій хоча би кількох великих стратегічних підприємств багатонаціональних корпорацій у свою територію. Вони намагаються створити такі умови на своїй території, щоб стати привабливими, комфортними для праці та проживання, прозорими, відкритими і доступними для того бізнесу, який хочуть бачити у себе [1, с. 26-27].

Підвищення конкурентоспроможності варто розглядати як довгостроковий поетапний процес пошуку та реалізації управлінських рішень у всіх сферах діяльності, який здійснюється планомірно і відповідно до обраної стратегії.

При вирішенні проблеми підвищення конкурентоспроможності, перед підприємством, як і перед територією, постають деякі завдання. По-перше, необхідно визначити критерії конкурентоспроможності та сформулювати систему показників її вимірювання. По-друге, розробити методи оцінки рівня конкурентоспроможності. І нарешті, розробити методи формування алгоритмів підвищення конкурентоспроможності [2, с. 127].

Узагальнений алгоритм оцінки конкурентоспроможності підприємства можна представити так [3, с. 122]:

1. Аналіз показників, що визначають конкурентоспроможність підприємства.
2. Аналіз внутрішнього та зовнішнього (конкурентного) середовища.
3. Формалізація методів оцінки конкурентоспроможності підприємства.
4. Виокремлення ознак і встановлення обмежень за ними.
5. Проведення оцінки конкурентоспроможності підприємства.
6. Розробка стратегії підвищення конкурентоспроможності підприємства.

Після проведення досліджень та здійснення аналізу, підприємству необхідно розпочати пошук ефективних способів зміцнення своїх позицій на ринку і розробити стратегію адекватного реагування на зміни в ринковому середовищі.

Сьогодні існує шість основних груп стратегій підвищення конкурентоспроможності підприємства (табл. 2). Найчастіше використовується комбінація стратегій, що призводять до поєднання стратегічних прийомів. Наведені стратегії можуть стати орієнтиром для майбутньої діяльності підприємства залежно від рівня його конкурентоспроможності в цілому та окремих її складових. Кожному підприємству необхідно вибрати пріоритети і розробити відповідну стратегію у відповідності до власних можливостей та тенденцій розвитку ринкового середовища.

Таблиця 2. Стратегії підвищення конкурентоспроможності підприємства

Група стратегій	Характеристика
Стратегія лідерства за рахунок економії на витратах	створення стійких переваг в затратах перед конкурентами і прагнення стати постачальником на ринок найдешевших товарів, привабливих для широкого кола споживачів.
Стратегії індивідуалізації	прагнення зробити свою продукцію унікальною, щоб вона вигідно відрізнялася від товарів конкурентів і за рахунок цього стала більш привабливою для широкого кола покупців.
Стратегія ринкової ніші	зосередження уваги на вузькій ділянці ринку; тут домінує пропозиція вузькому сегменту ринку продукції, що відповідає його смакам та потребам; цільова ніша ринку може визначатися регіональними особливостями, що впливають із спеціальних вимог до продукції, або спеціальними властивостями товару, привабливими для учасників тільки цього сегменту.
Стратегія фокусування	використовують, як правило, підприємства малого та середнього бізнесу, які знаходять свою нішу на ринку і всі зусилля спрямовують на цей сегмент.
Стратегія найкращої вартості	активізація уваги на пропозиції споживачам більшої реальної цінності товару шляхом поєднання низьких витрат і диференціації якості; щоб стати виробником з найкращою вартістю, підприємству необхідно забезпечити високу якість продукції і надати їй потрібні властивості при більш низьких, порівняно з конкурентами, витратах.
Стратегія інновації товару	забезпечує підприємству конкурентну перевагу в отриманні прибутку і досягненні швидкого економічного зростання; перевага господарюючого суб'єкта заснована на тому, що він є першим або в даному бізнесі, або на певній території, або на новому ринку; підприємства повинні забезпечити висококваліфікований персонал, оптимальність фінансових ресурсів для створення і виведення нового товару на ринок; застосовується переважно великими підприємствами.

Примітка. Сформовано автором на основі [3].

Серед інших важливих завдань у сфері підвищення конкурентоспроможності підприємства, як суб'єкта господарської діяльності на певній території, можна визначити наступні: усунення бар'єрів для здійснення підприємницької діяльності, удосконалення законодавства в галузі підприємницької діяльності, забезпечення платоспроможного попиту населення, державна підтримка малих та новостворених підприємств, фінансове стимулювання інноваційної діяльності підприємств та ін. [2, с. 130].

Загалом основні цілі планування спрямовані на те, щоб насамперед:

- 1) створити якісні робочі місця для місцевого населення,
- 2) забезпечити економічну стабільність у конкретній місцевості,
- 3) сформувані диверсифіковану економічну базу.

Для реалізації цих цілей плани дій повинні бути направлені на розвиток економіки та підвищення конкурентоспроможності територіальної громади і мають містити інструменти – заходи, програми та проекти, які націлені на залучення інвестицій, підтримку підприємництва, започаткування нового бізнесу, утримання наявних підприємств, розвиток місцевих ринків, створення кластерів, індустріальних інноваційних чи промислово-дослідних парків, діяльність бізнес-інкубаторів, бізнес-центрів, фондів підтримки бізнесу, налагодження міжмуніципальної співпраці, створення державно-приватних партнерств, здійснення маркетингу території, налагодження системи комунікації.

Список використаних джерел:

1. Васильченко Г. Планування розвитку територіальних громад. Навчальний посібник для посадових осіб місцевого самоврядування / Г. Васильченко, І. Парасюк. – К. : ВІ ЕН ЕЙ, 2015. – 256 с.
2. Космина О. М. Конкурентоспроможність і конкурентні переваги підприємства в сучасних ринкових умовах / О. М. Космина. // Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки). – 2013. – №1. – С. 125–131.
3. Шарко В. В. Конкурентоспроможність підприємства: методи оцінки, стратегії підвищення / Віталій Вікторович Шарко. // Науковий вісник Мукачівського державного університету. – 2015. – №2. – С. 120–126.

Метліцька О.

Науковий керівник: **к.е.н., доц. Кобеля З.**
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ВИКОРИСТАННЯ КАДРОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД ОБЛАСТІ

Розпочаті в Україні процеси децентралізації влади ставлять принципово нові умови для життєдіяльності регіонів і територіальних громад. Відповідне правове поле постійно формується і доповнюється новими положеннями, поступово передаючи на нижчі рівні управління нові ресурси, повноваження і відповідальність. На зміну старим принципам управління приходять нова парадигма державного управління та місцевого самоврядування, в основі якої професіоналізація потенціалу кадрів, застосування інструментарію менеджменту, надання широких повноважень громадам, врахування інтересів громадськості та взаємозв'язок місцевої влади з територіальною громадою при вирішенні питань місцевого значення.

Основним завданням реформування кадрової політики місцевого самоврядування є перехід від бюрократичної, жорсткої форми

державного управління до гнучкої, ринкової форми місцевого самоврядування, що повністю відповідає потребам українських територіальних громад та світовим тенденціям розвитку суспільства. Вирішення цього завдання тісно пов'язане із зміцненням місцевого самоврядування, яке за своєю природою спроможне збалансовувати інтереси держави та громадян, членів територіальної громади.

Питанням кадрового потенціалу місцевого самоврядування приділялося багато уваги у працях Н.Р.Нижник, В.М.Олуйка, І.В.Козюри, Ю.П.Сурміна, А.Ф.Ткачука, О.В.Батанова, які розглядали дану проблему в різних аспектах. Однак, як показав аналіз існуючих наукових досліджень, питання кадрового потенціалу недостатньо окреслені в контексті статутів територіальних громад, що й зумовлює мету написання даної роботи.

Мета дослідження полягає в науково-теоретичному обґрунтуванні необхідності визначення управлінсько-правових механізмів, інноваційних підходів та напрямів удосконалення кадрового потенціалу місцевого самоврядування в статутах територіальних громад.

Непослідовність кадрової політики в органах місцевого самоврядування, високий ступінь політизації та корумпованості посадових осіб місцевого самоврядування, відсутність професійного підходу до підбору кадрів місцевого самоврядування призводять до зниження ефективності діяльності органів місцевого самоврядування, що і викликає недовіру громадян, членів територіальних громад, до органів місцевого самоврядування. В цілому це поставило під сумнів можливість якісних та швидких змін у системі місцевого самоврядування. Також залишається нецілісною і недосконалою чинною нормативно-правова база з питань кадрового забезпечення сфери місцевого самоврядування. Базовий закон у системі місцевого самоврядування "Про місцеве самоврядування в Україні" 1997 р. не відповідає вимогам часу, в ньому досі залишається чимало неврегульованих питань [1].

З метою забезпечення сталого, демократичного розвитку громад, суспільства і держави першочерговим завданням органів місцевого самоврядування є надання якісних послуг населенню. Посадові особи місцевого самоврядування розпоряджаються фінансами місцевих бюджетів, вирішують земельні та інші питання життєдіяльності громади, що зумовлює необхідність розв'язання проблеми кадрового потенціалу місцевого самоврядування.

Сучасний стан кадрового забезпечення формування та розвитку самодостатніх громад потребує принципових змін до планування та організації роботи як з посадовими особами місцевого самоврядування, так і з депутатами місцевих рад, адже практична реалізація стратегій, планів, проектів, програм потребує наявності консенсусу між представницькою та виконавчою владою як парадигми діяльності місцевих органів влади, яку диктує сучасна суспільна, політична та

економічна динаміка розвитку українського суспільства [2].

Керівники і фахівці органів місцевої влади і управління повинні опанувати нові методи роботи, орієнтовані на перспективу проектного розвитку територій та стратегічне управління. Відтак, першочерговим завданням держави у цій сфері є вироблення управлінської стратегії на місцевому рівні, формування єдиної ідеології роботи з кадрами у сфері державного управління та місцевого самоврядування, побудованої на передових наукових підходах, чітких принципах, обґрунтованих та перевірених практикою знань, умінь та навичок. Сформовані на оптимальній територіальній основі спроможні територіальні громади мають бути:

- територіально структуровані;
- ресурсно-забезпечені;
- мати науково структуровані органи місцевого самоврядування;
- бути спроможними до запровадження інноваційних підходів щодо надання якісних адміністративних та управлінських послуг населенню;
- консолідовані на розв'язання проблем місцевого значення, власних та делегованих повноважень;
- мати природний професійний спротив проявам корупції;
- бути позитивно налаштованими до змін і вміти управляти ними [3].

Узагальнюючи результати дослідження, слід зазначити, що статут територіальної громади як інструмент вирішення місцевих питань може впливати на удосконалення кадрового потенціалу місцевого самоврядування. Рівень цього впливу визначається рівнем розвитку територіальної громади. Розуміння членами громади цих можливостей, важливості співробітництва з місцевою владою, спільного вирішення місцевих питань сприяло б формуванню якісно нового службовця органів місцевого самоврядування – висококваліфікованого фахівця, здатного відповідати вимогам часу, надавати якісні управлінські послуги, вирішуючи проблеми життєзабезпечення власної громади. Перспективи подальших досліджень у цьому напрямі повинні бути направлені на виявлення можливостей статутів територіальних громад як стабілізаційних механізмів місцевого розвитку.

Список використаних джерел:

1. Закон України про місцеве самоврядування в Україні // Відом. Верховної Ради України. – 1997. – № 24. – Ст. 170.
2. Професійний розвиток кадрів у процесі децентралізації регіональна стратегія. – Режим доступу : <http://decentralization.gov.ua/pics/upload/238-314648c5022694b5ee0a26b5f7a7a2a8.pdf>
3. Чому потрібна децентралізація? [Електронний ресурс] / Асоціація міст України. – Режим доступу : http://auc.org.ua/sites/default/files/decentral_zac_ua_infografika.p
4. Місцеве самоврядування в Україні: стан та перспективи розвитку : аналіт. доп. – К. : Нац. Ін-т стратег. дослідж., 2009. – 62 с.
5. Конституція України // Відом. Верховної Ради України. – 1996. – №30. – Ст. 19.

РОЛЬ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ

Фінансова безпека є однією з найважливіших складових економічної безпеки. Без забезпечення фінансової безпеки держави на всіх рівнях управління неможливо вирішити економічні проблеми, що стоять перед країною, регіоном та підприємством. Це завдання набуває особливої пріоритетності в умовах нестабільності та фінансової кризи, а також складної воєнно-політичної ситуації.

Серед науковців, що займалися проблематикою забезпечення фінансової безпеки держави, можна виділити О. І. Барановського, Ю. Я. Вавилова, О. Д. Василика, О. С. Власюка, М. М. Єрмошенка, О. М. Ковалюка, О. П. Крайник, М. І. Крупку, І. Р. Михасюка, О. В. Луцишина, В. М. Опаріна, В. М. Родіонову, В. Ф. Столярова, С. Г. Шклярука, В. М. Федосова.

Під фінансовою безпекою розуміють ступінь захищеності фінансових інтересів на усіх рівнях фінансових відносин; рівень забезпеченості громадянина, домашнього господарства, верств населення, підприємства, організації, установи, регіону, галузі, сектора економіки, ринку, держави, суспільства, міждержавних утворень, світового співтовариства фінансовими ресурсами, достатніми для задоволення їх потреб і виконання існуючих зобов'язань; стан фінансової, грошово-кредитної, валютної, банківської, бюджетної, податкової, розрахункової, інвестиційної, митно-тарифної та фондової систем, а також системи ціноутворення, який характеризується збалансованістю, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх негативних впливів, здатністю відвернути зовнішню фінансову експансію, забезпечити фінансову стійкість (стабільність), ефективне функціонування національної економічної системи та економічне зростання [1, с. 28].

Фінансову безпеку прийнято визначати передусім за показниками функціонування економічної системи країни, зокрема за відповідний проміжок фінансового року або періоду. До цих показників здебільшого відносять: рівень інфляції, стійкість грошової одиниці, сальдо платіжного балансу, величина внутрішнього і зовнішнього боргу тощо.

Дуже важливим показником стану фінансової безпеки є дефіцит державного бюджету – перевищення обсягів видатків над обсягами його доходів. Рівень дефіциту визначається як відношення обсягу дефіциту до річного обсягу ВВП. Для країн зони євро бюджетний дефіцит не повинен перевищувати 3%, а для України, з її невисоким рівнем платоспроможності, – 1% до ВВП. За період 2013–2016 рр. дефіцит державного бюджету у середньому становив 2,3%, що в загальному не

виходить за рамки критичних значень. Значний обсяг дефіциту державного бюджету негативно впливає на всі інші складові фінансової безпеки держави, тому контроль за його рівнем є важливою складовою бюджетної політики держави. Фактичні значення за період перевищують критичні, що свідчить про розбалансованість фінансової системи та зниження рівня фінансової безпеки через необхідність здійснення запозичень для покриття дефіциту державного бюджету, що збільшує обсяги державного боргу [4].

Щодо рівня монетизації як показника фінансової безпеки України, то він визначається у конкретному році як відсоткове відношення обсягу грошової маси до річного обсягу ВВП. Фактично він відображає рівень забезпечення економіки грошовими ресурсами. Рівень монетизації економіки України в 2015 р. становив 46,5% а за підсумками 2016 р. – 45,5% [5, с. 45]. При цьому протягом досліджуваного періоду цей індикатор перевищував нормативні значення у 50%.

На основі аналізу базових індикаторів фінансової безпеки за останні роки можна прогнозувати стан тенденції функціонування національної економіки в майбутньому. Такий аналіз є однією з головних напрямів діяльності держави в забезпеченні сталого розвитку, яка дозволяє їй бути конкурентоспроможною у світовому просторі.

Список використаних джерел:

1. Барановський О. І. Фінансова безпека: монографія / О. І. Барановський. – К. : Київ. нац. торг. екон. унт, 2004. – 759 с.
2. Офіційний сайт Державної служби статистики [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>
3. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua>
4. Луценко І.С. Методичний підхід до оцінювання рівня податкової безпеки України / І.С. Луценко // Науковий вісник Харківського державного університету. – 2015. – Вип. 12. – С. 159–163.
5. Методика розрахунку рівня економічної безпеки України // Офіційний сайт Міністерства економіки України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.me.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=97980&cat.

Рубаха М.

Науковий керівник: **к.е.н., доц. Водянка Л.**
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

НЕФОРМАЛЬНА ЗАЙНЯТИСТЬ НАСЕЛЕННЯ В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ГРОМАД

Однією з найважливіших характеристик ринку праці є зайнятість, яка визначає соціально-економічний розвиток будь-якої країни та України

зокрема. Великий вплив на сучасну ситуацію в державі має неформальна зайнятість, яка характеризується переміщенням частини зайнятого населення з офіційного сектора економіки до не офіційного, як ще прийнято називати, тіньового. Зростаючі масштаби тіньової зайнятості загрожують національним інтересам країни в соціально-економічній сфері.

У сучасних умовах господарювання проблеми зайнятості й соціальної захищеності населення належать до тих, конструктивне вирішення яких позитивно впливає на людський розвиток, політичну й соціальну стабільність суспільства. На сучасному ринку праці прихована неповна зайнятість і часткове безробіття набули надзвичайного поширення, а рівень зареєстрованого безробіття залишається високим. Тому ситуація, що склалася, характеризується значним збільшенням кількості працюючих у неформальному секторі економіки, що потребує більш поглибленого аналізу.

Відтік кваліфікованих кадрів із формального сектора економіки до неформального, податкові тиски на роботодавців, стрімке зростання масштабів тіньової економіки та слабкий контроль за сплатою податків, привертає увагу багатьох науковців щодо вивчення тіньової зайнятості населення. Так, зокрема, дослідники А. Чернобай, О. Макаренко, П. Саблук, М. Соколик та В. Юрчишин зосередилися на вивченні умов розвитку тіньового ринку праці в Україні, а також світового досвіду подолання тіньової зайнятості та відкритті шляхів легалізації. Проте, незважаючи на цінність проведених досліджень, окремі аспекти проблеми неформальної зайнятості населення залишилися невирішеними.

Неформальна зайнятість охоплює неформальні робочі місця на підприємствах як формального, так і неформального секторів. Керівні принципи щодо статистичного визначення неформальної зайнятості були прийняті на 17-й Міжнародній конференції статистиків праці у 2003 році. З урахуванням положень цього документа, а також відповідно до Методологічних положень щодо визначення неформальної зайнятості населення, затверджених наказом Держстату від 23.01.2013 №16, до неформально зайнятих належать такі категорії зайнятого населення [3]:

- зайняті на підприємствах неформального сектора (незареєстровані самозайняті, роботодавці та їх наймані працівники, безоплатно працюючі члени сім'ї тощо);

- безоплатно працюючі члени сім'ї на підприємствах формального сектору;

- наймані працівники, які працюють на неформальних робочих місцях формального сектору (особи, які працювали за усною домовленістю або не мали будь-яких соціальних гарантій, зокрема: за них не сплачувався єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування; не мали права на щорічну відпустку; оплачуваний лікарняний).

Передумовами орієнтації населення на зайнятість в нелегальному секторі є низькі доходи від легальної роботи, зниження попиту на робочу силу в легальному секторі економіки, зростання вимушеної неповної зайнятості. Фахівці Національного інституту стратегічних досліджень особливостями ринку праці України вважають [1, с. 84]:

- наявність пропонування нелегальних робочих місць як у низько-, так і в середньо- і високооплачуваних сегментах економіки;
- поширення комбінованих форм оплати праці, зокрема легальних і нелегальних складових.

Упродовж I півріччя 2017р. в структурі зайнятого населення відбулися зміни у статусі в зайнятості серед формально та неформально зайнятого населення. Так, у I півріччі 2017р., порівняно з I півріччям 2016р., спостерігалось зростання частки працюючих за наймом серед офіційно зайнятого населення (86,9% проти 84,9). Водночас зворотні процеси відбулися серед неформально зайнятого населення (рис. 1) [4].

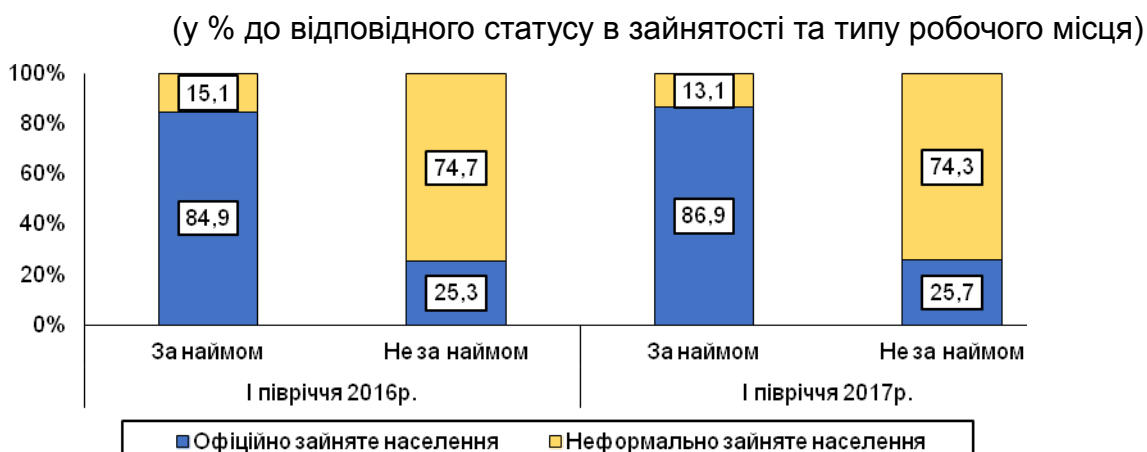

Рис. 1. Формальна та неформальна зайнятість за статусом у зайнятості у 2016-2017 рр.

Проте, ще в 2015-2016 рр. частка неформально зайнятого населення становила [5]:

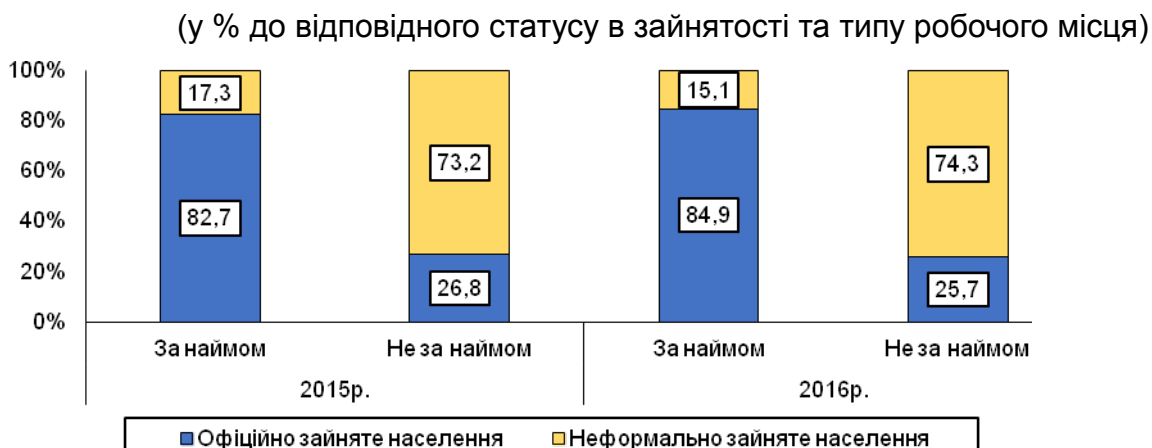

Рис. 2. Формальна та неформальна зайнятість за статусом у зайнятості у 2015-2016 рр.

Хоч частка неформально зайнятого населення і зменшилась починаючи з 2015 по 2017рр., проте вона все одно залишається великою, що загрожує національним інтересам в соціально-економічній сфері.

Найбільшого розповсюдження неформальна зайнятість отримала серед уразливих категорій працівників – молоді у віці 15-24 роки та осіб пенсійного віку. Так, У І півріччі 2017р. серед неформально зайнятого населення дві третини (66,6%) складали особи, які мали професійно-технічну та повну загальну середню освіту, а серед офіційно зайнятого населення переважали особи з вищою освітою (уключаючи повну, базову та неповну вищу освіту) (61,5%) [4].

Неформально зайнятими є переважно особи з невисоким рівнем освіти та ті, хто займається фізичною або некваліфікованою працею. Зокрема, частка неформально зайнятого населення серед працівників найпростіших професій була значно вищою, ніж серед офіційно зайнятого населення (51,5% проти 9,6%). Сільське, лісове та рибне господарства є основним видом діяльності неформально зайнятого населення (42,7%). Іншими поширеними видами економічної діяльності населення цієї категорії є оптова та роздрібна торгівля (19,5%) та будівництво (15,3%).

У загальній кількості зайнятого населення у дванадцяти регіонах країни частка неформально зайнятих осіб не перевищувала середній показник по Україні (22,7%). Найбільше значення цього показника спостерігалось у Чернівецькій області (50,9%), а найменше в Київській області (9,4%) [4].

(у % до кількості зайнятого населення у відповідному регіоні)

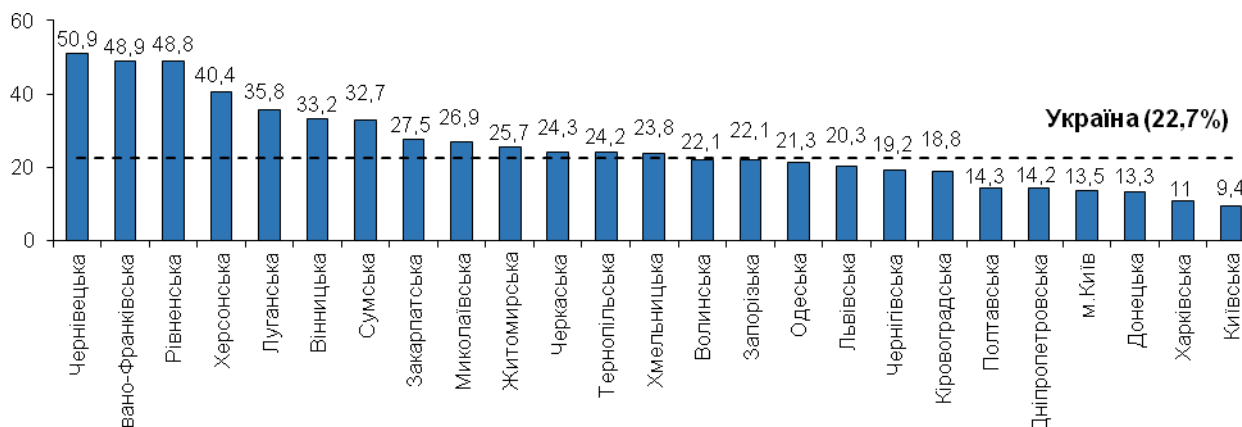

Рис. 3. Неформальна зайнятість населення за регіонами І півріччі 2017 рр.

Дані, представлені Державною службою статистики України, не можна вважати остаточними. Насправді кількість зайнятих у неформальному секторі економіки України може бути більшою, зважаючи на те, що на цей сектор, на думку експертів, припадає понад половини валового національного продукту. Найдостовірніше оцінювання масштабів тіньової зайнятості забезпечують прямі методи. Проте для

України стримуючим фактором у їх застосуванні є низький рівень щирості респондентів (населення традиційно не довіряє будь-яким опитуванням і підозрює можливе використання наданої інформації собі на шкоду). На користь цього свідчать результати досліджень К. Уільямса, а також Фонду «Інтелектуальна перспектива», за якими неформальна зайнятість виступає основним або допоміжним джерелом доходів для 40-54% домогосподарств.

Неформальна зайнятість в Україні – явище специфічне, відмінне від тіньового сектору в інших країнах, тому міжнародні рекомендації в цій галузі не можуть автоматично застосовуватися в українських реаліях. Визначальним є також факт, що дослідження неформального ринку праці обмежувалися переважно країнами, що розвиваються (оскільки неформальний сектор був атрибутом недорозвинутості країни). Що стосується розвинутих країн, то мова йде переважно про периферійні робочі місця, вторинний ринок праці. Проте на сьогодні доведено, що і в цих країнах існує цілий ряд робочих місць, які варто вважати неформальними (підробітки трудових мігрантів).

Зайняті у неформальній економіці залучені до неї через різні причини та фактори. Неформальна зайнятість в Україні зумовлена, насамперед, мотивами добровільного виходу населення за межі формальної діяльності, низьким рівнем оплати праці, високим податковим навантаженням легального бізнесу, слабкою законодавчою дисципліною. Існує думка, що внаслідок зайнятості в тіньовій сфері можна зберегти трудовий потенціал та сприяти вирішенню проблем доходів, але водночас це потребує зусиль та ресурсів для приховування такої діяльності та її наслідків, а найголовніше — призводить до нестачі обов'язкових податкових надходжень в результаті тіньової оплати праці, що необхідно для забезпечення основних функцій держави.

У Посланні Президента України до Верховної Ради України в 2017 році зазначено, що реформування державної політики розвитку ринку праці в найближчій перспективі має спрямовуватися на [2, с. 331-333]:

- посилення та поширення активних форм соціального захисту щодо зайнятості вразливих категорій громадян і підприємців: вимушено переміщених осіб із зони воєнних конфліктів та окупованих територій; раптово збіднілих осіб; молоді, яка шукає перше робоче місце; осіб передпенсійного та пенсійного віку; осіб, які тривалий час не мають офіційної роботи;

- узгодження загальної державної політики доходів та політики щодо регулювання розміру заробітної плати, її диференціації за сферами зайнятості та територіями, легалізації, оподаткування та сплати єдиного соціального внеску.

Отже, розв'язання проблем зайнятості в формальному та неформальному секторах економіки мають здійснюватись одночасно, оскільки вони тісно пов'язані між собою і лише узгоджені заходи з активізації зайнятості в галузях національної економіки можуть дати

позитивний результат. Негативні наслідки суттєво переважають позитивні, відтак, необхідність розробки програми детінізації ринку праці в державі є очевидною.

Список використаних джерел:

1. Чернобай А. Нелегальна зайнятість населення та шляхи її подолання в Україні / А. Чернобай // Вісн. Нац. акад. прокуратури України. - 2012. - № 2. - С. 83-88.
2. Аналітична доповідь до Щорічного Послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2017 році». – К. : НІСД, 2017. – 547 с.
3. Статистичний збірник за 2016р. / Державна служба статистики України. «Економічна активність населення України». - 2016. - №4. [Електронний ресурс]. - URL : <http://www.ukrstat.gov.ua>
4. «Ринок праці» у I півріччі 2017 року / Державна служба статистики України. [Електронний ресурс]. - URL : <http://www.ukrstat.gov.ua>
5. «Ринок праці» у I півріччі 2016 року / Державна служба статистики України. [Електронний ресурс]. - URL : <http://www.ukrstat.gov.ua>

Тарновецька Є.

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

МІСЦЕ КОМУНІКАЦІЙ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Глобалізація та сучасні технології є ключовими силами, які створюють новий рівень зв'язків у світі економіки. Ринкові зміни в навколишньому середовищі призводять до постійного зростання конкурентів на ринку. У цих умовах, тільки активні компанії, які функціонують за новими ринковими правилами та принципами, можуть розраховувати на економічні перспективи, за умови, якщо вони вміють реалізувати ефективний комунікаційний процес.

Комунікація зумовлює виникнення нових інформаційних зв'язків, структур та механізмів впливу на розвиток сучасного підприємства, що призводить до зміни функцій формування та реалізації політики даного підприємства. Комунікація впливає на всі сфери діяльності підприємства, внаслідок чого виникає багато проблемних питань стосовно прийняття управлінських рішень.

Комунікація є важливим фактором сталого розвитку підприємства, який може представляти межу між його успіхом і провалом, а також відображає здоровий баланс у роботі підприємства. Комунікація – це важливий та динамічний процес, який впливає на передачу та отримання інформації, а також розуміння цієї інформації. Головним елементом руху і динаміки організації є інтерактивне спілкування між працівниками, мета і робота яких не може бути результативними без активної взаємодії та без комунікацій [2].

Успіх діяльності будь-якого підприємства значною мірою залежить від ефективного та оперативного спілкування. Обачливе спілкування може сприяти покращенню ділових інтересів підприємства. В іншому випадку воно відобразить організацію у поганому світлі та може негативно вплинути на її бізнес-інтереси.

Зважаючи на викладене, а також на дослідження іноземних науковців зміст комунікаційних процесів можна представити через відповідні парадокси:

- парадокс інструментального активізму (завдяки комунікації люди активніше впливають на оточуючий світ, щоб у відповідний спосіб вирішити системно детерміновані проблеми);

- парадокс раціоналізму (завдяки комунікації старі знання постійно підміняються новими, кожне з яких відкриває широке поле непізнаного, інформація стає більш доступнішою, водночас зникає однозначність прийняття раціональних рішень);

- парадокс індивідуалізму (комунікація створює умови для максимальної реалізації свободи людини, водночас це породжує все більше конфліктів, які потребують встановлення більших обмежень для свобод інших);

- парадокс універсалізму (комунікація забезпечує відкритість певної системи, яка у підсумку призводить до загострення конкуренції, а вона в умовах інформаційного суспільства сприяє утвердженню всезагальної рівності, коли з'являється дефіцит на нерівність) [1].

Таким чином, можна виділити такі положення, які вказують на значення та роль комунікацій в процесі забезпечення сталого розвитку підприємства:

- комунікації – інструмент інтеграції всіх видів діяльності;
- комунікації – середовище та механізм управління;
- комунікації – засіб забезпечення гнучкості й адаптивності;
- комунікації – інструмент формування організаційної культури на основі цілісності цілей та цінностей.

Отже, комунікації повинні бути спрямовані на забезпечення ефективного обміну інформацією між об'єктами і суб'єктами управління, а також між організацією та її оточенням; удосконалення міжособистісних відносин у процесі обміну інформацією; створення інформаційних каналів для обміну інформацією між окремими співробітниками і групами та координація їх завдань і дій; регулювання та раціоналізація інформаційних потоків. Усе зазначене дозволяє віднести комунікації до стратегічних ресурсів, що мають велике значення для стійкого функціонування підприємства.

Список використаних джерел:

1. Munch R. Die Entfaltung der gesellschaftlichen Kommunikation / R. Munch // Munch R. Dynamik. der Kommunikationsgesellschaft Suhrkamp Verlag / R. Munch. – Frankfurt am Main : [s. n.], 1995.

2. Кастельс М. Информационная эпоха: экономика, общество и культура / М. Кастельс; пер. с англ. – М. : ГУ ВШЭ, 2000. – 134 с.

Човбан І.

Науковий керівник: **к.е.н., доц. Водянка Л.**
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ГРАНТИ, ЯК ІНСТРУМЕНТ РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРА В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ МІСЦЕВИХ ГРОМАД

Забезпечити стабільний, конкурентоспроможний і сталий розвиток аграрної сфери в умовах прискорення глобалізаційних та інтеграційних процесів можна лише в тому разі, якщо цей розвиток здійснюватиметься на основі інноваційної діяльності аграрних підприємств.

Дослідженням проблеми фінансової підтримки виробництва аграрних підприємств завжди приділялась належна увага. Різноманітними дослідженнями цієї проблеми займалися і зробили вагомий внесок у її розвиток такі вітчизняні вчені як В.Г. Андрійчук, В.П. Глушко, М.Х. Корецький, Д.Ф. Крисанов, Т.Ф. Куценко, М.Й. Малік, О.М. Могильний, П.Т. Саблук, В.Я. Шевчук, О.Г. Шпикуляк та ін. Відповідно до їхніх досліджень, найпопулярнішим інструментом стимулювання інноваційного розвитку аграрної сфери є надання грантів [1].

Гранти – один із найпопулярніших інструментів стимулювання інновацій. Найзначніші з них – гранти РП7 (7-ма Рамкова програма ЄС), обсяги фінансування за якими сягають 75% суми проекту (за деякими компонентами – до 100%).

Гранти надаються: приватним установам; державним утворенням (наприклад, для управління державними підприємствами). Гранти надаються як: фінансові субсидії – це пряма фінансова допомога виконавцям наукових проектів; гранти третім сторонам – вони не надаються напряму заявникам на отримання гранту, а надаються інституціям (фондам регіонального розвитку, інкубаторам, торговим палатам тощо).

У свою чергу, інституції надають допомогу їхнім членам (торгові палати – інституційний підхід) або організаціям їхнього регіону (агенції регіонального або муніципального розвитку – регіональний підхід) через надавачів послуг; натуральні гранти (ваучери). Основна характеристика натуральних грантів полягає в тому, що замість фінансових коштів надаються послуги або товари (наприклад, використання «інноваційного асистента», приміщення, лабораторії, комунікаційних засобів, адміністративних працівників тощо).

Натуральні гранти можуть покривати до 100% натурального внеску [2].

Безумовний лідер на «грантовому» ринку України – США. Всі сили американських меценатів спрямовуються на підтримку демократичних ініціатив та боротьбу з корупцією.

Однак існує досить велика кількість організацій, що надають гранти на розвиток бізнесу. Особливо активно в сфері надання грантів працюють міжнародні організації, такі як ООН, ЮНЕСКО, *USAID* та ЄС, Швейцарська агенція розвитку та співробітництва (*SDC*), *WNISEF*, *CIPE* (Центр міжнародного приватного підприємництва), Глобальний Інноваційний Фонд (*GIF*), *Global Technology Foundation*, *IREX* (Рада міжнародних наукових досліджень та обмінів). На сьогодні діють такі проекти, як:

1. Проект *USAID* «Підтримка аграрного і сільського розвитку» – розширення ринків збуту та збільшення доданої вартості продукції малих і середніх підприємств та сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів. Сума гранту – від 650 тис. грн. до 3 млн. грн.

2. Грант на реалізацію своєї бізнес-ідеї від Платформи розвитку агробізнесу. *Agro Talks*. *Agro Talks* – це платформа, яка об'єднує в собі школу бізнесу, нетворкінг-конференцію *Agro Talks Day* і краудфандингову платформу *Donate Agro*, як майданчик для розвитку актуальних ідей і пошуку інвестицій в уже готові комерційні та соціальні проекти.

3. Гранти на початок і відновлення власної справи. Бюджет 15000 тис. грн., 20000 тис. грн., 25000 тис. грн.

4. Грантова програма підтримки ініціатив переселенців. Бюджет 25000 тис. грн. [3].

Звичайно, кількість грантів, які надаються, не є достатнім джерелом для фінансування аграрного сектора. Але вони створюють певні основи для розвитку власної справи, для впровадження інноваційних ідей.

Список використаних джерел :

1. Розвиток інноваційної діяльності сільськогосподарських підприємств на засадах провайдингу [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://eprints.zu.edu.ua>.

2. Інструменти прямого методу фінансового стимулювання інноваційної діяльності [Електронний ресурс]. – Режим доступу : irbis-nbuv.gov.ua/

3. Ресурсний центр гурт [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://gurt.org.ua>.

ГЛОБАЛЬНІ ЦІЛІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ до 2030 року

(відповідно до резолюції Генеральної Асамблеї ООН «Перетворення нашого світу: Порядок денний розвитку у галузі сталого розвитку на період до 2030 р.», схваленої 25 вересня 2015 року, A/RES/70/1)

Неофіційний переклад

Цілі сталого розвитку

Ціль 1. Подолання бідності у всіх її формах та усюди

Ціль 2. Подолання голоду, досягнення продовольчої безпеки, поліпшення харчування і сприяння сталому розвитку сільського господарства

Ціль 3. Забезпечення здорового способу життя та сприяння благополуччю для всіх у будь-якому віці

Ціль 4. Забезпечення всеохоплюючої і справедливої якісної освіти та заохочення можливості навчання впродовж усього життя для всіх

Ціль 5. Забезпечення гендерної рівності, розширення прав і можливостей усіх жінок та дівчаток

Ціль 6. Забезпечення наявності та раціонального використання водних ресурсів і санітарії для всіх

Ціль 7. Забезпечення доступу до недорогих, надійних, стійких і сучасних джерел енергії для всіх

Ціль 8. Сприяння поступальному, всеохоплюючому та сталому економічному зростанню, повній і продуктивній зайнятості та гідній праці для всіх

Ціль 9. Створення стійкої інфраструктури, сприяння всеохоплюючій і сталій індустріалізації та інноваціям

Ціль 10. Скорочення нерівності всередині країн і між ними

Ціль 11. Забезпечення відкритості, безпеки, життєстійкості й екологічної стійкості міст і населених пунктів

Ціль 12. Забезпечення переходу до раціональних моделей споживання і виробництва

Ціль 13. Вжиття невідкладних заходів щодо боротьби зі зміною клімату та його наслідками

Ціль 14. Збереження та раціональне використання океанів, морів і морських ресурсів в інтересах сталого розвитку

Ціль 15. Захист та відновлення екосистем суші та сприяння їх раціональному використанню, раціональне лісокористування, боротьба з опустелюванням, припинення і повернення назад (розвертання) процесу деградації земель та зупинка процесу втрати біорізноманіття

Ціль 16. Сприяння побудові миролюбного й відкритого суспільства в інтересах сталого розвитку, забезпечення доступу до правосуддя для всіх і створення ефективних, підзвітних та заснованих на широкій участі інституцій на всіх рівнях

Ціль 17. Зміцнення засобів здійснення й активізація роботи в рамках Глобального партнерства в інтересах сталого розвитку

ЗМІСТ

Проект «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду»	4
---	---

РОЗДІЛ 1

ЗМІСТОВНО-ТЕОРЕТИЧНА НАПОВНЕНІСТЬ КОНЦЕПЦІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Лопатинський Ю.	Концепція сталого розвитку в економічній освіті та науці	5
Галушка З., Соболев В.	Проблеми формування регіонального ринку освітніх послуг	8
Шилепницький П.	Державно-приватне партнерство як інструмент розвитку освіти	11
Ярошенко О.	Проблеми та перспективи формування національної стратегії сталого розвитку	14
Тодюрюк С.	Детермінанти сталого розвитку територіальних громад	15
Ксьондз С.	Організаційно-управлінські аспекти забезпечення сталого розвитку територіальних громад	19
Запухляк В.	Інституційна інерція і конкурентоспроможність економіки	26
Кифяк В., Сибирка Л.	Регіональний вимір людського розвитку	29
Нафус І.	Роль соціального капіталу у забезпеченні умов сталого розвитку громад	32
Кузьмук (Жилко) С.	Сталий розвиток: біхевіористичний аспект	35
Вінничук О., Вінничук І.	Характерні особливості дослідження економічного зростання з урахуванням індексів сталого розвитку	38

РОЗДІЛ 2

ПРАКТИКА РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Білик Р.	Напрями забезпечення економічної безпеки на рівні територіальних громад	41
Чепель О.	Реформа муніципальних органів та адміністративно-територіального устрою: вітчизняний та європейський досвід	44
Підгірна В., Філіпчук Н.	Зарубіжний досвід місцевого самоврядування: уроки для України	50
Варжевський О.	Інструменти розвитку сільських територій: досвід Чернівецької області	53
Заволічна Т.	Децентралізація та зміни в управлінні земельними відносинами	58

Буринська О.	Сталий розвиток аграрного сектора: соціальне та екологічне забезпечення господарств населення Чернівецької області	62
Кутаренко Н.	Органічне сільське господарство – напрям розвитку сільських територій	66
Меглей В.	Перспективи екологічно орієнтованого аграрного виробництва: регіональна площина	69
Кобеля З., Данищук Н.	Інноваційний потенціал підприємства як основа розвитку територіальних громад	75
Гороховська К.	Державно-приватне партнерство як інструмент розвитку транскордонного співробітництва	77
Мельник А., Губчак В.	Мале та середнє підприємництво як чинник розвитку об'єднаних територіальних громад	79
Буднікевич І., Крупенна І., Гавриш І.	Інструменти підвищення туристичної привабливості територіальних громад	83
Вардеванян В.	Система маркетингових комунікацій у діяльності підприємств ресторанного бізнесу	88
Кифяк О., Тупиця Л.	Розвиток народних промисел і ремесел в Україні: проблеми та перспективи	91
Черданцева І., Батир П.	Розвиток регіональних роздрібних мереж як критерій сталого розвитку територіальних громад	94
Михайлина Д., Роговська-Іщук І.	Міжнародний логотип в альтернативному функціональному розрізі	96

РОЗДІЛ 3

ФІНАНСОВІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Ковальчук Т., Марут С., Охрімівський О.	Фінансова децентралізація: сучасний стан, проблеми та шляхи реалізації стратегії розвитку	100
Нікіфоров П.	Бюджетна децентралізація в Україні: проблеми та перспективи	105
Антохова І., Попель Л.	Функціонування об'єднаних територіальних громад в умовах бюджетної децентралізації	107
Биндю В., Давидова С.	Доходи бюджету міста Чернівці	109
Марусяк Н.	Сталий розвиток місцевої громади як чинник посилення фінансової безпеки підприємств	112
Грешко Р., Харабара В.	Складові фінансового механізму підприємств в умовах сталого розвитку регіонів	114
Мельник О., Гіжевська А.-М.	Лізинг як інструмент забезпечення діяльності суб'єктів господарювання в місцевих громадах	118

РОЗДІЛ 4

ТВОРЧІ ПОШУКИ СТУДЕНТІВ

Андрюк А., Овсієнко В.	Сучасний стан фінансового забезпечення розвитку територіальних громад	121
Вінцеславська О., Фішер В.	Фінансові ініціативи місцевих органів влади в умовах бюджетної децентралізації	123
Досюк М.	Вплив децентралізації на розвиток місцевого самоврядування	125
Євчук Х.-І.	Роль соціального підприємництва у забезпеченні сталого розвитку громад	128
Загарчук В., Шабуряк Н.	Забезпеченість бюджетними коштами реалізації бюджетних програм	131
Костюк А.	Аспекти сталого розвитку територіальних громад	133
Курячей А.	Проблеми створення та розвитку територіальних громад в Україні	135
Маліцька Г.	Шляхи підвищення конкурентоспроможності підприємства та території	138
Метліцька О.	Використання кадрового потенціалу територіальних громад області	142
Пашкат Ю.	Роль фінансової безпеки в забезпеченні сталого розвитку економіки	145
Рубаха М.	Неформальна зайнятість населення в умовах сталого розвитку громад	146
Тарновецька Є.	Місце комунікацій у забезпеченні сталого розвитку сучасного підприємства	151
Човбан І.	Гранти, як інструмент розвитку аграрного сектора в умовах сталого розвитку місцевих громад	153
ДОДАТОК	Глобальні цілі сталого розвитку до 2030 року	155

Наукове видання

**СТАЛИЙ РОЗВИТОК МІСЦЕВИХ ГРОМАД:
РОЛЬ ЕКОНОМІЧНОЇ ОСВІТИ ТА НАУКИ**

***Матеріали
науково-практичної конференції
9-10 листопада 2017 р.***

Координатор Ю. Лопатинський

Організаційно-технічне забезпечення С. Тодорюк

Подані тези виступів на конференції перевірені на плагіат за допомогою доступних *on-line* систем. Текст піддавався незначній редакційній правці. Водночас, кінцева відповідальність за зміст залишається на авторах.

Папір офсетний. Формат 60x84/16
Ум. друк. арк. 9,3. Зам. №108. Тираж 100 прим.
Виготівник: Яворський С. Н.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ЧЦ №18 від 17.03.2009 р.
58000, м. Чернівці, вул. І. Франка, 20, оф.18, тел. 099 73 22 544